

AZ UTOLSÓ LANTOS

REGÉNYES KORRAJZ

IRTA
GAAL MÓZES

BUDAPEST. FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1904.

TARTALOM

- I. Két király egy országban.
- II. A hosszú látogatás.
- III. Sebők deák.
- IV. Búcsútlan távozás.
- V. A daruvári idegen.
- VI. A héttorony rabja.
- VII. A török énekes.
- VIII. Karddal is, lanttal is.
- IX. Nádasdi íródeákja.
- X. A kassai szép asszony.
- XI. A nyirbátori savanyú bor.
- XII. Mégis garabonciás.
- XIII. Idegen árulás.
- XIV. Szondi két apródja.
- XV. A harmadik követ.
- XVI. Az egri nők.
- XVII. Mikor jön az apa?
- XVIII. Varkucs Tamás komédiása.
- XIX. Öt hónapos séta.
- XX. Amit a kísértetek mesélnek.
- XXI. Mi volt a «cronica»?
- XXII. Régi ígéret.
- XXIII. A jövőmondó dervis.
- XXIV. Zaira boszúja.
- XXV. Hova lett a lantos?

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

I. Két király egy országban.

Magyarország volt az a boldogtalan ország, melynek egyszerre két király kellett. A mohácsi csata után úgy gondolkoztak a nagy urak, hogy nem hoz áldást soha az olyan választás, mely egy emberre esik.

Kétfelé szakadtak, mert régi hagyománya ez a magyarnak. Mikor látják, hogy veszély fenyegeti a drága hazát, akkor egymást okolják s tiszta, nemes hazafiságból: pártoskodnak, mert mindenki szentül meg van győződve arról, hogy az ő szándéka a legtisztább és legnemesebb és minden más szándék bűnös és kárhozatos.

Így volt ez az Árpádok kihalta után, így Mátyás halála, így a mohácsi csata után.

A nagy király örökre lecsukott szeme már nem látta azt a pusztulást, mely szép vetéseit tönkretette.

Nagy világosság után nagy sötétség szokott következni s mindakettő vakít. Igen magasra emelte a nagy király nemzetét; megszédült, mert nem volt elég ideje megszokni és lejjebb kíváncszott.

Mátyás erős keze féken tartott mindenkit: főurat, főpapot, köznemest és jobbágyot. A jobbágy áldotta, a nagy urak félték tőle.

A nemes ember igazán úr akart lenni. Szófogadó gyermeket ültetett a Mátyás trónjába, adott neki annyit, amennyiből valahogy megélhet az onnantól számba se vette őt.

A Báthoriak, Perényiek, Thurzók, Drágfiak várai zengtek-bongtak a merő vigadozástól s a kis királyok csak akkor ébredtek fel, mikor a háromszáz ágyú Mohácsnál fülökbe zúgta a - halál-harangot.

Temetés után szomorú a család.

Szomorú volt Magyarország sorsa is. Bóbitásfejű törökök, hajladozó csauszok, pöffeszkedő pasák világa kezdődött.

A zászlósarak elrejtőztek váraikba s ahogy a szükség úgy kívánta, megtanultak alázatoskodni, török-kegyet vadászni.

Az egyik párt választott német királyt, a másik hagyományosan gyűlölte az idegent s megkoronázta Szapolyai Jánost, a leggazdagabb főurat, kinek az apja Mátyás alatt emelkedett oly magasra. Mikor pedig ezt cselekedték, akkor nem gondoltak a hazára, hanem csak a maguk jóvoltára. Századok hagyománya kívánta így s ők hívek maradtak a hagyományokhoz.

Nagyon kényelmes állapot volt ez. A nemes urak jó aratásnak néztek elébe. Ha nem jutalmazta Ferdinánd, átcsaptak Szapolyaihoz, ha itt meg nem híztak, visszapártoltak az elhagyott úrhoz. Cégért cserélgettek, ennyi volt az egész. Állott az alkú, folyt a vásár mindenütt; a ki jobb vásárt csapott, arra irigykedett a másik.

Ferdinánd hozta a németet, Szapolyai a törököt segítségül. Volt csete-paté, komoly harc, kibékülés, hitszegés annyi, hogy a hatszáz éves Magyarország később is alig látta párját.

A kis nemesek adogatták el a fegyvereiket, a mellett harczoltak, aki több jutalékot adott.

Nem hittek a holnapban.

Ma szántott a zsellér, holnap már nem volt kinek leróni a robotot. A török jó közbenjáró lett. Mindenütt ott volt, a hol nem várták. A csűr, a hova a termés befolyt, a török kézben levő várak voltak; a mezők ménese, gulyája a várakba terelődött s a kontyos török értett az adó-szedés mesterségéhez.

A pap sem vigasztalhatta a népet.

Mózes népe negyven évig bolyongott az úttalan pusztában. Éhség, szomjúság, napszúrás, döghalál egymásután látogatták meg, de az ígért-földét legalább elérték.

A magyar ember - persze csak a nemes - nem született szolgának; Magyarország, az a büszke, az a vitéz Magyarország mégis rabságba jutott. Pedig el kell a megváltás idejének jönnie. A nemzet istenéhez forduló hit, a nemzet jövőjébe vetett bizalom áldást teremnek. Szűz Mária meglátogatja az ő kiválasztott népét, kinek első szent királya kegyébe ajánlotta. Leveszi válláról a súlyos igát s beoltja szívébe a remény rózsavirágát.

Így hirdették a költők, de haj! hirdették azt az átkot is, mely megfogta Mózes népét; hirdették az átkot, mely megfogta a magyar nemzetet.

A *nemzet* pedig csak a nemesség, a sok millió nem tartozik a nemzethez.

A zsellér, a jobbágy nem tesz számot.

A daróc-ködmönös, fapapucsos paraszt mit tehetne a nyestprémes bundájú kócsagtollas nagyurak ellen?

Szóljon egy nem tetsző szót: megbotozzák; emelje fel a karját: börtönbe zárják. A felesége háznépestől elmehet koldulni.

Hát a törvény?

Azt is az urak csinálják. Holló nem ássa ki a holló szemét. Nemes ember tudja, mivel tartozik a maga nemességének. Dehogyan csinálna maga ellen igazságot!

Hát a családi élet?

Felbomlott, mint a kéve, ha véletlenül ketté metszik a sarló kötelékét.

És ezzel a köznyomorúsággal nem törődik senki, csak a lantos sír hazája nyomorúságán, buzdítja újabb csatára a derekabbakat: ennél többet ő sem tehet.

És a két király?

Ferdinánd látogatóba jön német hadak élén új országába.

Hoz német aranyat, hogy vásároljon rajta magyar hűséget.

Drágán lehet kapni s hamar elveszteni, mert kettő a vevő s egy az árú csupán.

Ír a világhódító Szolimánnak is barátságos leveleket, küld mesés ajándékokat; ígér 30,000 forint aranyat évi adópénznek, ha nem támogatja János királyt.

Szolimán büszke, uralkodni szerető szultán. Jól esik szívének, hogy a magyar királynak patronusa lehet, talán szeretné is azt a darab földet kaftánjával bekeríteni, Budán tarka sátorúttetni s a minaretté alakított Mátyás-templom tornyáról Bécs felé kacsintgatni. Jól állna Szent István templomának 420 lábnyi magas tornyán is az Európára szóló mozlim félhold, hirdetve a padisah hatalmát.

János igen szelíd fejedelem. Bőkezű a birtokosztogatásban; hajtóvadászatot tart a hű emberekre. Beteges testalkatú, ingerlékeny s minden tudományát a «barát»-nál tartja, kinél többet Magyarországon senki sem tud. Ez a barát pedig tekervényes eszű. A kortársai nem értik meg, úgy ítélik meg, mint magukat. Kapar, hogy *magának* legyen. János király bíz benne, János

király kegyes pártfogóját, a dicső szultánt is nagyon becsüli, de fél tőle, mint a tűztől. Jó szíve sajog, szeme könnybe lábad, ha az égő városok fakó világát kell látnia, mely a hatalmas patronus útját hazafelé jelzi. Szeretné lerázni a jóságos gyámolító kezet, de érzi, hogy nélküle nem lehetne magyar király.

János pedig király akart lenni. Ezért szövetkezett a köznemesekkel, ezért szaporította várainak a számát, ezért tűrt, várt éveken át, ezért alkudozott volt II. Lajossal.

Lett belőle fél-király egy olyan országban, melyet a nemes urak viszálykodása három részre szaggatott.

Szegény Magyarország, te leginkább érezted a visszavonás átkát!

Ilyen volt hazánk 1540 tájékán.

II. A hosszú látogatás.

Ó-Budán ütötte fel Szolimán tarka ponyvatáborát.

Korán reggel felizent Izabella királynénak, hogy szeretné látni a gyermek Zsigmond Jánost, a leendő magyar királyt, de a Korán tiltja, hogy idegen nőt látogasson meg. Küldje le a főembereivel, úgylát látni kívánná a hatalmas «barátot» (így nevezték országszerte Martinuzzi Frater Györgyöt, Izabella és a gyermek-király gyámját), a vitéz Török Bálintot. Különösen Török Bálintot kötötte ki a hatalmas úr; ezt a magyar urat kiváltképpen szerethette.

Török Bálint a hadak vezére, könnyen változó természetű. Nem régen hagyta ott Ferdinándot. Jó lesz közelebbről a szemébe nézni.

1541 augusztus 29-dike volt éppen, 15-dik év- és napfordulója a mohácsi szerencsétlenségnek.

Frater György rábeszélte a remegő királynét, hogy küldje le a gyermeket, hogy nem volna okos dolog a kegyes patronus kívánságát megtagadni. Nagy uraknak bogarai akadnak. Ki tudja, miért kívánja látni - hátha valamit lendít a haza sorsán?

Az anya szívét nagy aggodalom szállotta meg. Sehogy sem akarta a gyermeket a török táborba eresztetni.

Török Bálint rázogatta a fejét:

- Nem szeretem a Szolimán jókedvét. Ha ő kacag, nekünk bizonyosan sírnunk kell.

- Bizonyára téved Nagyságod, vitéz uram - jegyzé meg a barát. - Nem tanácsos ujjat vonni Szolimánnal. Ő játszik velünk, mint gyűrűjével az ujján: ha nem tetszünk, lehúz és félre hajít. Labda vagyunk az ő kezében; ma felvesz, játszik velünk, mert játékos kedve vagy, holnap félre rúg a lábával vagy széttép. Ki tehet ellene? Ferdinandus követői a lábához borúlnak s mi, kiket jó barátjai közé számít, magunkra uszítsuk? Nem jó ujjat vonni Szolimánnal. El kell vinni a gyermeket.

Török Bálint kedvetlenül morgott a szakállába.

- Kapott-e kegyelmed hitlevelet? - szólt a mellette álló Petrovics Péterhez.

- Kaptam.

- Úgy van az jól, - félek a török barátságától. Valami van a szultán begyében. Félek bizony, megkeserüljük a barátságot.

Gonosz sejtelve volt Török Bálint uramnak. Nem szólt többet, de felhő gyülekezett a homlokára, sötét felhő.

Délbe jutott a fényes kíséret Szolimán táborába.

Két udvari dáma jött az aranyos bölcső mellett, melyben a gyermekkirály egy éves ártatlanságában mosolygott. Ott voltak a főurak közül Frater György, Török Bálint, Petrovics Péter (a harmadik tanácsos), Verbőczy István, a híres törvénytudós, Podmaniczky és mások.

Szolimán megcsókolta a kis Zsigmond-Jánost, két fiát, Szelimet és Hasszánt odahívatta s azok is megölelték, mintha testvérük lett volna.

Átvette a fényes csere-ajándékokat, miket a «barát» szorgosan összegyűjtetett s az urakat magánál tartva, visszaküldte a csecsemőt a két hölgyel, a dajkákkal s a kíséretet képező csatlósokkal Budára, hol Mátyás tornyán már lengett a lófark.

Hogy került a török lófark Buda tornyára? Hiszen mikor az urak elindultak a táborba, nem volt ott.

Sétálgattak a török katonák, szpahik, janicsárok köntös alá rejtett fegyverekkel, az ősi Buda bámulatára s mikor elegen voltak, kihúzták a handzsárt s ők lettek a helyzet urai. A kinyitott kapukon fel nem tartóztatva özönlöttek a török táborból Szolimán emberei befelé s Mátyás híres városa megkezdette 145 éves rabságát.

Az urak Szolimán táborában nem tudták mire vélni a dolgot.

Török Bálint kacagott csak keserűen a «barát» szeme közé:

- Szerencsés jó napot, nagyságos kincstartó uram! Hosszúra nyúlik még ez a látogatás!
- Itt van a hitlevél, majd előmutatjuk, - reménykedett a török szót nem ismerő Petrovics.
- Lesz a szultánnak annyi esze, hogy nem ölet meg, - tréfálózott Podmaniczky, - valakit csak hírmondónak haza küld.
- Haza ám! a németek is úgy tettek a «magyarkák»-kal valamikor réges-régen, a mint a hegedősök éneklik. Csonka füllel, csonka orral kesereghetünk a haza patronusánál tett vendéglátáson - gúnyolódott a hatalmas Török Bálint s megveregette a földet görbe kardjával, mintha valakinek a fejét szerette volna kettészelni.

Csak a barát maradt nyugodt. Fekete kámzsájában gondolkodó, értelmes arcával, melynek a fürkésző, átható szem lebilincselő érdekességet kölcsönzött, úgy állott a sátor ajtajában, mint egy kőszobor. Ajka gúnymosolyra vonult, ujjai pergamentet szorítottak, melyre leveleit szokta írni.

Szolimán dívánt hívott össze, hogy tanácsot kérjen pasáitól, muftijától a magyar urak dolgában.

Harmadnap virradóra magához hívatta őket mind.

Szúró fekete szemeivel egyenkint végig mustrálta s aztán intett Török Bálintnak, hogy álljon félre, vele még külön beszéde lesz.

Török Bálint összeráncolta a homlokát s erősebben szorította markába a kard fogóját.

A kegyelmes padisah tudokra adatta a tolmáccsal, hogy Budát elfoglalta.

Az urak összenéztek. Mindenki arcán a megdöbbenés sápadtsága terült el.

Verbőczy uramat főbírónak nevezi ki 10 arany pénz napi salláriummal.

Verbőczy meghajtotta ősz fejét, nem tiszteletből, hanem fájdalomában. Nagyon fájt neki ez a török kegyelem.

- Török Bálint uramon kívül mind elmehetnek, a hatalmas Szolimán senkinek sem görbíti meg a hajaszálát sem.

Az urak szó nélkül kezet szorítottak Török Bálinttal s lassan eltávoztak.

Török Bálint jól tudta, mi lesz vele. Még csak meg sem kérdezte, hogy őt miért marasztalják ott.

A csauszok lecsatolták derekáról a drágakövekkel kirakott jó damaszкуси kardot, le a páncélínget s kezére hatalmas bilincseket raktak.

Úgy vitték a hatalmas padisah színe elé.

A tolmács szólott a nagy úr helyett:

- Török Bálint uram, a felséges szultán, kinek fényes ábrázata hasonlatos a naphoz, kegyelme bőségebb, mint az égből alázuhogó eső, a felséges szultán, a te hatalmas urad és parancsolód nem felejtette el, miféle károkat okoztál egykor harcosaiban, megemlékezett arról, hogy Perényi seregét visszatérítetted, s jutalmúl magánál tart. Jó helyed lesz a Héttoronyban. Ott jusson eszedbe, hogy a padisah nem feledkezik meg az olyan gyaur kutyákról, akik a fogukkal marni is tudnak.

Török Bálint összeszorította ajkát, hogy egy szó se szökjék ki azon kegyelemkérően.

A két csausz elkísérte sátorába, hol már várakozott reá valaki.

Sugár, barna ifjú volt, kurta bekecsben, arca rokonszenves, értelmes.

- Nagyságos uram, az istenért, mi történt? - szólott mély szomorúsággal s lehajolt, hogy megcsókolja a bilincsekbe vert kezét.

- Hagyd el Sebők, - ne sírj, menj Szigetre, vigasztald a feleségemet, szeresd a gyermekeimet. Nekem megártott a török barátság, ügyeljete, hogy nektek meg ne ártson.

Többet nem szólhatott. A két csausz az ifjúnak intett, hogy itt nem szabad tovább maradnia.

- Még találkozunk, nagyságos uram, még találkozunk, - szólott vissza Sebők s két szemében ragyogott két csepp könny.

Török Bálintot pedig elvitték és Török Bálint többé soha sem láthatta meg hazáját.

III. Sebők deák.

Ki volt ez a Sebők deák?

Török Bálint pártfogoltja, házi titkára, két fiának a literatus deákja, aki megtanította a gyermekeket egynémely hasznos tudományokra, többek között a betüvetésre is, ha abból némi haszon származnék rájuk; vala azonkívül az Úrnak ünnepi lantosa, kit mindenki Lantos Sebestyénnek ismert a hazában.

Török Bálintnak a csatlósai fogták Fehérvár környékén. Börtarsoly lógott az oldalán, kalamust találtak a zsebében s egy csomó iratot, melyekről váltig erősítette, hogy azok énekek. Kémet néztek ki az arcából s felvitték a vitéz Bálint úr elé, hogy szolgáltasson igazságot.

Török Bálintnak megtetszett a csinos legény, még inkább víg kedve, tréfás beszéde, de leginkább a szomorú nótája. Nagyon szerette a hazáját ő nagysága, szívesen elgondolkodott a sorsa felett a billikomok ürítgetése közben s nem egyszer szottyant ki a könny szeméből, ha Sebők deák érces hangját reszketni hallotta. Ilyenkor a haza fájdalmas siralmán megesett a szíve.

Reá bízta két gyermekét. Vezesse be a deák tudományokba, tanítsa meg őket is énekelni húros lant mellett.

Nyolc éves volt Ferenc, tizenkettő János, szép, okos tekintetű gyermek mind a kettő, anyjának, apjának gyönyörűsége.

Mikor Budára készült Török Bálint, magával vitte Sebők deákot titkáru. Tollba mondja neki a levelet, ha szüksége lesz.

Ő ugyan nem mondott tollba senkinek többé.

A szép Pempflinger Kata mindennap felment a szigeti vár könyöklőjére, lesni a porfelleget, mely vitéz urának hírmondója lenne.

A két szilaj gyermek szaladgált a tágas udvarház körül, szőrmentén megülték a paripát, apjára ütött mind a kettő. Bohóskodtak, hogy az anya szép arcáról, homlokáról elűzzék az aggodás árnyát.

Mikor pedig az úr, Bálint úr, elment, azt mondotta, hogy két hét múlva visszajön. A két hét eltelt. Az asszony várta, másnap is várta, harmadnap is, mert szomorú az olyan hajlék, melynek a háborús időkben nincs otthon a gazdája.

Negyednapra sem jött meg Török Bálint.

Pempflinger Kata nagy buzgón imádkozott.

Miért nem küldi Bálint úr a csatlóst, hogy tudtára adja szerelmes hitvesének a késedelem okát. Eddig megcselekedte, mostanra is megígérte.

Török Bálint meg szokta mindig tartani azt a szót, amit a feleségének ad.

Ötödnapi keletkezett a szigeti várba vezető úton kerek porfelleg.

Mind közelebb jött, mint nagyobbodott. Pempflinger Kata már az alakokat is kivehette. Öten voltak.

Egy deli lovas elől, a többi nyomában. Ez a férje, a vitéz Török Bálint.

De neki úgy rémlett, mintha többen kísérték volna... Mintha Sebők deákon kívül még négy csatlós legény követte volna urát.

Azok csak öten vannak. Hol a hatodik?

A bohó szívű asszony kinevette saját aggodalmát, mely szüntelenül rémdolgokat rajzolt lelkének elébe.

- János, Ferenc, jertek, - ott jön édes apátok, vitéz uratok.

A két fiú odaszaladt s nézett a porfellegből kibontakozó lovasokra.

- Az első bizonyosan Sebők deák, megismerem a szürkének a járását - kiáltott fel ragyogó arccal János, ki tanítóját nagyon szerette.

Az anya láthatólag megdöbbsent s szelíd kék szemeit fürkészőleg irányozta a lovasok felé.

Az első csakugyan nem volt Török Bálint.

Talán a második, a harmadik, a negyedik, talán ötödiknek maradt?

De ezek mind egyformák. Egyik sem oly délceg, hatalmas alak, mint a férje.

A nő szíve e felfedezésre erősen elkezdett dobogni.

- Melyik hát Török Bálint?

A toronyőr kürtje hallatszott s a láncon járó hidat sietve leeresztették. A lovasok beléptettek habbal és porral lepett paripáikon.

Kata látta, hogy a négy csatlós egyike elveszi az előtte lovagló kezéből a lovat s az istállóba viszi.

Az ötödik lassú léptekkel tart a vár asszonya felé, ki megdöbbenve, elsápadva ismeri fel a közeledőben Sebők deákat.

- Asszonyom, ég áldása rajtad, - szólott Sebők mély, reszketeg hangon, - légy erős, a mit mondok, az nem örömhír.

- Hol van urad?... Hol van Török Bálint? - tört ki lélekzetét visszafojtva a vár asszonya.

- Légy erős, asszonyom, az Isten irgalmas, egy csapás még nem törheti meg a te nagy szívedet. Légy erős, asszonyom, Török Bálint...

- Hol van, beszélj tisztán, deák, - hol van Török Bálint?

- Szolimán hatalmában, - szólott Sebők s lehajtá fejét szomorúan, mintha asszonyától szemrehányást várna, mintha ő lenne az oka ura fogságának.

Pempflinger Kata nem volt gyenge asszony, de e hír oly leverőleg hatott reá, hogy percekig nem tudott szóhoz jutni, arca még sápadtabb lett, szeme könnytől elhomályosult.

- Szolimán hatalmában - ismétlé, mintegy önmagához, - Szolimán hatalmában - bilincsekbe verve - börtönbe vetve... örökre... örökre. Az nem lehet... Isten nem engedheti meg!... Isten nem verhet minket olyan erősen...

E szavak után nem bírta többé ereje, szemét sötétség fogta el s eszméletét vesztenie össze-rogyott.

Sebők hozzásietett, karjára emelte szeretett ura feleségét s asszonyokat hivatott Jánossal, hogy hozzanak ecetet, de sietve. Azzal megdörzsölte halántékát s midőn Pempflinger Kata nagysokára magához tért, felvitte szobájába s vigasztalta édes szókkal az ágy mellett zokogó gyermekeket:

- Ne sírjatok, édes úrfiak! Jóra fordít mindent az Isten. Nem búcsúzott el örökre tőlem az én jó uram, a ti édes apátok. Megengesztelődik a török császár haragja, aztán elereszti, ismét eljön hozzátok s a nagyasszonyhoz. Bizony úgy lesz, én tudom.

Szegény Sebők önmagát okozta mindezért. A halottsárga arcú Pempflinger Kata hosszú, fájdalmas pillantással nézett két fiára, mintha azt akarta volna tudtokra adni:

- Nektek már nincs gondviselő apátok!

Sebők deák szemére nem szállott sokáig álom.

Azon törte a fejét: miképpen lehetne Török Bálintot kiszabadítani? Pénz kell a töröknek, a kárbunkulus, az aranyrúd, a csillogó-villogó drágakövek legszívesebben látott szószólók a hatalmas szultán emberei előtt.

Eszébe jutott, hogy nem tehetette csak váltságdíjért kezét Szolimán Török Bálintra. Hisz ott volt a kincstartó Petrovics - ennek több a kincse, mint Török Bálintnak, mért nem fogatta el őt?

Haragot tartott rá, boszúból tette s nincs a világon az a fényes ajándék, mely a héttorony vasreteszű ajtaját valaha megnyithatná.

De nem szabad erről a nagyasszonynak semmit tudnia. Őt reményekkel, kiszabadítással kell biztatni. A két gyermek hadd várja napról-napra az édes apát, legalább minden este azzal a gondolattal hajtják le fejüket, hogy holnap megérkezik a régóta várt.

Nem lehet azt szóval felmérni, hogy mekkora fájdalmat okozott a Sebők deák becsületes szívének ez a napról-napra való alakoskodás. Látni másnak, főleg olyannak a reménykedését és mindennap meg-megújuló csalatkozását, akit szeretünk: nem egyéb, mint a léleknek gyöt-rődése.

A víg Sebők deák szomorú legény lett. Hiába mókázott Horpac, a kályhafűtő és levélhordó cigány, aki nagyon szerette a lantos deák szomorú nótáit s ha szerét tehetné, rá is pengetett az instrumentumra, csak úgy, amint a keze vitte, a szíve diktálta.

- Ne búsuljon, literátus uram, - kezdé egy napon, - visszahozom én a nagyságos urat, vagy ott pusztúlok magam is.

Apró fehér fogait csikorgatta s fekete szeme villogott, mint a sötét éjben kigyúló őrtűz.

- Mert lássa, literátus uram, nem vagyok én olyan nagy számár, mint amilyennek látszom. Tudok én a kályhafűtésen kívül még száz mesterséget s ha kell, még többet is megtanulok a nagyuramért. Még török is leszek. Jobb dolog ma töröknek lenni, mint magyarnak, hát még cigánynak; a török úr, a magyar a török szolgája, a cigány a szolgának is csak a kutyája...

- Ne koptasd a szájad Horpac, ilyen haszontalansággal, - felelt kedvetlenül Sebők s ott hagyta a vigyorgó cigányt.

- Nem tréfál Horpac soha, mikor az uráról van szó, - dünnyögte a fogai között s utána nézett a távozó literatusnak.

IV. Búcsútlan távozás.

A szigeti vár asszonya lassan lábbadozott.

Öt hónap múlva hagyta el ágyát, de szép arca nem volt a régi; szeme hozzászokott a gyakori könnyezéshez. Igen nagyon szerette urát s az a szívébe furakodó fájdalom nem villámcsapás volt, hanem a halál előre küldött útegyengetője.

Sok levelet íratott Sebők deákkal a nagyhatalmú «barát»-hoz, Petrovicshoz, hogy járjanak közbe Szolimánnál, szabadítsák ki Török Bálintot, ő szívesen oda adja négy várát kincsestől, letépi nyakáról a három sor igazgyöngyöt, kiszórja szekrényéből aranyhímzetű ruháit, halomba rakja minden marháját - csak férjét adják vissza.

Elment az instanciós levél, meg is jött reá a válasz, de nem hozott sem reményt, sem vigasztalást. Sem a nagyhatalmú barát, sem Petrovics uram nem tudtak a Pempflinger Kata nagy nyomorúságán segíteni.

Iratott Ferdinándnak is, ígért ura nevében hűséget, felajánlta szolgálatát, leírta özvegyi keserűségét, nevetlen két gyermekének a sorsát.

Ferdinándnak elég volt a maga baja, a szultánnál az ilyen közbejárás nem ért sokat.

Mindhiába. Szolimán hajthatatlan volt. Török Bálint mögött úgy csukódott be a héttorony ajtaja, hogy onnan kiútat ne találjon a magyar rab soha.

Egyik este, midőn Sebők deák a két gyermeket énekkel altatta, Horpac sompolygott be az ajtón.

- Literátus uram, - suttogta lábujjhegyen közeledve, - literátus uram, búcsúzni jöttem.

- Búcsúzni - te? - nem bolondúltál meg, Horpac?

- Még nem, de megbolondúlok, uccsegélyen, ha tovább kell itt maradnom. A nagyasszony sír, ez a két angyal gyermek szóval, literátus uram nem ríkatja azt a szép instrumentumot - mit keressek hát itt tovább? - Sírni... azt nem tudok... szegény apám üstfoltozó volt, lopott liba, lopott malac, karaj kenyér volt mindene - koplalt is sokat, de énekelt, füttyölt, táncolt... jókedvű volt. Így szoktatott engem... Ahol a nap nem süt, ahol örökké esik az eső: nincs jó dolga a cigánynak. El kell innen futnom, el is futok, literátus uram.

- Hova mennél, szegény Horpac? Elfog egy portyázó török csapat s leütik a fejedet; ennyit érsz jó kedveddel.

- Emlékszik-e literátus uram, mit mondott Horpac ezelőtt sok... sok hónappal?

- Emlékezem.

- No hát az nem volt szóbeszéd csak. Nagyon ráéhezett a szemem a héttoronyra. Meglátom, ha addig mozgatom is a lábamat.

- Hiányzik egy kerék nálad, Horpac - szólott félig szánakozó mosollyal Sebők deák.

- Hiányzik, de nem egy kerék, hanem a jó gazdám hiányzik. Jobb volt ő édes apámnál, édes anyámnál. Agyon akartak ütni a várszolgák, mert nyomorúságból reátanított apám a csirke-lopásra. Úgy eldöngettek, hogy nem tudtam lélekzeni. A nagyságos úr szabadított ki a véres körműek közül - etetett, itatott, szeretett, jó kedvének mondogatott! Ha Horpac nem volt mellette, nem esett jól a beszédő falatja, ha Horpac mókázott, Török Bálint uram virágos jó

kedvében volt. Bezzeg irigyeltek is emiatt a szájtáti legények. Azt mondták «az úr bolondja». Az voltam, szeretnék az lenni most is. Most van neki Horpacra szüksége, most kell neki Horpac jó kedvétől kacagni.

- Szép és dícséretes a te szándékod, legkiváltképpen a te hűséged, Horpac, de vakmerő dologra gondolsz. Kicsinek látod a világot, pedig az nagy, éktelenül nagy.

- Ha még kétszer akkora is, elmegyek literátus uram - elmegyek! Az Isten megáldja Horpac iránt való jóságát - megmondom Török Bálint uramnak, hogy a literátus derék ember volt, nem hagyta el a feleségét, szerette a gyermekét... Megmondom néki, az Isten áldja meg!

Sebők deák nem tudta, sírjon-e, kacagjon-e?

A csaknem ríva fakadó Horpac komikus arca s az a megindulás, mely utóbbi szavait megreszkettette, furcsán hatott szívére.

Ennek a cigánynak jobb szíve van, mint neki, jobban szereti Török Bálintot mint ő, pedig nincs annyi oka, mint Sebők deáknak. Imhol a megvetett cigány, akit a csatlósok félre rúgnak az útból, fejébe veszi, hogy utána megy az ő jó urának, merthogy Török Bálintnak most van igazán szüksége olyanra, aki mókáival megnevetteti. Úgy van, úgy, az Isten képmására teremtet emberek között nem a ruha és az ábrázatnak a színe tesz különbséget, hanem a szívnek az érzése.

Ezen a gondolaton sokáig rágódott.

Sokszor nyakába kerítette már cifra tarsolyát, felkötötte görbe kardját s útnak akart indulni, de a küszöbről visszatérítette az a gondolat, hogy Török Bálint rábízta a gyermekeit, halálos bűn volna őket magukra hagyni.

Lekötötte ismét görbe kardját, levette nyakából a cifra tarsolyt s tanította a szép úrfiakat deáktudományra, lant mellett énekelni, a hős apa sorsát erősen viselni, a hazát mindenekfelett szeretni s a törököt halálra gyűlölni.

Egy hosszú év telt el ezután is.

A kemény tél ágyba döntötte a bánatában napról-napra senyvedő, soványodó, őszülő Pempflinger Katát. Szemei mindinkább beestek, kezét alig bírta mozdítani. Sebők deákot kéréste magához.

- Deák, levelet akarok iratni, - szólott gyenge hangon az ágya előtt tisztelettel álló Sebőknek.

- Készen állok, nagyságos asszonyom.

A levél férje bátyjának szólott, reá bízta két gyermeke tovább nevelését.

- Hívd be a gyerekeket, - szólott később a parancsaira váró Sebőknek.

János, Ferencz nemsokára előtte állottak.

- Imádkozzatok, fiaim!

A két fiú letérdelt Sebők deák mellé s az Úr imáját lassan elmondták.

Pempflinger Kata összekulcsolta kezeit, szemét lehúnyta s elszenderült - örökre. Sebők deák intett a két fiúnak, hogy távozzanak, az édes anya elaludt, nem szabad háborgatni.

Csatlóst szólított elő s megparancsolta, hogy a levelet lóhalálba vigye Török Ferenc uramnak.

Ő pedig visszament a halotthoz.

Sokáig nézte az elsímúlt jóságos vonásokat s könnyben úszó szemmel hajolt le, hogy megcsókolja hideg kezét. Másnap virradóra érkezett meg Török Ferenc uram.

Harmadnapra ott pihent Pempflinger Kata az ősi sírboltban, hol a várakozás, epedés, fájdalom férje után nem oly gyötrő, mint az özvegyi házban.

- Most már én is elmehetek utánad, Horpac! - sóhajtott fel szomorúan a temetés után Sebők deák.

Nagy, fényes temetés volt az, minő megillette a nagyasszonyt. Csaptak tort, ittak és elbúsulva emlékeztek meg a szerencsétlen Török Bálintról, ki után árván maradt nemcsak a szigeti vár, hanem a haza is.

Sebőknek is meg kellett pengetnie szomorú lantját. Hangja nem volt csengő, reszketett a szíve. Míg énekelt a szomorú jelenről, lelkében a jövőnek képe derengett.

Késő éjjel ment az udvarházból Sebők deák a cselédház felé. Felköltötte Jánost, leghűbb emberét s megparancsolta, hogy három óra előtt nyergelje meg a szürkét, tegyen a nyereg-kapába két pisztolyt s ha készen van, jöjjön utána.

- Értem instálom, - felelt félálmosan János s a másik oldalára fordult, hogy tovább húzza a megkezdett álmot.

Sebők deák visszament az urasági házba s csendes léptekkel a két fiú hálóját kereste föl.

Mind a kettő aludt.

Fájt a szívének ezt a két jó gyermeket szó nélkül itt hagyni, de miért keltse fel őket? Velők már úgy sem maradhatna. Az ő sorsa mást parancsol. Szerte bolyongani a két hazában s meggyújtani a hazaszeretet alvófélben levő szövétnekét. Kunyhóban, palotában, hétszilvafás nemeknek s kilencágú koronás zászlós úrnak! Örökös bolyongás... ez a magyar lantos hivatása.

Három órakor elővezette János a szürkét.

Sebők nyeregbe veté magát, búcsút intett a csatlósnak, visszanézett a szigeti vár urasági házára - talán a szíve megnyilalt - de ezt nem szabad észrevenni. A hidat lebocsátották és Sebők deák ott hagyta a szigeti várat.

V. A daruvári idegen.

Harmadnapja immár, hogy Verbőczy Imre uram daruvári fényes házában a kozári győzelem ünnepét üli.

Baranya vármegye minden úri portájáról ott van valaki. Csak a simontornyai és siklósi szandzsákságról nem mertek eljönni az atyfiak sem. Félnek a Khareddin beglerbég haragjától, kinek annyi szeme van, ahány hitehagyott keresztény, mert mindegyik az ő kémje, egy zechináért elárúlja a tulajdon testvérét.

Estére kelve száz fáklyát gyújtat Verbőczy a táncra perdülőknél, maga pedig szakállas vénnek közé vonúl beszélni a török iga keserűségéről.

- Panasz, panasz, - mindenütt csak átok van a hazán. Gonosz volt az a pillanat, mikor János király Stambulba küldte Laszkyt pártfogáskérésre.

Bebek János kapta el a szót tőle:

- Kigyelmed boldogult apja sem bírta sokáig Mátyás palotájából nézni a bugyogós janicsárok déleesti hejje-hujját, hallgatni a muezzin rekedt kiáltozását.

- Szegény apám, - neki már békét hagy Szolimán. Csak aki ismerte ő kegyelmét, az tudja, hogy mily keserves volt a budai bíróság. Belé tört szívébe a szenvedésnek nyila s hordozta a sebet mindhalálig. A török-átok megfogta a magyart.

Ittak a tágöblű aranyos serlegekből s komor gondolatokba mélyedtek.

Magyar ember természete ott elszomorodni, hol az öröm volna helyén.

Az oszlopos tornác visszacsengett a táncra szóló muzsikától. A fiatalok könnyebb oldaláról vették - sutba vágta a gondot s egyszer legalább javába mulattak.

Ki tudja, mit hoz a holnap?

Zoltáni Gáspár apród zavarta fel a tölgyfaasztal mellett szótlanul ülő hazafiatokat:

- Egy idegen keresi Nagyságodat.

- Csak hadd jöjjön, - veté oda könnyedén Verbőczy, talán nem is érdekelte, ki lehet az idegen. Mindenki idegen már Magyarországon.

Az urak kíváncsian néztek a nyitott boltíves ajtóra. Sebők deák lépett be.

Ruháját por lepte, haja összecsapzott, szeme élénk tűztől ragyogott.

- Verbőczy Imre uramat keresem.

- Lantos Sebestyén itt nálam! - kiáltott fel meglepetve a vár ura s nem tudta elrejteni örömét. - Isten hozott lantos, szerény hajlékomba, - hol jártál, merre barangolsz, melyik jó szél hajtott Daruvár tájékára?

A büszke főúr hévvel ölelte meg az egyszerű lantost.

Együtt voltak Török Bálint udvarában sokáig. Verbőczy apród, Tinódi lantos, íródeák.

Megbarátkoztak, amint egy híres úr fia s egy íródeák akkor megbarátkozhattak.

- Jókor jöttél, Sebők, nagyon elszomorodott a szívünk, te vagy annak a felvidámítója.

Serleget hozatott a deáknak, ő maga töltötte színültig.

- Igyál velünk te is, - igyunk urak, a haza jóvoltára!

Kiitták az utolsó csöppig.

Aztán beizent apródjával a táncolókhöz, hogy vége a muzsikának, ide jöjjenek mind, a tágas fegyver szobába.

A csatlósok körbe rakták a magas támlájú tölgyfa-lócákat s a vendégek gyönyörű bokrétát képezve elhelyezkedtek.

A falon vaskarikákba szúrva fáklyák világíták be a termet, derengő fényt vetve a falon csillogó sisakokra, hegyes törökre, hatalmas paizsokra s az ősök délceg alakjaira, kiknek képemását hízelgő festők vetették vászonra, hogy teljék meg az unokák szíve büszkeséggel, mikoron rájuk néznek.

Egy apród behozta Sebők deák lantját s ő úgy, amint jött, porosan, csapzott hajjal s ragyogó szemekkel megpendítette a húrokat, hogy felvidámita az urak szívét. A kozári győzelem ünnepi nótája volt az, melyet Sebők útközben hallott jelenvolt harcosok szájából. Hosszú volt a hegedős éneke, de elhallgatták volna világvégeig. Érces hangja betöltötte nemcsak a tágas fegyver-termet, hanem a bennülők szíveit is.

Nemcsak a hölgyek szeme csillogott örömkönnyeiktől, hanem a deres szakállú urak is alig rejthették el a megindulást.

Te pedig, mai kornak a gyermeke, ingyen se hidd, hogy a régi hegedősök a szónak cifraságával hatottak, vagy színes poétai képekkel kápráztatták a hallgatókat! Nem, az elmék egyszerűbbek, a nyelv ügyefogyottabb volt, a lélek nem szárnyalt, a szív tele volt keserű igazsággal. A hegedősök igazat mondtak, a kigondolt történetektől idegen volt az ő lelkük, de merítettek a szívükből is, így lett az igazságból, melyet daloltak, fájdalmas igazság.

Egy húr volt a hazafiak kebelében, mely soha el nem pattant, mely soha érzéketlenné nem vált. Lehetett rabló, jobbágyok réme, zsarolója, megölhette legjobb barátját zsoldos hadseregben, de hazáját szeretni meg nem szűnt soha.

A lantos éneke ezt a húrt rezzengettette meg.

De nemcsak a fényes csarnok büszke vendégei lesték áhítattal a hangokat, hanem a vár udvarán összeseregglő lovászok, csatlósok, kukták, pecérek, szakácsnék, kulcsárok is találgatták, vajjon ki lehet a hegedős?

Sebők rég elhallgatott már, midőn a tetszés első moraja felzúgott.

A deli nők el voltak ragadtatva, szerették volna megölelni az érdekes, szép lantost az ő fel lángoló arcával, szikrázó szemeivel.

Hertelendi Jolán, a legmerészebb köztük, kezét nyújtotta s melegen megszorítva, szemébe nézett s úgy mondotta neki:

- Köszönjük, lantos, a szép éneket!

Sebőknek jól esett az elismerés, de nem ragadta úgy el, mint azokat szokta, kik csupán hatás kedvéért, hivalkodásból énekelnek. Érezte a szíve is azt a jótevő meleget, mely a rásugárzó arcokból reá mosolygott.

- Meddig maradsz nálam, Sebők? - kérdezte később Verbőczy.

- Talán még holnap, aztán megyek tovább egy házzal.

- Abból ugyan nem lesz semmi - erősködött Verbőczy s barátságosan megszorítja a lantos kezét, mintegy köszönetül az őt magasztaló énekért.

A holnapból három hónap lett s addig tartott a kozári győzelem-ünnep is.

Sebők deák hamar kedves alakká lett Daruvárott.

Néha-néha tréfás oldaláról mutatta be magát. Dévaj nótákat is tudott, de komoly természete nem bírta rá, hogy előszedegesse. Szép asszonyok, szép leányok nagynehezen tudtak a lelkére szólni.

- Nehezen megy az nekem mostanság, nagy jó uraim, szép úri asszonyok, - mondogatta, ha erősen unszolták. - Gondok férge rágódik a lelkemen, szívem levetette cifrálkodó köntösét, a csörgő sipka pedig nem illik a magyar hegedős fejére. Úgy tartom, úgy is érzem.

Különösen Hertelendi Jolán szerette volna ezeket is hallani. Pajzán jókedve nem elégedett meg a hazafias búval, az végre is férfiaknak való.

Az ő kedvéért bohóskodott Sebők, - talán nem is jószántából.

Így aztán még inkább tetszett Jolánnak.

- Sokkal csinosabb az arca, ha mosolyog.

Sebőknek az ilyen beszéd az egyik fülén bement, szokta mondogatni, - a szeme is rábeszélőbb! a másikon kijött. Ő már leszámolt magával. A bújdosó lantosnak csak egy feladata van s ezzel az enyelgésnek kötekedő, ingerkedő szava nem fér össze.

Másnap Sebők deáknak hűlt helye volt Verbőczy várában.

Azt mondják, elmenetele előtt felkereste még a vár urát, kért tőle egy rend török-vitéz ruhát, azt gondosan bepakolta, rákötötte a nyeregkápa mellé, illedelmesen elbúcsúzott s úgy fordított hátat a várnak. Hogy miért kell neki a török ruha, hogy merre veszi az útját, mikor tér vissza, minderről nem szólt a vár urának.

Hertelendi Jolánnak tűnt fel a lantos távolléte leginkább. Nagyon nyugtalan, csaknem ingerlékeny volt.

- Mikor ment el a lantos? - kérdezte látszólag közönyösen Verbőczyt.

- Ma hajnalban.

- Vissza jön még?

- Egyhamar alig hiszem.

- Szegény lantos! - sóhajtott öntudatlanul a leány, - nagyon szerettem a nótáit hallgatni, igazán sajnálom, hogy oly hamar elment! Vajjon merre mehetett innen?

VI. A héttorony rabja.

Ami Londonnak a Tower, Párisnak a Bastille: az volt Konstantinápolynak a héttorony.

Politikai foglyok börtöne, élők koporsója.

Akit a héttornyú várbörtönbe vittek, az többé nem látta feleségét, gyermekeit, szülőházát, nem szoríthatott kezét jó barátaival. A Jedikule erős falain éber szemű őrök vigyáztak s a Jedikule börtöncellái némák voltak, az átok-szónak, jajkiáltásnak még visszhangja sem kelt. A Fekete-tenger mormoló habjai nem ringatták álomba a Jedikule rabjait, a rabság magánya ellensége az álomnak.

Köröskörül magas erős fal övezte s hét pontján hét kerek-torony volt. Minden oldaláról szabad tér fogta körül - talán azért, hogy még hangtalanabb, még rémesebb legyen.

Ide hozták Török Bálintot, itt találta már Prini Pétert, ide jött később Majláth István, - hozták, hozták bizony szegény fejét, mert jószántából, tudom, nem jött volna.

Török Bálint kamarája földalatti volt. Pizkos, bűzhödt börtönfenéken. Ide vitette őt a dicső padisah. Napjában kétszer hatolt a cellájába világosság: mikor kenyeret és vizet hozott a porkoláb és mikor a börtönfelügyelő két csausz és egy dervis kíséretében lejött megkérdezni, hogy meglágyúlt-e már a szíve, megjött-e már az esze? Hallgat-e a nagy úr kegyelmes szavára?

Szép aranyhímzetű turbánt, görbe kardot, sárga szattyán-bőr sarút, kék kasmir-övet kap; lesz a nagy úr legelső agája, helyet ad neki a divánba - még vezér is lehet, ha elhagyja hitét, megtagadja a hazáját, megútálja a nemzetét, ha - renegát lesz.

Ha több esze volna, mint van, megtenné.

Mit ad ő mindezért a jóért?

Elhagy egy olyan hitet, mely a túlvilágon purgatóriumot és poklot ígér s nyer helyette egy olyant, mely a legnagyobb boldogsággal kínálja Mohamed keblében.

Megtagad egy hazát, melyre maholnap reá sem lehet ismerni. Mindenütt félhold, mindenütt turbán s nyer egy olyant, melynek a világon nincsen párja. Hatalma túlterjeszkedik a tengeren - egy szavától megreszket fél Európa.

Megútál egy nemzetet, mely egyebet sem tud, mint örökösen pártoskodni, viszálykodni, saját hasznát lesni; megszeret egy másikat, melynek vitézsége századokra szól, mely hozzászokott a hatalomhoz, parancsoláshoz.

Ilyeneket mondott mindennap egy betanított, hitehagyott csausz, mert a felügyelő már megunta a lejárogatást. Megártott neki a bűzhödt levegő.

Török Bálintnak fellázadt a lelke arra a gondolatra, hogy ő megtagadja hitét, nemzetét, hazáját. Megvetően nézett a kísértő renegát arcába s aztán elfordult tőle.

- A héttorony megpuhítja a te kemény szívedet is, Török Bálint. Voltak már sokan, akik így kezdték s úgy végezték, amint te fogod végezni.

- Azt várjátok,... no csak várjátok! - dörmögte Török Bálint.

A csausz mosolygott s ott hagyta, hogy másodnap, harmadnap újra jöjjön.

Egy nap újságot is mondott:

- A hatalmas szultán kegyesen megfojtatta a héttorony pasáját s helyébe Firuzit tette meg, ki okosabb volt, mint te, gyaur, mert elhagyta a vallását, a nemzetét - most itt van, úr, parancsol neked, akkor küldi le a selyemzsinórt a nyakadra, mikor kedve tartja.

Török Bálint vadúl ránézett a csauszra s mély hangon megszólalt:

- De nem magyar!

- Eltaláltad, magyar ő, azelőtt vára volt, hatalmas úr volt, de a dicső padisah nála is erősebb, elfogatta Mehmed béggel.

- Nem lehet, - magyar ember nem tagadja meg a hitét, nem utálja meg a nemzetét. Hazudsz!

- Úgy süssön rám Allah fényes napja, amint igazat szólok. More László - ismered-e a nevét - ma Firuzi pasa - a héttorony ura, gyaur-renegat.

Török Bálint erre nem szólt semmit.

Egy hét múlva más újság várt reá.

A kenyeret és vizet hozó csausz hangja ismerős volt előtte.

Kémlelően nézett rá, de vonásaiból semmit sem vehetett ki, mert a mécses világa az ő arcára esett s a csauszét sötétségben hagyta.

Még aznap éjjel nyikorgott a vasajtó zára s belépett rajta egy csausz. Máskor kettesével jártak, most egyedül jött.

Mikor éppen melléje érkezett, letette a nyirkos talajra mécsesét, úgy, hogy a világ mindkettő arcát megvilágíthatá. Lebontotta fejéről a turbánt s meztelen kondor fekete hajával, feketés-barna arcával, élénk tűzű, apró szemével reá nézett.

- Ismer nagyságos Török Bálint uram?

- Horpac! - kiáltott fel meglepetésében a szegény rab úr s majdnem össze-vissza csókolta a rútarcú becsületes cigányt.

Ehelyett Horpac csókolta meg volt jó urának lesoványodott csontos kezét s szánakozva nézett reá.

- Te is elhagyta a hitedet, a hazádat, a nemzetedet?

- Nekem nem volt sem hitem, sem hazám, sem nemzetem, nekem csak egy jó uram volt, ahhoz akartam visszajönni, a többivel aztán nincsen semmi bajom.

- Mit csinál a feleségem, a gyermekem - hol vannak, hogy vannak?

El kellett Horpacnak mindent mondani.

- Ó, Istenem, hogy lehetnének, mikor árván maradtak? A nagyasszony sokat sírt, de a gyermekek egészségesek. A literátus táplálja a lelküket. No, az nagyon jó ember. Egyebet mit is mondhatnék? A szigeti vár nagyon üres lett, Magyarországon pedig sok a török. Szigettől, míg ide nem jutottam, mind törököt láttam. Az egész világ turbán és bugyogó és görbe kard és istentelenség! Hanem az úrfiak jól vannak... elhiszem, a nagyasszony is reménykedik... Ne nézzon olyan szomorúan reám, nagy jó uram.

Török Bálint szeme könnyekkel telt meg. Most már szabad volt neki sírni. Nem látja senki, csak a négy sötét fal, a becsületes cigány s a hatalmas, igazságos Isten.

E naptól kezdve a csausz minden éjjel lejárt a rabhoz beszélgetni. Vitt neki csempészett bort, tápláló ételeket, vitt aranyos jó kedvet, vitt napsugarat a héttorony sötét éjjelébe.

Milyen jól esett az egykor hatalmas főúrnak ez egyszerű cigány háladatos szeretete. Hány emberrel tett jót életében s nem gondol senki a világ előtt örökre eltemetett rabra. Akkor tudtak kezét csókolni, hajladozni, dicsérni, akkor féltek haragjának fölgerjedésétől: most sorsára hagyják. A héttorony penészes sírja hamar megöli a fájó szívet, kioltja az élet világát, lerágja a csont húsát, meglopja a tagok erejét. A héttoronynál nem kell biztosabb temető.

Horpac nem engedte, hogy ura ilyenekről beszéljen.

Eljárt az ő szája kettő helyett is. A két víg fiúról, a derék literátusról, a szelíd úrnőről s a kiszabadulás reményéről: mindezekről mesélt. Megtoldotta sok szóval az igazságot, mintha pénzért kellett volna jövődöt mondania.

- Meglátja jó uram, nem itt hal meg ezen a hideg kőpadon. Megérjük mi még azt az időt, mikor ebben az erős kézben ismét éles kardot látok villogni s jaj annak a turbánnak, amelyikre alácsap - megérjük jó uram, érzem én azt, hogy megérjük. És akkor pokolba kergetünk minden kontyos kutyát... és akkor a literátus csinál egy szép verset a Török Bálint uram csudálatos kiszabadulásáról. Aki azt a verset meghallgatja, annak dagadni fog a szíve, mintha kelő tészta volna. Akkor kirepül a kard minden magyar nemes úrnak a hüvelyéből s támad ország-ra-világra szóló háború. Még én is ott leszek és úgy hasítom ketté a törökök koponyáját, mint éppen a nyers tököket! Akkor... no hát akkor így lesz!

Török Bálint szomorúan mosolygott a lelkesülő cigányra, ki úgy hadonászott karjaival, mintha a kard valósággal ott volna a kezében.

Egyik éjjel nagyon vidám arccal jött.

Kirakta az ételneműt, letelepedett ura mellé s furcsán mosolygott reá.

- Jó hírt hoztam vitéz uram, eltalálja-e mit?

- Jó hírt, nekem - lehet még nekem is jó hírt hozni?

- Holnaptól kezdve szárazabb kamarába teszik.

A rabot meglepték e szavak.

- S kinek jutott eszébe rólam gondolni?

- Firuzi pasának jószívű leánya van, ez a leány szeret velem anyanyelvén beszélni, az én kedvemért szólott az apjának.

- Köszönöm Horpac, te jó barátomnál is jobb vagy.

- Azonkívül még valami újság, amire vitéz uram nem is számított. Valaki mégis megemlékezett a sok közül Török Bálintról, valakinek mégis volt jó szíve.

- Ki az?

- Holnap majd meglátja szemtől-szembe, ő fog helyettem enni - hozni.

VII. A török énekes.

Horpac, kinek török neve Hasszán lett, naponkint a dél kilencedik órájában elment a Sofia-templom mellé bevásárolni.

Nem érdekelte őt ilyenkor semmi. Tőle ugyan ellehetett a szűk utcákon nyüzsgő, rikoltozó nép. Lótás-futás nem zavarta ki nyugalmaiból.

A leírt éjjeli jelenet előtt két nappal azonban valami még sem kerülhette ki a figyelmét.

A héttorony délkeleti kapúja előtt, mely rendes kijárója volt a várnak, egy fiatal török állott. Nem lehetett több 22 évesnél, szénfekete bajusza, hosszúkás, halvány arca, merész tekintete élénk ellentéte volt a török ifjak megszokott típusának. Öltönye alatt mintha rejtegetett volna valamit.

Első nap csak végignézett rajta, tovább folytatta útját, de visszajövet újra ott találta. Ez már feltűnt a vizsga tekintetű Hasszánnak s feltette magában, hogy holnap megszólítja, ha ismét ott lesz. Hátha apja, bátyja van a héttoronyban. Olyan szomorú az arca, jól esnék bizonyára szegénynek, ha hírt hallana felőlük.

Másnap is éppen ott állott. Jobb kezében lanttal, melynek húrjait szépen pengette. A dal nem volt török dal. Mintha valamikor ehhez hasonlót hallott volna.

Önkénytelenül megállott s figyelt.

A másik pillanatban már a nevét kiáltozta valaki a vár faláról:

- Hasszán! Hasszán!

Felnézett s megismerte a kiáltozóban Firuzi pasa szép leányát: Zairát. (More Krisztina volt egykori neve.)

- Vezesse fel hozzám azt a fiatal énekest!

Hasszán engedelmeskedett.

Oda ment a lantját pengető ifjúhoz. Vállára tette a kezét, hogy figyelmét magára vonja.

- Ifjú! a héttorony pasájának leánya kíván látni. Kövess engem!

Alig mondá e szavakat, midőn az ifjú lantját elejtve, reá meredt bámuló szemével:

- Lehetséges-e? - suttogá félhangon magyarul.

Hasszánt e szavak, ez a hang szíven találta.

Megfogta az ifjú mindkét kezét s egy másodpercig mereven arcába nézett.

- Literátus uram! - kiáltott fel ő is magyarul s az egymásra ismerők nem győztek farkasszemet nézni.

A szép Zairának sokáig kelle várakoznia, míg az érdekes arcú énekes hozzá érkezett.

- Úgy-e mondtam, hogy idejövök az uramhoz, nem akart hinni Horpacnak, most már hihet Hasszánnak, ez a nevem itt a héttoronyban. Nagy úr lettem. More László uram - akarom mondani Firuzi pasa - szeret, mert a szép Zairának kedvében tudok járni.

Sebők deák ura után kérdezősködött, mit érdekelte őt Firuzi pasa nagy hatalma, Zaira szépsége, csak urát láthassa, vele beszélhessen - aztán újra tovább megy egy - hazával. Ott

van a lantosra szükség, hol pihen a kard, pedig harcriadót fújnak; szól a dáridó, pedig rabláncra fűzött magyarok átka vegyül a mulatozás zajába.

Az urát jött megnézni.

Ezért volt neki török ruhára szüksége. A kóbor lantost ki bántaná? A kóbor lantos ujján nincsen drágaköves gyűrű, nem is jár drága lovon, melyre a portyázó török szeme ráéhezik. Így érkezett baj nélkül Sztambulba.

Zaira türelmetlenkedett rabnői társaságában.

Végre látta őket közeledni s megnyugodott.

Az ifjú török énekes meghajtotta magát s várta, miféle parancsot ad a hatalmas pasa leánya.

- Énekeld el még egyszer azt a dalt, amit lenn megkezdettél, - szólott a szép Zaira s ő maga jött közelebb hozzá.

Sebők szó nélkül engedelmeskedett.

Mikor elvégezte, Zaira megkérdezte:

- Hol tanultad ezt a szép dalt?

- Messze földön, gyaurok országában, elfogtak a kőszegi ostromnál, sokáig voltam gyaurok között, megtanultam a nyelvöket s egy híres lantostól a nótájukat. Sok rosszat beszélnek a gyaurokról, de annak a fele sem igaz. Én megszerettem őket, de különösen megszerettem szomorú nótáikat.

- Érted a gyaurok nyelvét is?

- Értem.

- Mondd el az életed történiáját, nagyon szeretném hallani.

- Szomorú az, szép leány, többet sírnál rajta, mint nevetnél s a sírás ártana a te fényes csillag szemeidnek. Ne akard te tudni a szegény énekes történetét.

- Valahol és valamikor születtem. Apámra már nem emlékszem, nagyon kicsiny voltam, mikor elment a csatába s mind vártuk-vártuk anyámmal, hogy visszatér, de nem tért vissza soha. Anyám sokat sírt és engem nagyon szeretett. Egyszer ő is elment apám után, én pedig az irgalmas világ szomorú bújdósója lettem. Ennyi az egész, hatalmas pasa szépséges leánya. A koldusok élete mind egyforma s csak az tudja megérteni, aki maga is koldus.

Zaira megszánta a szomorú arcú ifjút s egy zacskó zechinát dobott neki.

Az énekes felvette a zacskót, kinyitotta, egy darabot kivett belőle, a többi újra bekötötte s vissza adta.

- Allah sugározzon körül boldogsággal, szép hölgy, egy zechina is sok nekem. Gazdagságot nem vadász az énekes, annyi kell neki csak, mennyi egy napra elég. Csak azt fogadom el, amire reászolgáltam. Amit tőled elfogadtam, az is sok.

Zaira csodálkozott. Még nem talált embert, ki egy zacskó zechinát visszautasított volna.

- Hol van a hazád?

- Mindenütt és sehol. Ahova megyek, szívesen látnak, ahol megállok, ennem-innom adnak; ahonnan búcsúszom, áldással bocsátanak.

Zaira magához inté Hasszánt s megrendelte, hogy az énekest ne eressze még el, látni akarja.

Hasszán meghajtotta magát s az énekessel együtt távozott.

Zaira nézett a távozó után. És eltűnődött azon, hogy lehet a világon ember, akinek sem apja, sem anyja, sem hazája, akinek nincs senkije és semmije ezen a világon.

Hasszán a pasa udvarába vezette a literátust. Egy sötét odú volt az ő kamarája, oda bekísérte s azt mondta, hogy holnapután éjjel majd bemennek a börtönbe s meglátogatják az ő jó urukat.

- Mert lássa, literátus uram, Isten felvitte az én dolgomat. Isten vezérelt ide; Isten akarta, hogy Moré uram renegáttá legyen s hogy a leánya szíve a fekete ábrázatú Hasszán felé forduljon. Isten mindent jól rendez el...

Zaira kiváló kegye, gyöngédsége nagy hasznára volt. Eszébe sem jutott volna senkinek gyanúsítani őt. Törökül jól beszélt s a lant legjobb ajánló levele. Ez könnyítette meg az útját mindenfelé. Ha kardjával jön, százszor meghal ez útban, mint énekes meg is gazdagodhatott volna. De ő nemcsak a törököt gyűlölte, hanem a török pénzt is.

Ezért nem fogadta el Zairától a zechinákat.

Sebők nyugtalanul várta azt az időt, mikor Török Bálint uramat meglátja. Horpac türelemre intette:

- Vigyáznunk kell, literátus uram, mert ha észrevesznek valamit, a fejünk könnyen lerepülhet a vállunkról.

Megtanította a teendőkre, megmutatta az utat s ő maga is lekísérte az utolsó folyosóig. Ezen túl már nem mehetett.

Sebők ügyessége megtalálta a többi.

Mennyire meg volt lepve Török Bálint, midőn írődeájkára ismert a várva-várt idegenben.

- Édes fiam, jó Sebők deákom!

Ennyit mondhatott csak a nagy felindulásban.

Sebők szíve megdobbant, midőn a hatalmas, erős Török Bálint helyett annak csak árnyékát látta. Körülnézett a szűk kamarában s szomorúan rázta a fejét:

- Szegény jó uram, ki hitte volna, hogy még ilyen sanyarú sorsra jut!

Elmondta a Szigeten történeteket, felesége halálát, gyermekei sorsát, a haza állapotát, mindent, ami fájhat egy rabnak s mégis jólesik, mert hazájából jön.

Török Bálintnak kellett figyelmeztetni a diákot, hogy tovább nem maradhat.

Nehéz szívvel váltak el.

Künn a folyosó végén már régen várta Hasszán, hiúz szemekkel nézve jobbra-balra, intett, hogy siessen.

- Sokáig maradt ott, literátus uram, - suttogta fülébe, mikor együtt mentek azon kamara felé, melyet Zaira az énekesnek adatott.

Meglepetés várta itt, minőre aligha számított.

Drága selyem kaftán skofiummal gazdagon kivarrrva, damaszкуси görbe török kard, két drágaköves gyűrű.

Zaira küldte a szép énekért.

- Hamar a kegyébe jutott literátus uram a pasa szép leányának; nem minden halandó olyan szerencsés.

Sebők sem tudta, miért oly kegyes a szép Zaira. Egy szomorú nóta nem ér ennyi drágaságot. Mit is csináljon ő vele? Nem kell neki kaftán, - nem jutna már idő török földön elszakítani, görbe kardja is van, két jó mordélyról sem feledkezett meg, mikor a Verbőczy uram várából neki eredt a nagy útnak.

Többet is kínált neki másnap a szép Zaira: ha örökre ott marad, saját pici fehér kezét. Hatalmas az ő apja, nagyra segíti, lesz vitéz katona, szerez hírt, dicsőséget, gazdagságot a gyaur földön.

Igen, ott akar ő hírt, dicsőséget szerezni, de nem karddal, hanem lanttal.

VIII. Karddal is, lanttal is.

Az utolsó éjjel hosszasan beszélt még Horpaccal. Meghányták-vetették a dolgot: vajjon nem lehetne-e Török Bálintot kiszabadítani?

A pasa leánya kegyes mindkettőjük iránt, de arra mégsem segíthetné, hogy a héttorony legféltettebben őrzött rabját megszöktessék.

Még úgy sem lehetne, ha sok pénzt hozott volna Sebők magával, mert a pasa jól tudja, milyen drága a Török Bálint bőre, utána menne az ő feje is, ha egy szép reggel hűlt helyét találnák!

Nincs még annak itt az ideje.

- Menjen csak haza, literátus uram, - Horpac itt marad, ő gondoskodik arról, hogy Török Bálint még megérje a szabadulása percét. Ha eljön annak az ideje, majd megízenem én valami szökevénnnyel, akit innen haza segítek, menjen csak haza, literátus uram s csókolja meg helyettem is a hazai földet, mert én is szeretem, - pedig a cigánynak se hazája, se nemzete, se istene - hej, kije van hát?!

Sebők deák pedig útra kelt hazafelé.

Míg a török határból kijutott, énekelgetett kávéházakban, mecsetek előtt, piac közepén.

Itt-ott portyázó csapatokkal találkozott, velük kellett tartania, hiszen úgyis egy országba mentek, csakhogy azok ölni, ő meg a félig halottakat feltámasztani.

Nem törődött vele senki. A szerencsét vadászó török nem gondol semmi barátkozásra.

Sebők csak arra várt, hogy a magyar földet elérjék.

Meg-megtapogatta jó kardját, simogatta hű szürkéjét s Istenre bízta a többi.

A kis csapatnak nem volt vezére. Ki-ki a maga kezére dolgozott s így még könnyebbnek látszott az, hogy tőlük szépszerével megszabaduljon.

Hetednapra Zimony határához értek.

A nagyobbára kifosztott falvak nem voltak érdemesek arra, hogy megtámadják. Koldusoktól nem lehet aranyat sarcolni, a jó törököknek pedig szép gyaur leány és sárga zechina kellett.

Zimony előtt megállapodtak.

Félórányira a várostól nagy erdő terült el, ide vonták meg magukat és tanácskoztak a teendőkről.

Egy hatalmas termetű arab, kinek láthatólag legsúlyosabb volt a kardja is, karja is, szava is, azt tanácsolta, hogy éjjel lopózzék a városig 12 ember és 12 pontján gyűjtsa fel, a zavarban könnyű lesz elbánni az ide s tova szaladgáló gyaurokkal.

A terv mindenkinek tetszett, csak Sebők deák szólt ellene.

- Ogli, - ez volt az óriás neve - nagyon rossz a terv, - szólott az ifjú csengő, határozott hangon.
- Egy 12 pontján felgyújtott város nagyon hamar lángban áll s lelke legyen annak az igazhívó muzulmánknak, aki egy égő házba bemegy kincset keresni. S ha be merne is menni, mit érne a bátorságával, a láng és füst megvakítanak szemét s a kincs helyett ezer szerencse, ha ép bőrrel ő maga tudna megmenekülni. Nem jó a terved, Ogli, - mondok én jobbat.

A martalócok bólintottak a fejökkel, Ogli kedvetlenül rázta a fejét.

Sebők pedig folytatá:

- Én sokáig voltam gyaur fogságban, gyűlölöm őket úgy, mint ti összevéve nem gyűlölhetitek. Ó, van reá nagy okom! Ha elmesélném, hajatok minden szála az égnek meredezne. Megtanultam nyelvükön beszélni. Adjatok gyaur ruhát nekem, bemegyek a városba, egy nap alatt kipuhatólom, hol van a legtöbb kincs, megjegyzem a házakat s visszajövök megmondani nektek. Annyifelé oszlunk, ahány házat megjelöltem s a ház népével nem lesz nehéz elbánni.

Oglinak is tetszett a deák terve. Ördögi arca mosolygott, kincsvágyó szeme ragyogott.

- Ez már beszéd! Allahra mondom, nem néztem ki az arcodból ennyi életrevalóságot.

- Ti addig maradjatok nyugton itt az erdőben, senki se mutatkozzék a város előtt. Holnap virradatra itt leszek, holnap éjjel már gazdagok leszünk.

Sebők sietve magára öltötte a nyeregkápa mellé akasztott magyar ruhát. Szinte jólesett a szívének, hogy újra a régi bőrében lehet.

A rabló pajtások kedvtelve nézték a furfangos ifjút, kinek az esze túljár mindenkién. Úgy áll rajta a sujtásos bekecs, mintha benne született volna.

Lovára veté magát s elvágatott.

Mikor a porfelleg elnyelte alakját, még egyszer visszanézett s jóízűen kacagva felkiáltott:

- Hiszen nem alusztok ti, vitéz törökök, ma éjjel nyugodtan!

Alig ért be a város kapuján, megállított egy hajdút:

- Vezessen atyámfia a bíró úr ő kegyelméhez.

Pacolai Tamás szépen megtermett magyar ember volt, jó vitéz hírében is állott.

- Vitézlő uram, én Lantos Sebestyén deák vagyok.

- Isten hozta, uramöcsém, hallottuk a jó hírből. Szép históriákat csinált néhai Török Bálint uram udvarában. Isten hozta!

- Baj van, bíró uram. Hatvan török martalóc rejtezik a zimonyi erdőben. Köztük voltam én is, de hamis tervet csináltam: hogy idejövök, kikémlelem a kincses házakat s bevezetem őket.

- Lánclobogós adtát, öcsém, ez nem tréfabeszéd.

- Én is azt hiszem, vitézlő uram. Helyén legyen az eszünk, ha szabadúlni akarunk tőlük.

- Nyomban összehívatom a város hajdúit, van 250 darab, elég lesz az ellenük, talán igen sok is. Megkerítem az erdőt s úgy kifüstölöm a vitéz török urakat, mint az ürgét. Jó lesz-e így, öcsém?

- Nem gondolnám; a törökök elszánt legények, jól összekapnának a magyar hajdúkkal s kár lenne sok szép legény életéért. Merthogy nem tartom okos cselekedetnek az oktalan vérontást, legkivált, hogyha magyar szívből fakasztja török kard. Jobb tervet mondok én. Addig fundáltam ki, míg a városba jöttem.

- No, csak ki vele!

- Öt erős kőházat kiválasztunk a városban, kiürítettjük a legutolsó szegig, jó erős lakatot teszünk az ajtókra.

- De hát aztán?

- Bevezetem őket tizenkettesével a kelepcebe s hűsölhetnek ott a négy hideg fal között. Abból ugyan karddal ki nem törnek soha.

- Láncos teringette deákja, több eszed van neked, mint Zimony városának. Hanem tudod mit, édes öcsém, intézd a dolgot egészen te, hogy csorba ne essék benne.

Sebők gyorsan intézkedett.

Öt erős kőházat pincéstől kiürített. A szomszéd házba tizenkét hajdút szállásolt be s meghagyta nekik, hogy az első fűttyentésre talpon legyenek. Az ajtót szépen elzárják, az ablakokat jó előre kívülről vaslapokkal leszegezték, hogy valamikép egérutat ne vehessenek a törökök.

Mikor minden előkészülettel rendben volt, estefelé visszalovagolt a reményben úszó törökökhöz s elmondta tervének további részleteit.

Tizenkét órakor mindnyájan a város kapújához jönnek. Itt a kapúőrt már megvesztegette s így szabad lesz a bemenetel. Tizenkettenként feloszolnak s mindenik megvárja, míg Sebők a kiszemelt házhoz vezet. Ott aztán ki amit kap, nyakába akasztja s tovább áll.

Úgy is lett.

A kapúőr szó nélkül engedelmeskedett Sebők deáknak s az első tizenkettőt szerencsésen elhelyezte, utána a többi csoportokat is. Minden olyan szép csendben-rendben történt, hogy csupa gyönyörűség volt végig nézni.

Talán a csillagok is azért ragyogtak olyan fényesen, mert tetszett nekik a hazaszerető deák csínyje.

Hogy mire ébredtek fel a vérmes reményű török vitézek, arról hallgat a krónika.

Sebők sem foglalta nótába, mert magáról nem szeretett dicsérő-éneket zengedezni.

IX. Nádasdi íródeákja.

Ki tudná elmondani, hol járt Sebők deák a zimonyi egérfogás után?

Háromszor lekopott szürke lovának lábáról a patkó. Megtelt új nótákkal a cifra börtarsoly. A Dunántúl szerezte mind. Kanizsa, Keszthely, Csábrágh, Somlyó, Siklós, Simontornya, Pécs-várad szomorú históriáját foglalta magában. Ezek a várak rövid idő alatt mind török kézre jutottak. Egyik sok vér, másik bizony árulás vagy kishitűség árán. Akadt vitéz magyar is, akadt gyöngé magyar is az országos nagy romlásnak ebben a szomorú korszakában. A lantos versbe szedte a dicsőséges és szomorú eseményeket híven, igazságosan.

Jók lesznek okulásúl a nagyszombati gyűlésre.

Győr vidékén találkozott a daruvári szép leánnyal, nem volt pártában. Férjhez ment Pekri Sándor uramhoz, a kassai hajdú-kapitányhoz.

Esztergomban ütődött össze Bornemissza Gergely deákkal, aki lejött a püspök látogatására. Tőle tudta meg, hogy a barát is ott lesz. Nagy dolog jó szóba: a haza megmentése a török iga alól.

Elég volt ennyit tudni Sebők deáknak, hogy Esztergomnak nyomban hátat fordítson.

Másnap már ott látjuk Drágfi János udvarában, hol a legszomorúbb hazafiak tanácskoztak a fölött, hogy ki mellé álljanak a gyűlésen?

Ferdinánd sokat ígér a hazának és semmit sem tud beváltani; Fráter Györgyöt még a titkára, Pesti Gáspár sem tudja igazában megérteni.

Ajándékot küld a portának és Ferdinánddal alkudozik, segédcsapatokat állít ki Szokoli pasa ellen s aranyos levélben biztosítja a dicső padisaht, hogy hívebb alattvalója nincs János Zsigmond királynál. Nagy az esze a barátnak, de tekervényes az eszejárása. Valóképpen így van ez jól a zűrzavaros időkben, de a kortársak nem látnak a lelkébe, az igazságos bírót pedig, aki eldönti, hogy emberségesen vagy álnokul cselekszik: talán századok múlva fog megszületni.

Együtt van a tanács. Nagy urak, kisebb urak vegyesen. Ilyen időben kinek jutna eszébe mérlegelni, hogy melyik a nagyobb s melyik a kisebb.

Eltanácskoznak éjjeleken át.

A lantos mindenütt velök van. A nagy úr ismeri, a középnemes tiszteli, a paraszt bámúlja.

A nagy urat felderíti, a nemest felbiztatja, a parasztot vigasztalja.

A nagy úrnak őseiről regél, a nemesnek hűségét dicséri, a parasztot a haza keserű sorsával békíti.

Ő mindenkit szeret, mert a hazáját mindenekfelett szereti.

A nagy úrnak szemére hányja, hogy dorbézol, a nemesnek, hogy testvére vagyonát szeretné elharácsolni, a parasztnak, hogy a török szandzsáksághoz pártol.

Mit bánja ő, ha meg is haraguszna? Neki senki sem árthat. Nincs vagyona, hogy elkobozzák, nincs háza, hogy lerombolják, nem paraszt, hogy megbotozzák.

Ma itt, holnap ott.

Sebők deák tolla nem fáradt ki soha. Mindig talált valami emlékezetre méltót, de éppen ekkor hallgatott a harci riadó.

Mivel buzdítsa hát a hazafiakat?

Régi históriák nem hatják meg annyira a szívet, mint a most folyók.

Németországban nemrégiben folyt a smalkaldi háború. Katholikusok és protestánsok egymás ellen. Megénekelte ezt. Talál ez a magyarra is; ahol testvér testvér ellen pártoskodik, ahol a vallás miatt megbomlik az ország békessége: okulásra méltó példát hogyan találna a magyar?

S a Drágfi palotája megtelt fényes urakkal, szép magyar hölgyekkel, tűzvéru fiatalsággal.

A zengő húrok itt sem tévesztették el a hatást. De senkinek sem tetszett úgy meg, mint Nádasdi Tamásnak, Ferdinánd hatalmas emberének, ki országszerte híres volt a tudomány ápolásáról.

Vállára ütött a deáknak, mikor elvégezte s félre hívta egy-két szóra:

- Ismerlek hírből, öcsém, tisztelem az eszedet.

Sebők szerényen meghajtotta magát.

- Lelki szükség, nagyságos uram, semmi más. Hasznosabb foglalkozást is tudnék a húrpengetésnél, de ez tetsző nekem.

- Akarsz-e a Nádasdi Tamás írődeákja lenni?

- Ha akarok-e? - szólott Sebők meghatva a különös kegy által, - nem vagyok én még arra érdemes.

- Azt rajtunk áll megítélni öcsém, ha kedved van, parolát reá. Jó barátok leszünk, te sem bánod meg, hogy felcsaptál, én sem, hogy felfogadtalak.

Így került a Nádasdi udvarába.

A hatalmas «barát»-nak is feltűnt a merész beszédű ifjú s nem egyszer szólította meg a nagyszombati gyűlés alatt.

Ilyen embert ő is tudott volna használni. Írástudó, jó kezefogású, több nyelven beszélő, ékes-szólású.

Sebők deák sehogy sem tudta kitalálni, mi juthatott a püspök eszébe, hogy a szegény lantosról megemlékezett.

- Öcsém, tetszik az éneked. Tudsz-e deákul?

- Tudok.

- Törökül?

- Úgy is.

- Hát még miféle nyelvhez értesz?

- Nincs a hazában olyan nép, melynek a szavát meg ne érteném.

- Nagyon dicséretes dolog. Íráshoz is értesz?

- Pápán végeztem az iskolát, nagyságos uram.

- Kinek állasz a szolgálatában?

- Nádasdi Tamásnak.

- Mit ad neked?
- Ami nekem éppen elég arra, hogy gond nélkül megéljek.
- Semmit többet?
- Nem.
- Volna-e kedved olyan álláshoz jutni, hol nemcsak annyit kapnál, mint Nádasdi uramnál, hanem minden hónapban 15 aranyforintot, három lótartást, úri módot.
- S mit kellene azért végeznem? - kérde Sebők bizalmatlan arccal nézve a püspökre, kinek az esztét mindenekfölött becsülte, de a becsületességében sokszor kételkedett.
- Kíváncsi vagy, deák, azt később tudnád meg. Ügyes ember vagy, könnyen meggazdagodhatnál s nem kellene kóborolnod faluról-falura, várról-várra s egy napi életért keseregned a haza sorsát s a magad nyomorúságát. Beszélj, deák, áll-e az alkú? Ott hagyod Nádasdi udvarát, beállasz hozzám? Beszélj!
- Nem hagyom ott, nagyságos uram, a Nádasdi udvarát, hanem hálát adok az Istennek, hogy odakerülhettem.
- Hm! Erős és határozott a beszéded, literátus. Jól meggondold az utolsó szót, hogy utóbbi károdra ne váljék! Egyszer kínálkozik a kedvező alkalom, nem többször! 15 aranypénz sok vagyonra gyűlne évek alatt az olyan embernek, ki egész életében pénzt akar gyűjteni.
- Nekem nincsen apám, nincsen anyám, feleségem, gyermekem, - én csak magam vagyok, köszönöm a kegyes pártfogását, de Sebők deák előtt sokkal többet ér a lekötött szónak becsülettel megfelelni, mint hónapjában 15 aranypénzt szerezni.
- Szeretném azt mondani, hogy nincs helyén az eszed, fiam, de ha az arcodra nézek, más gondolatom támad. Becsületes, állhatatos ember vagy, ezért megdicsérlek. Sajnálom, hogy más a szándékod. Bizony kár, nagyobb hasznára lehetnél a hazának is, magadnak is.
- Szavam adtam, nagy jó uram!

A hatalmas barát kegyesen megveregette a vándorlantos vállát.

Sebők szíve szerint beszélt így. Jó dolga volt neki Nádasdi udvarában, kísérte az urát minden útjában, s ha kedve kerekedett, egy-két hónapra ismét nyakába vette a háborús helyeket s ott volt a tábortüzeknél fűtőző magyar vitézek mellett.

Nagyobb hősökrol mesélt, mint ők, pedig azok is magyarok voltak, azok is csak úgy szerették a hazát, azok is látták, ismerték, érezték ezt a nyomorúságot: de ők nem estek kishitűen kétségbe, mert tudták, hogy a magyarok Istene csak próbára teszi nemzetét, lesújtani végképpen nem fogja.

Az ilyen buzdítás jobban megrázta a szíveket, mint az ellenséges ágyúk ropogása, golyók sívítása, török kardok villanása.

X. A kassai szép asszony.

Sebők deák azt gondolta, hogy életében szépszerével kikerülheti az asszonyt.

Gazdag ember, ki szerit-számát se tudja marhájának, könnyen elbánik egy asszonyfélével, de egy lantos, kinek egy helyt megmelegedni is alig szabad, nehezen boldogúlna vele.

A vándorénekesnek nincs otthona. Ma itt, holnap ott. Fájna a búcsúzás, a jövőnek mindennap megújuló bizonytalansága.

A kassai gyűlésre Nádasdi is feljött s vele Sebők deák is. Útközben ritka jó kedve volt, annyit tréfált, mint soha életében. Neki is melegedett hatalmasan s utóljára a bekecsét is panyókára fogta. Így felejtette késő estig. A hűvös szél felhasználta az alkalmat s megmutatta, hogy neki is van hatalma az emberek felett.

Derekasán meghűlt a lantos.

Kezdetben tréfára fogta betegségét, nem is akart róla tudni, de napok múlva érezte, hogy alig bír a lábán állani. Forró-hideg láz vett erőt rajta s csak úgy támolygott mint a részeg vagy a nagybeteg.

Czenczei Márton kassai kapitány, kivel még Nagyszombaton jó barátságot kötött, keresett neki vendégszerető házat, hol asszonyápolóra talált, mert ő még agglegényeskedett.

Tavaly nyáron vágták le jó Pekri Sándor társát török portyázók, szép feleséget hagyott hátra, annál szíves ellátást talál, amíg megjavul az állapota.

Czenczei Márton uram számításból vitte a házhoz a beteg lantost. Magának csinált ürügyet az odajárásra, mert szerette volna a szép özvegyet feleségül venni, de annak úgy látszik nem volt nagy hajlandósága a borvirágos orrú kapitányhoz, kiről sok cifra kalandot mesélt egész Kassa városa.

Pekri Sándorné asszony szívesen megigérte a vendégszeretetet a kapitány uram beteg barátjának, s nem is sejtette, hogy ki lesz az.

Lebontotta a tornyos ágyat, kiterítette a szép kék ágytakarót, s puha fehér vánkost, kettőt tett egymásra.

Pihenjen szegény beteg ember, gondolja, hogy otthon van.

Este felé jött be a szobába.

Sebők deák szemére jótékony álmom szállott.

A nyitott kandallóban pattogott a tűz, s kellemes meleget árasztott szét a tiszta hófehérre meszelt szobában. A kandalló lobogó lángja sejtelmes fényt vetett a falra, s onnan visszaverődve a szunyadó férfiú arcára.

Pekri Sándorné megkövülten nézte a csendes, szép férfias arcot, s közelebb jött, hogy jobban meggyőződjék róla.

Csakugyan ő volt.

Az a poros ruhájú, csapzott hajú, villogó szemű lantos, ki a daruvári kastélyban megbűvölte énekével; később látta őt Győr vidékén, mikor hazafelé utazott férjével.

Mennyit kérdezte mindenfelé, s nem tudott senki hírt mondani felőle. Olyan volt, mint a vándormadár, eljött egy rövid tavaszra énekelni, s aztán más vidékre szállott.

De most... most nem fog oly nagyon sietni.

Szinte jól esett a szép asszonynak, hogy Sebők beteg.

Gondosabban ápolta, mint az édes anyja tehette volna. Kassa legjobb doktorát magához hívatta, s ígért neki fűt-fát, csak rendeljen valami jót, hogy a híres lantos, a szép ifjú meg ne haljon.

Czenczeire pedig ráparancsolt, hogy húzza le a sarkantyus csizmát, ha barátja látogatására jön s adja ki a legszigorúbb rendeletet, hogy jaj annak a kocsisnak, aki a Pekri Sándorné háza mellett sebesen hajt.

Czenczeinek akár akart, akár nem, szót kellett fogadnia. Lehúzta sarkantyús csizmáját s mezitláb ment Sebők deákhoz.

A szép asszony nem győzte eléggé kérdezni a betegről, hogy mi jót főzön, mit szeret a legeslegjobban?

Sebők szíve ellágyult ennyi jóságra.

Ez a főköttös angyal kezdte csábítgatni gondolatban. Mi a te életed magyar lantos? Rosszabb, mint az üstfoltozó cigányé, az uzsorás görögé, a zsoldos katonáé. Neked hiába tetszik meg ez a vidék, az a háznép, a te szíved hasztalan kíván megtelepedni valami békés, félrevonult helyen... nem szabad...

Az özvegyasszony pedig kifogyhatatlan volt a jószívűségben.

Megigazította a párnát, ha félrecsúszott. Ő tartotta a kancsóalját, ha inni kért.

Sebők hálásan csókolta meg a gondoskodó kis kezét, s kimondhatatlan gyöngédséggel nézett rá. Ebben volt minden köszönete.

A betegség sokáig tartott, de Sebőknek eszébe sem jutott panaszkodni. Inkább attól a pillanattól félt, ha majd el kell hagynia ezt a tiszta fehér szobát, s a főköttös asszonyt.

Hej, ha ő nem volna Lantos Sebestyén.

Mikor már fölkelhetett, a jó asszony karjára támaszkodva végig járta a szobát, később az udvart.

Beszélgettek mindenféle apróságról, bohóskodtak.

Néha elővette lantját, s énekelt lassú, érzelemtől reszkető hangon nótákat, melyeket tőle senkisép hallott sem az előtt, sem azután. Elfeledte, hogy ő volt az a komoly énekes, kinek a húrjai könnyeket csaltak ki öreg harcedzett férfiak szemeiből. Itt hálás szíve tanította énekelni, belőle merítette a hangokat, nem hazaszeretetéséből, lelkesüléséből.

A késő maradék hiába keresi ezeket a világi nótákat a Tinódi Sebestyén verses krónikái között. Nem írta le, nem adta ki. A világi nótáknak nagy ellensége volt az a kor. A nemzet teste és szíve száz sebből vérzett, hogy is juthatott volna eszébe a magyar lantosnak, hogy a maga kicsiny öröméről vagy fájdalomáról zengjen?

És tudja a jó Isten, ezek a nóták Pekri Sándornének még inkább tetszettek, mint a zordon harcok dicsőítései. Nem győzte hallgatni, s nem győzött bennök gyönyörködni.

Végre egészen fellábadt.

Arca kissé halvány volt ugyan, de ereje nagyobbára visszatért. Eljött a búcsúzás napja.

A szép asszony még az utolsó pillanatban is talált valami késleltető okot.

Utoljára már csak az maradt hátra, hogy nem hoz szerencsét pénteken útnak eredni.

Sebők mosolygott a babonára.

- Garabonciás deáknak, asszonyom, legjobb pénteken neki vágni, őt akkor nem érheti semmi baj.

- Három hét múlva csak visszajön ismét, Kassára! - szólott Pekri Sándorné - ezt elvárom a betegemtől.

- Három hét múlva Kassára, - nem tudom mikor telik le ez a három hét, azt sem, hogy mikor jöhetek vissza, csak azt az egyet tudom, hogy a jóságát, vendégszerető házát nem felejttem el soha.

Pekriné arca e szavakra fellángolt.

- Jól van Sebők deák, nem kötöm ki a napot, a hetet, a hónapot, hogy mikor jőjön, de azt megmondom, hogy ha valamikor egy kicsiny igazi nyugalom után vágyik, s megúnja az örök barangolást... és... és... hát akkor gondoljon Pekri Sándornéra.

Sebők deáknak már ajkán volt a szó... de elharapta. A szép asszonynak feléje nyújtott kezét melegen megszorítva búcsút intett, s kincses Kassa városából kivágatott.

XI. A nyirbátori savanyú bor.

Kassáról Nyir-Bátor felé vette Sebők deák az útját.

Nyir-Bátorban volt a somlyai Báthoriak ősi kastélya. Akkori ura Báthori András, arról volt nevezetes, hogy szeretett bőkezűnek látszani, de a látszattal meg is elégedett, világért sem igyekezett valósággal az lenni is.

Kupak István hopmester, Vacok Tamás kulcsár és Csepegő Mihály főkukta éppen a házigazda természetéhez voltak szabva.

Kupak szerette a borféléket, Vacok sem utálta ugyan, de a pecsenyét előtérbe helyezte; Csepegő uram pedig mind a kettőt szerencsés összhangzatba tudta hozni.

Ha Báthori András elment hazulról megyegyűlésre, vagy ecsedi rokonai látogatására, ez a három vitte a gazdátlan házban a főszerepet.

Magukról bőségesen megemlékeztek, de más emberfiáról könnyen megfeledkeztek.

Éppen egy ily alkalommal lépett be a nyirbátori kastély udvarába Sebők deák.

Bozontos szőrű komondorok irgalmatlanul megugatták. Ez volt az egyedüli nagyon barátságos fogadtatás.

Két csatlós féle álldogált az udvarház ereszében, s avval mulatták magukat, hogy melyik tudja kővel meghajítani az udvaron ácsorgó verebeket.

Sebők egy ideig várt a jóakaratra, de mikor látta, hogy itt a várakozás csak a komondorok szívét hatja meg, s készíti elhallgatásra; egyet gondolt, s a két suhancra kiáltott:

- Atyámfia, merre van itt az istálló?

Az egyik hajlandónak mutatkozott feléje fordulni, s nagy vártatva kiböfönté, hogy:

- Nincs itthon Báthori Endre uram.

- Mit bánom én, ha nincs is itt. Én pedig, ha jól emlékszem, nem is azt kérdeztem. Báthori uram hajléka nem az az istálló. Magyar főúr kastélyát még nem találtam zárva a vendég előtt!

- Azt az úr tudja, nem tartozik reánk. Beszéljen a hopmesterrel.

- Hogy hívják?

- Kupak István nemzetes uramnak.

- És nemzetes Kupak István hopmester uramat ez időszerint hol találhatnám?

- Majd csak oda fenn van a rezidenciában. Ott tanyázik, ha a nagyságos úr elutazni méltóztatik.

- Legyen szíves atyámfia, vezessen engem a hopmester uram ő kegyelmihez.

A csatlós megtette vele ezt a kutyabarátságot, s erős elhatározás után, a lónak is gondját viselte. (Két ezüst dénárral meglágyítja szívét Sebők deák.)

Kupak István uram jó kondícióban levő negyvenes ember volt, kissé meghájasodott, különben egész kifogástalan ábrázatú ember vala.

Az ötödik kupa ménesi mellett zavarta őt Sebők.

- Ki fia vagy öcsém? - kérdezte Kupak uram erősen neki pirult arccal, s különös tekintély hangján.

- Nevem Tinódi Sebestyén, az ország Lantos Sebestyénnek ismer, sokan Sebők deáknak szólítanak. És kigyelmed vitéz uram?

- Én öcsém azt sem tudom, melyik fán termett Tinódi Sebestyén, Lantos Sebestyénnel sem találkoztam még világ életemben, nó de Sebők deákkal sem ettem cseresznyét egy tálból.

Az érdekes hopmester az *egy*et nagyon megnyomintotta, mert szemet szúrt neki a deák bátor tekintete, s főleg a várt alázatosság helyett bántotta az idegennek bátor fellépése.

- Nemzetes uram ugyancsak emberül megfelelt. Hitvány diák volnék, ha ezért meg nem becsülném nemzetes uramat. Először is hát Tinódi Sebestyén olyan fán termett, melyről nemzetes hopmester uram sem érett, sem éretlen cseresznyét nem szakíthatna le; pro secundo: Lantos Sebestyénnel már ennek a hazának sok érdekes embere találkozott, s nem a Lantos Sebestyén baja, ha nemzetes hopmester uram nem volt ezek között; pro tertio: hosszú útról jövök, ergo erre a kemény lócára, nemzetes uram engedelmeivel, leülök. Aztán majd megismerkedünk.

A hopmestert még inkább boszantotta ez a beszéd.

- Nó deák, tudsz-e sípolni, dobot verni, boszorkányt táncoltatni, viharokat idézni, tehen tejet megrontani, szerencsét mondani, tenyérből olvasni? Ehun van ni, olvass a markomból.

Sebők felkacagott.

- Az én sípom kirepesztené a kigyelmed két füle dobját, nemzetes hopmester uram.

- Hogy-hogy?

- Csak úgy nemzetes uram, hogy ez az én furulyám, nincs hosszú csöve, de erős hangot ad.

Kivette tarsolyából a pisztolyt.

Nemzetes Kupak hopmester uram hátrébb rántotta a széket, s elfelejtett az ijedtségtől inni is.

- Nincs mit félnie, ez a furulya csak akkor szól, ha a gazdájának olyan kedve van, mint a bol-dogult János királynak, mikor Szolimánnal összecsókolózott. Nem vagyok én garabonciás deák hopmester uram, hanem lantos. Kigyelmed úgylátszik nem tudja még miféle mesterség ez. Valamivel rosszabb a csizmadiaságnál. Nó most már tudja. Hanem egyebet vagyok mon-dandó. Mikor jön haza Báthori András uram ő nagysága?

- Azt maga tudja. Elmarad hónapokig is. Néha két hét alatt kijárja magát. Meg akarod... azaz no meg akarja várni kelmed uramöcsém?

- Ha egy esztendeig jön vissza is megvárom. A barát találkozását Salm gróffal itt akarom, itt kell megvárnom.

- Az ismét a kelmed dolga. Nó hát csak várja. Hé csatlós, János!

A szolga nagysokára bejött.

- Ez az úr-féle itt várja a nagyságos urat, meg ne zavarjátok a várakozásában.

És e szavak után Kupak hopmester uram behívatta két kenyeres pajtását. Felhozott még öt kupa vörös bort és iddogáltak.

Sebőköt boszantotta ez a hányi-vetiség, de nem szólott semmit, kacagott is hozzá.

- Vitézlő uramék, nem volna annyi emberségük, hogy valami borfélét hozassanak Lantos Sebestyénnek a Báthori András pincéjéből?

Kupak csiptetett a szemével, s valamit dörmögött a kulcsár fülébe.

Néhány perc múlva hozott a szolga egy kopott kulacsot valamelyes tartalommal.

Sebők kortyantott belőle. Rosszabb volt, mint az ecet, de neki jól esett, mert a melegség, a hosszú út kiszáritotta a torkát. Még azt is észrevette, hogy a hosszú asztal tulsó végéről kémlelve nézik rajta a - hatást.

Azért is jó arcot vágott hozzá.

Kupak nem állhatta meg a szólást.

- Milyen bora van Báthori Andrásnak hé?

- Sok jó bora lehet, de ennél egy sem különb? Majd meglátja még vitézséged.

S kacagott a többiekkel.

A kulacsból nem ivott többet; hanem szépecskén a szíjnál fogva nyakába akasztotta.

Két hétig tette meg ezt állandóan. Mindennapra kijárt neki a kulacs, abból a régi «különb» fajtából.

Harmadnapra kért egy átalagot, s a napi részét abba töltögette. Nagyon jó bor - mondogatta - szeretne magával vinni Kassára belőle.

Tizennégy nap alatt sokat megtakarított.

A főkukta azon kívül igyekezett az ebédjét is ilyen «különb»-fajtájúnak készíttetni, s egészségi szempontból csak keveset adogatni, hiszen ő nem garabonciás! Ő nem eszik hatszor annyit, mint más közönséges halandó ember.

Napról-napra jobb szívet mutattak iránta.

Egyszer azt is megtette a főkukta, hogy tyúkhús helyett csontot küldött neki azzal az üzenettel, hogy varázsoljon reá húst, ha pedig nem tud húst varázsolni, szopogassa ki a csontból a - velőt.

Sebők deák nem sokat törődött ezekkel az otromba boszantásokkal.

Sok ideje akadt. Késő éjjelig elült az asztal mellett, hol gondolatokba merülve, hol a keskeny ablakon beszűrődő holdsugarakon merengve.

Szíve sokszor megszólalt:

- Be nagy bolond vagy te Lantos Sebestyén! Ott hagyta a fehérre meszelt házat, a pirosarcú szép asszonyt, kinek az életedet köszönheted, s miért? Hogy vándor cigányságodat tovább folytathasd. Eltűröd szó nélkül, hogy a csürhe szolgahad nevésszen rajta, mint egy olasz komédiáson, s durva tréfáival boszantson, mint egy kegyelmen éheztetett cigányt!

Te apró féreg csúszva-mászva kinnal küzdesz, bajjal haladsz, magad vagy a magad egyedüli reménysége, a hazának akarsz javára tenni, s az a sok ezer hatalmas, kinek a kezében van pénz, földi jó mód - végig heveri selyemmel bélelt lócait, s mástól várja az első buzdítást...

A csendes éj, a sötétségbe kémlelő csillagok, a mosolygó hold, mintha megértették volna a lantos töprengését, úgy figyeltek gondolkodó arcára, s olyan némán hallgatták.

XII. Mégis garabonciás.

Két hét múlva haza érkezett Báthori András.

Kupak alázatosan jelentette, hogy holmi deák-féle ember keresi két hét óta. Nem lehetett azt semmiképp lerázni. Itt élőködött az istenadta. Nem is volt benne köszönet.

- Küldd ide, hadd látom, milyen pofája van, - dörmögött a tulipiros arcú, bizalmatlan tekintetű főnemes.

De alig, hogy megpillantotta Sebőköt, felugrott a székről s megölelte szokatlanul nyájasan.

- Isten hozott, öcsém, ennek már örvendek, Isten hozott még egyszer.

Báthori jól ismerte Sebőköt a nagyszombati gyűlésről, sokszor elhallgatta szép vitézi énekeit s mord arca elsimult, szívéből lehámlott a kéreg s jó hazafiúság tüze élénkíté meg szemét.

- Itt foglak jó ideig, öcsém, ne szabadkozz. Itt kell maradnod a tavaszi összejövetelig. Itt maradsz, úgy-e?

Sebők bólintott a fejével.

Báthori intett a hoptesternek, hogy csípjén meg egy karosszéket s hozza közelebb az országos hírű lantosnak.

Kupak uramot mintha hideg vízzel öntötték volna nyakon, úgy érintette ez a parancs.

Ő adjon széket a deáknak?

De ez még nem volt elég.

Báthorinak kedve kerekedett koccintani az országos hírű lantossal.

- Hé, kulcsár! a legjobb borból egy kancsóval!

A kulcsár engedelmeskedett.

Báthori töltött a maga serlegébe.

- Hé, hoptester! - kiáltott a pocakos Kupakra, - csípd meg ezt a kancsót s tölts a vitéz úrnak.

Ezt is meg kellett tennie.

Sebők jól mulatott a szolgák boszankodó, szégyenkező arcán.

Másnap délre Báthori három emberrel többnek a számára hozatott ételt az asztalra. Mikor az urak elhelyezkedtek, intett a csatlósoknak, hogy jöjjen közelebb.

- Mondd meg nemzetes és vitézlő Kupak István hoptester, Vaczok Tamás kulcsár és Csepegő Mihály főukta uraméknak, hogy somlyai Báthori András szívesen látja a saját asztalánál.

Erre az izenetre a jeles férfiak erősen megrökönyödtek. Nem úri jókedvből cselekszik ilyesmit az úr, Báthori uram. Egymásra néztek s tanakodva kérdezték, hogy vajjon mire véljék ezt a dolgot.

Oda kellett ülniök s amit külön eléjük raktak a szolgák, az utolsó falásig megenniök.

Szophatták a tyúksontból ki a velőt s minden koccintásra a Sebők által megtakarított «különb» fajta borból, mely a már ismerős ócska kulacsban várt reájok, jókat kellett hörpinteniök.

Báthori egész komolysággal kínálta őket. Csak néha-néha hunyorgatott bozontos szemöldökével Sebők felé s kacagott a bajúzába.

Ez addig ismétlődött, míg a Sebők átalagja győzte a «különb» fajta nedvet, mely a somlyai Báthori András pincéjében páratlan.

Az utolsó ebéd alatt még más meglepetés is várt a derék hopmesterre és társaira.

Felköszöntötte őket az országos hírű lantos ékes rigmusokban.

«Különféle részegesekről» - ez volt a titulus. Amíg végig mondta, földig szégyelték magukat. Báthori Andrástól kezdve a legutolsó kutyapecéig mindenki végig hallgatta, mindenki végig kacagta.

«Alázatos, békességös, egyik részögös.
Az második csak garázdás és oly versönyös.
Imádkozik és bűnén sír harmad részögös.

Negyedfélék apróságot igen kívánnak,
Ötödfélék dúlnak, fosztnak, oly igen lopnak.
Hatodfélék csak hallgatnak, mert megnémúlnak.

Hetedfélék igen bölcsek, mint Domján lova.
Részögségbe veteködnék az hit dolgában,
Szentírásból semmi-tudók ők józanságban.

Nyolcadféle részegösök vannak udvarban,
Vitézségök, bölcsességök nincsen magokban.
Gondba esik, elaluszik a kilencedik,
Igen iszik a tizedik, virradtig iszik.
Nagy gazdának véli magát tizenegyedik,
A hásárton mindent elveszt tizenkettedik.
Száguldással lovát veszti tizenharmadik,
Megsiratja kárát másnap s megjózanodik.
Mind virradtig elbúdosik tizenegyedik.

Olyak vannak gyaloghídat meg sem találják,
Az híd mellett hipp! az sáron átal gázolnak,
Lábok nekik négy is vagyon, vélnéd baromnak.

Meg sem mosdik borzas fővel tizenhatodik,
Az konyhára, az pincébe ottan béésik.

Ez ez nem jó, részögségben ki vereködik,
Jámbor társát, jó szolgáját kik szidják, verik.
Meg is ölik, részögségben néha történik.

Tíz-nyolcadik az jó borban mind addig iszik.
Rókát szaggat, száját törli, ű esmég iszik.

Az húszadik szolgálatját igen ajánlja,
Szükségkorán ha meglelöd, azt elhallgatja.
Ily barátot, atyafiút minden útálja.

Vén szakálú hopmestörök, mikor hörpentnek,
Ott csácsognak és mint lehet tombolnak, szöknek,
Az asszonyok, szép leányok azon nevetnek.

*

Az ki szörzé neve Sebestyén, szomjúságában,
Nyirbátorban ezör ötszáz és negyvennyolcban.
Udvarbírák bort nem adnak, vannak átkjában.»

A három jó cimborát a négynapi savanyú bor, a Báthori keserű jókedve s a nyirbátori kastély embereinek gúnykacagása eléggé megbüntették s a deákra ezentúl nagy tisztelettel néztek.

Karácsony napjára nagy dáridót rendelt Báthori András. Amennyi járó földet négy nap alatt csatlósai megtehettek, mind betöltötte a hírrel s az úri familiákat meghívatta egy kancsó bor melletti barátságos beszélgetésre, asszonyokat, leányokat muzsikaszó melletti táncra.

Ennél több mulatságra vajjon ki is számíthatott volna abban a szomorú időben?! Egy kancsó bor és muzsikaszó. A bor jó lesz a férfiaknak, akiktől immár elmúlt a táncolásnak kedve, fűrgesége s akik pohár ürítgetés közben a szívök keservét is kiürítik ősrégi szokás szerint. Muzsikaszó kell az asszonynépnek, a fiatalabbjának, kikre a haza sorsa, férfiak nehéz gondja nem tartozik.

Nem hiányzott senki a magyar nemesi családok színe-javából.

Sebők nagyobbára ismerte őket. Hol a saját fedelök alatt, hol az országgyűléseken meghallgatták, megbámulták s megkedvelték.

Kassáról is eljött Czenczei Márton kapitány. A szép asszonyt kísérte, kinek a szíve megsúgta, hogy Sebőkkel fog találkozni.

Báthori András mindent megtett, hogy nagyszámú vendégeit meglehetősen kényelemmel szállásolja be. Az asszonyok kedvéért a kastély szebb szobáit kiürítették; az, melyikben Sebők tartózkodott, a kassai szép asszonynak jutott - egész véletlenül.

Vége-hossza nem volt a dáridónak.

Vadászat, tánc, vitézi játék váltogatták egymást.

Pihenőül aztán megpengette komoly lantját a vándor énekes, - festette igaz színekkel a haza kétségbeesett állapotát, a pártok eszeveszett küzdelmét és a fenyegető ozmán hatalmat.

Vígabb hangot hiába kértek tőle, nem tudott, nem akart, nem szeretett hallatni.

- Miért nem vidúl fel szomorú arca Sebők deáknak? - kérdezte egy tánc alkalmával a szép özvegy melléje vonúlva a pergő táncosok közül.

- Nehezen megy nálam a jókedv, asszonyom. Ritkán fog el, akkor is csak látogatni jön. Voltaképpen okom sincsen reá. A Mindenható bölcsen rendelt el mindent ezen a temérdek világon: egy búslakodóra jut tíz vigadozó, - vagy néha megfordítva.

- Én azt mondom, - válaszolt az özvegy, - hogy a felhő is elvonúl az égről, a napnak is ki kell néha sütnie.

- A felhő nagy és sűrű, nemcsak az én egemet borítja el, hanem az egész magyar hazáét.

- Vannak országintéző urak, reájuk tartozik az.

- Bölcsen mondja, eleget mondom én is; nótába foglalom, végig kesergem széles e hazában, de haj! kevesen értik meg s ez az oka az én mértéken felül való szomorúságomnak. Ide rejtem a szívembe s emésztődöm rajta. És fáj, hogy nem oszthatom meg senkivel.

- Örömtelen az olyan élet, miért nem házasodik meg?

Ha ekkor Sebők a szép asszony arcába nézett volna, talán nem kérdezi még egyszer:

- Miért nem házasodom meg?

- Igen, azt kérdezem, miért nem házasodik meg? - ismétlé még egyszer, szelíden vállára téve kezét.

- Jól van, megmondom az okát. A vándormadár viheti párját akárminő messzi útra, átröpülnek az óceánon s ha kiteleltek az öröktavasz hazájában, visszatérnek újra az elhagyott fészkekhez. A magyar lantosnak nincs ilyen fészke, a magyar lantos nem viheti magával a párját, a magyar lantos egyedül lehet koldus, de másnak a kezébe nem nyomhatja a koldusbotot. Ezért nem házasodom meg.

Az özvegy szemébe nevetett s rövid gondolkodás után így szól:

- Hátha egyszer találna egy olyan lényre, aki többre becsüli a fészek nélkül folyton bolyongó magyar lantos kezét, mint a világ minden boldogságát, aki tíz hónapig szívesen viselne minden évben özvegyi fátyolt, csak kettőben mondhasa magáénak a kifáradt magyar lantost?...

Sebőknek a szíve kezdett melegedni.

- Nos, mit mondana akkor? - unszoló a szép özvegy.

- Akkor... akkor azt mondanám, hogy ilyen asszonyt nem ismerek.

- S ha mégis volna?

Sebők elgondolkozott. Szívében rövid, de heves harc dúlt. Mit mondjon?

- Akkor kezébe csapnék annak az asszonynak és - oltárhoz vezetném!

- Csapjon hát a kezembe! - szólott boldog mosollyal a kassai szép asszony.

XIII. Idegen árulás.

A lángeszű barátot spanyol katonák meggyilkolták alvinci kastélyában, hova 1551 téli hónapjaiban végképp visszavonult. Erdélyt Castaldo spanyol vezér vette kormányra alá. Magyarországon a legfontosabb várak török kézben. A rablás, pusztítás mindenkinek szabadjára bocsátva.

Szolimán türelmetlenkedett, majd boszankodott, végre megharagudott az adó beküldésének késedelme, a barát meggyilkolása miatt és 1552. év tavaszán parancsot adott ki Ali, budai pasának s Achmed beglerbégnek, hogy a nyílt támadást megkezdjék. Achmed Temesvárat szállja meg, Ali induljon Drégely és Eger vára ellen.

Az első hír, mely végig járta a hazát, megdöbbenő volt. Valami kínos sejtelem fogta el a hazafiak szívét. Talán a tehetetlenség érzete, hogy ők csak fejöket hajthatják meg, mert karjaiknak úgy sem vennék semmi hasznát.

Ferdinánd hasztalan kéri Károly német császárt, annak amúgy is van mit elintéznie óriás birodalmában, hol a német költők szerint a nap sohasem nyugszik le. Sok évi tapasztalat megtanította Magyarországot arra, hogy csak önmagára számíthat a veszély pillanatában.

A külföldön bérelt vallon, francia, spanyol, német zsoldosok csak annyiban különböznek a törököktől, hogy azoknál kapzsibbak, kegyetlenebbek s vakmerőbbek.

Őket nem fűzi ehhez az országhoz zsoldjukon kívül semmi. Szerencsét próbáló kóbor legények, akiknek a harc mesterség; nem egyéb, mint kenyeret adó foglalkozás. Ma itt, holnap ott; aki fizeti, az az urok, de csak addig, amíg fizetni tud.

A régi lovag-kor dicső erényeit már csak a mese tartja számon, mikor ezer meg ezer ember indult messze idegenbe, hogy a Szentföldet visszavívja, az Üdvözítőnek sírját megvédje.

Letűnt a hitért való lelkesedés, mely nem ismert nemzetiségi különbséget. Ők nem gondoltak arra, hogy a török a kereszténység közös ellensége.

Ilyen szemenszedett idegen katonák tették ki Temesvár őrségének a zömét is.

Jó Losonczi István alig talál 300 magyar vitézt a 2200 főnyi várőrségben. Kiválasztja maga mellé őket, az idegenekben nem tud bízni. Csak a vezérek iránt van tisztelettel. A daliás spanyol Perez megnyerte a várúr barátságát.

Achmed korán megkezdte az ágyúzást. 24 fontos golyók pattogtak az erős falakhoz, de nem sok kárt tehettek abban.

Első héten az őrség jól viselte magát.

Perez bőven adatott húst, bort, pénzt s a zsoldosoknak csak úgy van jó kedvük, ha e három közül egyik sem hiányzik.

A másik hét elején észrevette Losonczi, hogy Achmed ágyúi megsaporodtak. A lippai pasa jött segítségére. A roham hevesebb, a tűz szakadatlan volt.

Perez spanyoljai nem kaptak annyi bort, húst és pénzt, mint azelőtt. Az éjjeli őrök még fárasztóbbá lett.

Hiába énekeltek vígan a magyar vitézek, ha esténként a nyers húst lobogó tábori tűz mellett sütögették, hiába tüzelték, biztatták egymást: az idegenek ebből mind nem értettek semmit.

Az elégedetlenség nem tetsző moraja zúgott fel, midőn Perez kijelentette, hogy több zsoldot nem adhat; a pénzből kifogyott.

Losonczi aggodalma napról-napra nőtt. A nyolc rozsdás ágyú, mellyel több puskaapor hiányában a törökökre tüzelhetett, szűken volt elég a harminckettő ellenében, mely percig sem szűnt meg tüzes golyóit dobálni.

- Magyar vitézek, - szólott egy este pihenő harcosaihoz, - kinek volna bátorsága áttörni a török táboron? Nagy szolgálatot tenne a hazának.

A katonák összenéztek, mintha ők is látni kívánták volna azt a vakmerőt, kinek ilyen is jutna eszébe.

- Itt vagyok én, vitéz hadnagy uram! - szólalt meg egy határozott erős hang s kilépett a körülcsoportosultak közül - Sebők deák.

Losonczi nézte s újra nézte.

Minden vitézét nevéről ismerte, ennek még az arca is idegen előtte.

- Nem ismerlek vitéz, honnan kerültél a várba?

- Ha szárnyaim lettek volna, azon repülök be, így csak gyalogszerrel s úgy is nehezen.

- Mi a neved?

- Tinódi Sebestyén.

- Az a híres énekes? - kérde félreismerhetetlen meglepetéssel Losonczi s közelebb lépett az idegenhez.

- Az a kóbor lantos, senki más.

- Hogy jöttél a várba?

- Földalatti úton. Az északi vártoronyba lépcső vezet, a lépcső alján vasajtó van, soha sem zárták be, talán észre sem vették. Kinek jutott volna eszébe, hogy itt van egy félmérföld hosszú földalatti útnak a bejárása? Ismeri a «Kerek» erdőt a vártól nyugatra? Ebben az erdőben ócska vadászlak van, hajdanában szép asszony volt a várasszonya, még szebb ifjú lakott e vadász-házban. Ennek a kedvéért épült a rejtek út. Hófehér szakállú remete mesélte ezt tegnap éjjel, míg a zivatar tördelte a gyenge fák sudarát s a villám csapkodta a messze sötétlő bérceket. A szent ember adott nekem szurokba mártott fáklyát, jó tanácsot és isten-áldást; mind a három segített. Így jöttem ide, ahol segíthet valamit a vándor énekes. Miben lehetek szolgálatjára? bízva reám!

Losonczi bámulatba ejtő Sebők csodálatos meséje, pedig nem volt mese. Az utolsó szóig igaz volt. Az északi vártorony lépcső alján megtalálták a csigalépcsőt, mely öt ölnyire levezetett s azontúl felmérföldnyi gyalogjáró volt az erdei vadászlakig.

- Ezen jöttem be, itt ki is mehetek, ha szükséges.

- Jól van, öcsém, a hazának teszed, nem Losonczi Istvánnak.

- A hazának Lantos Sebestyén az életét is szívesen odaadja.

- Elmegy Pekri Annához, a hitvesemhez, bátyjánál van az aradi várban. Mondd meg neki, Losonczi István küldött, Temesvár kapitánya, az ő hites társa; mondd meg neki, hogy Losonczi István veszélyben van, adja zálogba minden drágaságát, kérjen akárhonnan pénzt a saját becsületünkre és fogadjon katonát, vegyen puskaport s küldje be ezen a titkos úton Losonczi Istvánnak. Ennyit mondj meg neki!

- Megmondom.

Sebők deák még egy elszánt legényt vett maga mellé s alig szállott az éjjel le Temesvárra, ők a rejték ajtót bezárták maguk után, hogy a visszatérés reményéről álmodni se merjen egyikük sem.

Másnap reggel a spanyol katonák nyíltan kitűzték a lázadás zászlaját.

Mikor Perez a reggeli parancs kiosztására megjelent közöttük, Almaviva, Pietro és De Balba hadnagyok kijelentették, hogy az olasz, spanyol, francia és német katonák többet nem mozdulnak helyükről.

Perez parancsot adott ki, hogy a három árulót rögtön bilincsekbe verjék.

De másfélezer ember közül egy sem akadt, ki a vezér parancsát teljesítette volna.

Perez látta, hogy itt erőszakkal semmit sem tehet.

Beszélt a katona becsületéről, a törökök vad kegyetlenségéről, a hadi foglyok gyalázatos sorsáról, a megvetésről, mely ezután őket sújtja.

Mind hasztalan.

- Éhesen nem harcolunk!

- Kiszáradt a torkunk! Nem így egyeztünk meg!

- Másutt jobban megbecsülik a katonát, aki vérét adja bérbe!

- Nem harcolunk! Nem harcolunk!

A vár sorsa el volt döntve.

Fehér zászlós követ indult Achmed táborába, hírül adni Losonczi üzenetét. Ez az üzenet égette a magyar hősnek a lelkét, mert megadásról szólt; nyílt bevallása volt annak, hogy az őrség gyenge s azok, akik benn vannak a várban, többre becsülik az életet, mint a hősi halált.

Achmed örült az olcsó diadalnak s mindent ígért a «vitéz» őrségnek s a «derék, óvatos» vezért ritka szép ajándékkal lepte meg.

Losonczi lelkét a tehetetlenség ördöge kínoztta.

Sokszor megforgatta jó kardját kezében s elgondolta, mily dicső volna ebbe a hegyes jószágba dűlni s azt a gyalázatos kivonulást soha meg nem élni. De hátha még hasznára lehet a haza szent ügyének?

Úgy sértette e kivonulás a háromszáz magyar harcos szívét, mint a caudiumi iga hajdan a rómaiakét.

A gúnyos arcú török szpahik hetvenkedése, a janicsárok lealázó kacagása s még inkább az a körülmény, hogy a várból kivonuló leányokat és asszonyokat itt-ott erővel elragadozták s az ellenszegülőket megölték, végre halálra sebzé a magyar vitézek szívét.

Ezt már tovább tűrni a legnyomorultabb gyávaság nélkül nem lehetett.

Losonczi kardot rántott s intett a nyomába jövőknek, hogy példáját kövessék.

Szebb a halál, ha dicsőséges, mint az élet, ha gyalázat árán váltható meg.

Félóra sem kellett s Temesvár tornyaira Achmed kiszúratta Szolimán hatalmi jelvényét, a várkapú előtti síkon pedig temetetlenül, kifosztva, örök némán heverték az idegen árulás áldozatai...

Nem az első, nem is az utolsó!

XIV. Szondi két apródja.

Mi történt ezalatt Sebők deákkal?

Puskás Józsinnak hívták azt az elszánt legényt, aki ajánlkozott a földalatti útra.

Sebők két fáklyát gyújtott, egyiket ő fogta kezébe, másikat a közvitéz markába nyomta. Ő ment elől, a legény nyomába. Egymás mellett nem fértek volna el, mert a folyosó szűk volt s az oldalfalak beomlása itt-ott még szűkebbé tette.

Hosszú félóra múlva végére jutottak.

Tíz fok lépcsőn kellett csak felmenniök s a rejtekajtó előtt álltak.

Sebők fülét már az első lépcsőnél különös hangok üték meg.

Először azt hitte, hogy a remete mormogja éjjeli imádságát, de csakhamar második és harmadik hang is hallatszott.

Intett Puskásnak, hogy álljon meg.

Ő maga pedig a fáklyát falnak támasztotta s nesztelenül feljebb hatolt s fülét az ajtó nyílásához tévé.

Nem a remete imádkozott, hanem három janicsár káromkodott cifra török nyelven. Már pedig az imádság és káromkodás között, amint tudjuk, lényeges a különbség.

Sebők tovább hallgatózott.

Éhesek és szomjasok voltak az atyafiak s azt hitték, hogy a vadászlakban emberfélét találnak, aki harapni valót szép szóra vagy fenyegetésre bizonyosan fog adni.

A vén remete csak fagyökérrel meg vadalmával szolgálhatott. Emiatt a janicsárok éktelenül megharagudtak reá és boszúból kikötötték egy vastag fához, hogy bőjtöljön ő is egy-két napig.

Sebők gondolkozóba esett.

Mit csináljanak ők a három törökkel? Bírnanak velök, de ha előlépnek, elárulják a rejtekajtó titkát, a három közül csak egy is vegyen valamelyes mód egérutat: - el van veszve Temesvár.

Két óráig vártak.

A törököknek eszök ágában sem volt, hogy tovább álldogáljanak, csibukot szedtek elő s a ház közepén gyújtott tűz mellett kuporogtak.

Sebők újra felment hallgatózni.

Az egyik janicsár kiment kémlelni, hogy jönnek-e a többiek már, kiket valami húsért küldtek a szomszéd helységbe.

Sebők észrevette, hogy itt nincs vesztegetni való idő. Eloltotta a fáklyát, hívta Puskást s a másik pillanatban már a tűz mellett csibukozó janicsárokra rohantak. A harc rájuk nézve szerencsés eredményű volt. Azoknak ugyan nem kellett az árnyékvilágon több vacsora, hacsak Mohamed paradicsomában rá nem éhezett a foguk.

Az ajtó küszöbén találkoztak a kiküldött janicsárral. Sebők hatalmas ütése földre teríté azt is s ők az erdő homályában eltűntek, reggel pedig mind a ketten - Achmed táborában ébredtek fel, ha ugyan volt idejük éjjel aludni is.

Cirkáló őrző fogta el. Hús ellen kettő semmit sem tehetett.

Achmed kegyelmező kedvében volt, éppen akkor bocsátotta el a fehér zászlós magyar követet. Nem törette gúzsba, hanem derék láncszemekkel fűzte magához szorosabban.

S vitte tovább a többivel.

Tíz napig mulatott az elfoglalt várban; az utolsó nap szemlét tartott a zsákmány felett, kiválasztotta a 12 legdelibb magyar ifjút, a hat legszebb paripát s elküldte a jó barátjának, Ali, budai pasának, ki Drégely ellen vonult a hatalmas padisah parancsából.

A tizenkét magyar ifjú között volt Sebők deák is.

Ali megörült a szép ajándéknak s a hírre, hogy Achmed Temesvárt elfoglalta, még inkább feltűzelve kettős erővel lödöztette a sásfészket.

Ennek nevezte Drégelyt a büszke pasa erejének túlzott érzetében.

Márton, orosz papot előhívatta s felküldötte követségbe Szondihoz:

- Mondd meg, gyaúr pap, a várkapitánynak, hogy sem vesztét, sem kárát nem óhajtom. Mondják, hogy vitéz ember s én a vitézséget még a gyaurban is tisztetem. Adja fel a hitvány fészket, ennél okosabbat nem cselekedhet.

Márton, orosz pap felment a várba Ali üzenetével s nemsokára visszajött a Szondiéval:

- Hiába kívánja Ali Drégely feladását. Szondi Györgynek egy élete van s ha száz volna, úgy sem hagyná el Drégely falait élve soha. Víjja tovább Ali s ha üszköt vetett a falakra s rommá lövette egészen, akkor is lesz még Szondinak ideje gondolkozni, hogy mit tegyen Drégely várával.

Tizennyolc napig törette a falakat Ali.

Sok jó vitéze hevert már a pasának a drégelyi mezőn. Tizennyolcadik nap reggelén két turbános fogoly két szép fiúval jött Ali táborába.

Szondi két apródja volt a két szép fiú.

Szondi küldötte a török pasához, hogy viselje gondjukat. Sajnálta őket, hogy olyan fiatalon haljanak meg. Számított Ali lovagiasságára, hogy az ártatlan gyermekeket nem bántja.

Alinak megtetszett a jámbor arcú két apród, sátorába hívatta, szép török ruhába öltöztette s elhatározta, hogy felneveli - magának őket.

Drégely vára füstölgő rommá vált, mikor Ali győzelmet ülhett a szomszéd napsütötte dombon.

A két fogoly apród szomorú arcával, reszkető húrjával, síró énekével mulattatta magát a diadalittas Ali.

A magyar foglyok egymás mellett hallgatagon álltak, szemökből a keserű fájdalom könnyje csordult ki az ismerős hang hallatára.

Sebők deák kezét égette a hideg bilincs.

Ha ő most lantjának húrjaiba kaphatna s elzenghetné azt a mérhetetlen fájdalmat, mely abban dül!... Kincses Kassa városából megszökött, pedig szerető feleség, kétesztendő fiúcska, boldog élet volt ott mindennapos barátja. Miután néha-néha oly mondhatatlan hévvel vágyott, aminek hiányát néha oly pótolhatatlanul érezte, az mind!..mind meg volt s mégis! Hírül jött a török hadjárat, Temesvárt ostromolja Achmed, Drégely ellen indul Ali!... A hazát újra veszély fenyegeti, a hazának lelkes, buzgó, áldozatra kész vitézekre van szüksége! Lantos kell, hogy a halottba is visszakialtsa az életet s az élőnek felforralja minden csepp véré, a haza állapotára

irányozza minden gondolatát. Táborról táborra, várból-várba lopódzó lantos kell, aki az őr-tüzek világánál megpengeti lantját s óriásoknak festi az apákat, hogy buzdúljanak a törpe unokák.

Ez mind, de mind átviharzott a lelkén Sebők deáknak.

A tehetetlenség kínzó tudata gyötörte. Ez tette az ő rabságát még keservesebbé.

A két apród mellé Ali egy magyar rabot rendelt, hogy szolgálja őket.

A csausz végig mustrálta a sok mord arcú katonát s végre Sebők előtt megállott.

Levette kezéről a vasat s a két apród sátorába vitte.

- Ez a gyaur lesz a szolgátok, szép gyermekek, így parancsolja a hatalmas Ali, a budai pasa.

Alig ment el a sátorból, a két fiú Sebők nyakába borúlt és keserű könnyeket hullatott.

Nem tudták, hogy ki, mi, csak azt, hogy magyar rab s ez elég volt a közös szeretetre.

- Mikor estél fogságba? - kérdezték a testvérek Sebőköt.

Ő elmesélte Losonczi István halálát, Temesvár elestét s mikor a beszéd rosszúl esett szívének, elővette a sátor szegletében levő lantot s elénekelte a szomorú históriát.

A két apród bámulva hallgatta végig s mikor Sebők a lantot vissza tette helyére, mindkettő könnyezve szorította meg kezét a felismert - Lantos Sebestyénnek.

E naptól kezdve jó barátok lettek, édes szóval, szomorú nótával, jobb reménnyel vígasztalták egyhangú napjaikat, a török rabság keserűségét.

Ali a két apródnak megparancsolta, hogy készülődjenek fel, - Budára küldi őket, palotájában ad lakást. Ha kedvök van, a rabot is magukkal vihetik, mert neki Eger ellen kell vonúlnia s nem szeretné őket is kitenni a veszélynek.

Sebők nem akart menni, őt Eger felé vonta a szíve, kérte két barátját, ne kívánják őt Alitól.

A két apród nehezen egyezett bele az elválásba, de Sebők kérésének nem tudtak ellenállani.

Egy szavukba került és a gyaur szolgát felváltatta Ali egy másik, ügyesebb, szolgálatra készbebel, Sebőköt pedig Mustafa agának adta - fegyverhordozóul.

Így került Eger alá.

XV. A harmadik követ.

Ali tajtékozott dühében. Kard helyett korbácsot ragadott kezébe s úgy hajtotta vissza a tizenkettedik rohamról visszavert janicsárokat.

Kurdali agát egy ágra köttette fel, mert azt merészelte mondani, hogy Dobó István embereivel még az eleven ördögök sem bírnának. Minden gyaur egy-egy Rusztem az egri falon. Tűz, víz, szurok, vas, kő, homok félelmes fegyverré válik kezökben.

Pedig nem lehetnek sokan.

- Hé, vezessetek élém egy gyaur foglyot! - kiáltott Ali pasa a sátra mellett őrködő csausznak, - úri fajta legyen, aki elmondhat egy hosszú izenetet.

Az elővezetett rab Sebők deák volt.

Komoran állott a hatalmas pasa előtt s csak néha felvillanó szeme mutatta, hogy kíváncsi a parancsra.

- Milyen származású vagy, gyaur?

- Nemes.

- El tudsz-e mondani Dobónak egy hosszú izenetet?

- Azt hiszem.

- Két hírnököt küldtem írással, egyikét sem olvasta el. Százat röpítettem be nyílvezzőre tűzve, egyre sem jött felelet. Gyaur, te lész az utolsó hírnök, - beszélj neki a szívére. Eger a pusztulásé úgyis, miért erőlködik a vezér, nincs az igazhívőknek olyan istene, aki ezt a várat Ali hatalmától megmenthetné. Beszélj a szívére Dobónak. Adja fel Egert. Mindent kivíhet. Félmérföldre elviszem a tábort Eger alól: semmi bántódása nem lesz. Eredj, hozz jó hírt s tizenkét zacskó igazi arany üti a markod.

Sebőknek a szíve is megreszketett Ali szavaira. Szeme csodás fényben úszott. Ali arra magyarázta, hogy a gyaur a 12 zacskó aranynak örvend.

Lassan eresztették le a vár mellék-hídját s gyorsan húzták fel Sebők deák után.

A vár falán pihenő magyar vitézek gyanús szemmel fogadták a török hírnököt.

Kettőt hallottak már, egyik sem köszönte meg a levélhordást.

A tűz-pattantyúsok hadnagya elé vezették először a török követet.

Bornemissza Gergely deák volt.

- Dobó István elé vezessetek! - kiáltá csengő hangon Sebők, - neki hozok izenetet, neki kell engem végig hallgatnia.

- Abból ugyan nem harapsz ma, öcsém, - mormogott közbe egy deresszakállú toronyőr.

Bornemissza előtt úgy rémlett, mintha ezt a hangot egyszer, valamikor hallotta volna.

Közelebb jött, szemébe nézett a török követnek, de az arcról most sem ismert reá.

- Vezessétek Dobó elé, emberek! - parancsolá a körülállóknak s azok szó nélkül engedelmeskedtek.

Dobó a vár piacán vizsgálta a felrobbant puskaporos torony romjait s rendeletet osztott ki, hogy a bitófát félóra alatt felállítsák.

Egy áruló akadt a mezei kapitányok közül, azt akasszák ma fel.

Dobó István széles vállú, athleta termetű, villogó szemű, harcedzett alak. A tüskés szakáll, melyet rövidre nyírva visel, a ráncolt homlok arcának szigorú kifejezést kölcsönöz, de ha e homlok kiderül és szeme tüze szelídül, valami megragadó jóság, őszinteség sugárzik ki arcából.

Bornemissza jelenti, hogy Alitól ismét hírnök jött a várba.

- Vegyétek el tőle a levelet, dobjátok tűzbe, őt magát a vártömlöcbe zárjátok.
- Vitéz kapitány uram, nem hozott ez semmi írást, szóbeli üzenet ez.
- Tépjétek ki a nyelvét, hogy egy szót se mondhasson abból, amit Ali ízen Dobó Istvánnak.
- Jó lenne meghallgatni, vitéz uram!
- Te mondod ezt nekem, Bornemissza Gergely deák?
- Én kérlek, bátyám.
- Te okos ember vagy, öcsém, vess magadra, ha rosszat tanácsoltál Eger kapitányának. Hozzatok ide a török hírnököt. Eger vár minden élő lelke gyűljön a piacra, csak a falvédők maradjanak veszteg. Hadd hallja mindenki Ali üzenetét, Dobó István feleletét.

Férfiak, öregek, asszonyok, gyermekek mind egybegyűltek ott.

Ekkor Dobó maga elé intette a török hírnököt:

- Beszélj, mit izent Ali?

Sebők körülnézett a tarka csoporton s örömeiben könny lepte meg a szemét.

- Nemes Dobó István, jó magyar testvéreim! Láttam a dicső Losonczi Istvánt, mikor végtusájában jó kardját forgatta s háromszáz magyarral utolsó leheletéig küzdött. Fogoly voltam már akkor s keserűbbé lett a fogságom, mikor a büszke Achmed kilenc lófarkat szúratott a várfalakba, az épületek ormaira.

Dobó homlokán a ránc még összebb vonúlt, szemei még szilajabban forogtak, mintha valami nagyon szorította volna a szívét.

- Tovább, beszélj tovább.
- Idegen árulás volt a Temesvár halála. Mit is várhatunk mi az idegen barátságtól mást? Láttam a kődarabokká lőtt Drégelyt, mely hétszáz hű magyart temetett el a halált kikacagó jó Szondi Györggyel együtt. Két apródja sírta el a történetet nekem s pogány a szív, ha meg nem indul ilyen szomorú históriára. Balkarját lelőtték, folyt a vér belőle s ő tovább forgatta a halált osztogató acélt; beléakadt a golyó baltérdébe, elbukott a jobbra s erős vállát az üszkös romnak támasztva még volt lelke csapást csapásra osztani; végre egy hegyes lándzsa oldalról átfúrta szívét s leomlott, mint porráégett fészkeének utolsó oszlopa, koldus-hazájának legderekabb bajnoka! Így mondták el halvány apródai Ali sátorában, ott hallgattam végig én, a magyar rab...
- Tinódi Sebestyén, régi jó barátom! - kiáltott fel könnyekre fakadva Bornemissza Gergely deák s megölelte Sebőköt.
- Tovább, török hírnök, tovább magyar lantos, beszélj, Dobó István szívének jól esik a te beszéded!

- Eger ellen fordúlt a diadalában túlkapott Ali. Hangyafészek, hamar kifüstöli, - mondogatta az agáknak, - Dobó Istvánt kerékbe töreti; Mecskeinek két szemét szúratja ki, hogy koldulja végig nagy Magyarországot s emlegesse meg az egri komédiát. Nagyon erős volt a hangyafészek. A hangyák mind óriásokká lettek, a falakon nem fogott a tűzpetárda, a szíveken nem az ígéret csábítása, a veszély ijesztő réme. Engem választott ki a bölcs Ali, hogy beszéljek szívére jó Dobó Istvánnak, adja fel a várat, mindent kivihetnek, Ali táborával félmérföldre elmegy. Tizenkét zacskó igaz aranyért adjam el a hazát, tizenkét zacskó aranyért adjam el testvéreimet, tizenkét zacskó aranyért legyenek az árulónál ezerszer rosszabb... Jaj az árulónak! ha eltemetitek, kidobja az édes anyaföld utolsó csontját is kebeléből; a szél haragosan felöleli s elviszi a messze tengerhez s ott elszórja, hogy soha senki se tudja meg, kié volt... Nem izent neked, vitéz Dobó semmit Ali, de izent a magyarok Istene, izent a magyar hazaszeretet! Véd meg ezt a drága foltocskát, míg egy szikra van a szívedben! Vitézek, jó testvéreim, aludjatok a karddal, ébredjete a karddal, álmodjatok a karddal s vesszete el a karddal kezetekben! Asszonyok, öljéte meg a gyávát, ki csókra tartja száját, ölelésre karját, mind pribék az, mind féreg - ha apának, testvérnek, ha férjeteznek is hazudja magát. Nem tartoztok senkinek semmivel, csak a hazának, tanuljatok imádkozni, hogy a hazáért imádkozzatok, tanuljatok átkozódni, hogy a haza ellenségeit átkozzátok!

Ezt izeni Ali neked, vitéz Dobó, ám vesd a börtönbe, ha tetszik, hírnökét.

- Karomba, öcsém, a magyarok Istene küldött nekünk!

XVI. Az egri nők.

Várhatta Ali a jó hírt ítéletnapjáig.

Benn a várban új élet támadt. A nyomott kedélyek új kedvre, új erőre kaptak, a kétségbeesés, mely az erősebbek szívét is kísértetbe hozta, lassankint szétoszladozott.

Kísérteties fényű fáklyavilág mellett folyt az éjjeli munka.

A vár északi részét nagyon megrongálta a több napi folytonos ágyúzás, némelyütt oly széles rést nyitott, hogy kocsi is behajthatott volna rajta. A szeglet-tornyok dűledező félben várták a fenyegető leomlást. Mecskei István és Bornemissza deák ingrevetkőzve forgatták a csákányt s bontottak szét egy házát, hogy a fagerendákkal jobban betömhessék a jókora réseket.

Sebők deák a nyugati oldalon hord az asszonyokkal versenyezve rőzsekötegeket, földet és törmeléket kosárszám s szedeti össze az elhullt vitézek kardját, csákányát, buzogányát. Mindenkinnek akad dolga, senki sem húzódozik tőle. Büszkesége az mindenkinnek, hogy hasznát vehetik.

Egy szó nélkül foly a munka.

Nem kell itt senkit buzdítani, fenyegetni.

Nem gulákat épít itt ezer meg ezer egyiptomi rabszolga, kik az óriási obeliszek alatt görnyedve átkozzák a nagyravágyó fáraót, ki csupa földi hiúságból halálra kínozt millió embert. Nem zsoldért harcoló idegenek kapzsisága öröködik a vár épsége felett.

Itt a hazaszeretet épít magának örök időkre szóló templomot, melyhez az utódok kalaplevéve, a szívnek néma örvendezésével jönnek imádkozni s megcsókolni a puszta helyet is, mely annyi hű szívnek magába szította nemes vérének.

A bolyongó hold, a reszkető csillagok látják az ide s tova siető árnyakat, a fáklyák révedező fényét... vajjon kitalálják-e, mit csinálnak?

Dobó a várfalakon osztja parancsait.

Minden ötlépésnyi közre jut egy harcos. Három ember pihen, a negyedik öröködik. Egy óra múlva felkölti társát s ő fekszik a kemény ágyra, hogy egy kis erőt gyűjtsön magának.

A tábortüzek itt-ott pisladoznak még, körülötte a heverő vitézek talpig fegyverkezve.

Beszélnék a török követ mondásairól; minden szó a szívökbe nyilallott; az áruló hadnagy torz arcjáról, mikor már fenn lógott s nem volt egy ember sem, aki megsajnálta volna. Tulajdon édes öccse is csak szégyenét búsulta, nem halálát.

Egy-két házban még élénk világ volt.

Asszonyok gyűltek össze tanácskozni.

Vályi Ferencné javasolta, hogy szedjenek össze a várból minden szurkot, holnap reggelre gyűjtsanak a fal közelében jókora tüzet, vaslábakra üstöt tesznek s forróra olvasztják. Jó hasznát lehet venni a forró, csepegő szuroknak.

Balta Krisztina erős fonalakból koszorúkat kötött, azt majd holnap olajba áztatják, karó hegyére akasztják s meggyújtva a legvitézebb törököt megkoszorúzzák vele.

Az asszonyházak gyöngéd lakóinak minő más dolga szokott egyébként lenni. Dali táncra perdül a láb, a húr rezgése belélopja a szívbe a maga megvesztegető édességét. Virágok illata kereng a kertben s a gyöngéd leányzó gyönyörködve nézi. Az élet öröme az övé, a gond a férfiaké. Így volt egyébkor, most a női szívbe is beleköltözik a szenvedély viharja; a félelem a galambból sást, a leányból, anyából hőst csinál.

Többen az udvaron forgolódnak.

Magasan lobog a láng s óriási rézüstben a plébánia templom utolsó harangja olvad.

Bornemissza deák adta ki a rendeletet, hogy emeljék le a toronyból. Azt sem kellett megtenni.

Délben a puskaaporos torony, nem tudni miokból felrobbant s a szomszéd templom sekrestyéje is, hol jó adag puskaapor volt elhelyezve, lobbort vetett s a templom tornyostól együtt légbe repült. A nagy harangot kettérepedve találták meg.

Azt kell most megolvasztani. A deák tudja, mit csinál vele. Ő nagyon okos ember, reá hallgat Dobó István uram a legtöbbet.

Éjjel két órakor Dobó István magához kérte Mecskei István kapitányt, Bornemissza Gergely deákot s a többi hajdú-hadnagyokat.

Sokáig tartott a megbeszélés.

Több volt az hadi tanácsnál. Ünnepestes eskü zárta be, hogy Eger várát élve senki sem hagyja el. Az egyedüli földalatti út kapúját az ostrom első napján befalaztatta Dobó, kulcsát kihányta, keresse meg, aki áruló akar lenni.

Mikor oszlófélben voltak, sietett feléjük Sebők.

- Szerencsés hírrel jövök, vitéz uram.

- Halljuk, öcsém.

- Homokot hánytunk a nyugati oldalon. A falak mellett már kifogytunk s ekkor mondták, hogy a felrobbant puskaaporos toronynál volna még bőven.

Odamentem s a romok között egy teljesen ép földalatti pince nyílására akadtunk, hol még nyolc hordó puskaapor sértetlenül áll.

- Puskaapor, nyolc hordó puskaapor? - vágott közbe Bornemissza Gergely, - ez oly nyereség, melyre nem is számítottunk.

- Úgy van, amint mondám.

- Hiszen akkor Ali emberei még lövést is hallanak Eger falairól. Ez szerencsés felfedezés volt, Sebők. Sietek az asszonyokhoz, hadd látom, mi lesz a golyóimmal.

A vezér sietett a várfalakra. Mecskei a vitézek után látott. Sebők visszament embereihez.

Így készült Egervára az élet-halál ostromra.

Ali is elkövetett mindent az utolsó ostrom sikerére.

Összehívta az agákat s ötezer piasztert ígért jutalmúl annak, aki az első török zászlót feltűzi a vár falára.

Halállal fenyegetett minden gyáva törököt, akinek eszébe jutna a vár falától visszatérni. Bejutni, vagy ott pusztulni: ez a két út, ezek közül kell az egyiket vagy mindkettőt választani.

Negyven ágyut állíttatott fel, mindeniknél több zsák puskaapor, golyó.

Az agáknak külön parancsot adott, hogy üssék le irgalmatlanul azok fejét, akik csak vissza-tekintenek is.

A válságos nap végre felsütött.

Arany sugarai bűvös színnel vonták be a megroncsolt s újra kitoldozott-foltozott egri várfalat, megtörtek a fényes fegyverek, sisakok, páncélok hideg fölületén s reményre biztatták mindkét fél vitézeit.

De mily különbség volt a két lelkesedés között!

A spártai nők maguk segítettek a férjnek páncélját felöltetni, ők adták kezükbe a kopját, a pajzsot, a harci kést s azzal bocsájtották útnak, hogy: ezzel vagy ezen; dicsőséggel vagy halva!

Az egri nők többet tettek. Feladták a páncélt, átnyújtották a kardot, megölelték a távozót s fülökbe súgták: mi is ott leszünk!

És ott voltak.

A negyven ágyú bömbölése volt a beharangozás.

Hogy milyen volt ez az utolsó ostrom, leírni nem lehet.

A szívet a lelkesülés, a bámulat, a tisztelet lebilincseli.

Apa mellett harcol a fiú, ha elesik mindkettő, a haldokló kezéből kirántja a kardot a feleség és anya s óriási erővel ront a boszúállástól hevítve a férj- és gyermekgyilkos ellenségre.

Csodát csodára halmozva látni itt.

A vár egyszerre három felől megtámadva. Süstörgő pattantyúk röpülnek be, villogó szemű janicsárok rohannak, hogy a falat megmásszák. Forró olaj, csepegő szurok, égő szurok-koszorúk, óriási kövek zápora hull a támadók fejére. Szitok, halálhörgés, biztatás, lelkesülés hangja értelmetlen zshivajjá olvad, melyből csak pillanatra válik ki egy-egy érthető hang, lelkesítő kiáltás, a - Dobóé.

A nap lefelé hajlott az ég karimájáról, mikor Ali parancsa nélkül a támadók eszeveszetten visszasiettek.

A hazaszeretet győzött, hajtsunk fejet az egri nők emléke előtt.

XVII. Mikor jön az apa?

A kassai fehérre meszelt ház tornácán napestig vidám lármát csapott a harmadfél éves Pista. Ártatlan kék szemei mosolyogtak, kis kacsóiba tapsolt, ha édes anyja ölébe vette, játszott vele, pattogtatta az ostort, míg karjaiban elszunyadt csendesén.

Néha-néha felriadt, okos kék szemeit varrogató édes anyjára emelve, gyermek naivsággal kérdezte:

- Hol van apa?

Erre a rövid kérdésre nem tudott Tinódi Sebestyénne megfelelni soha. Hétről-hétre várta, de hiába.

Szállingóztak a hírek fel Kassa városáig, Temesvár, Drégely, Eger, Szolnok esetéről. Szájról-szájra járt a dicső vitézek neve, tette, halála, de a lantosról senki sem tudott bizonyosat.

Ez itt találkozott vele, az török rabságban látta, a harmadik beszélt is vele, a negyediknek azt mondta, hogy ő is hazafelé tart.

Mintha az olyan könnyen ment volna nála. Aki hősokeket keres, lelkesedést szít, az nem fut az égő városok üszkei mellől, nem rejtezik a csatariadó hallatára, az előtt nincs epedve váró feleség, nincs gömbölyű karú, csengő nevetésű fiúcska, nyugodalmas ház, családi boldogság...

A tavasz régen elvirágzott. A nyár égető heve is lassan helyet engedett az őszi zord szeleknek, amelyek az embernek mindig azt juttatják eszébe, hogy a hulló falevelek, a puszta avar, a néma erdő éppen olyan, mint életünk.

Mikor még bimbót mutatott a virág, mikor még elsőt hajtott a fa, mikor a puszta földön még csak itt-ott mosolygott elő a tavasz zöldje: be más volt akkor az élet!

A kassai fehér ház udvarán terebélyes diófa állott, lombsátra alatt sokszor pihent a lantos szép feleségével, játszadozott apró gyermekével. A diófa ágára énekes madár szállott s énekelt nekik ingyen, mint ő szokott a hazának... A diófa csupasz, a madár rég szebb vidékre sietett... a lantos pedig, ki tudja, merre bolyong?

Lehullott a hó is.

Nem szeretik az emberek a fehér szakállú telet.

Elűz megszokott kedves helyeinkről, árnyas, lombos fáinkra ködfátylat borít - hófehéret, hideget... Zimankós széllel cimborál, mosolyt megfagyaszt, örömet nem ismer.

A játszó gyermek is beszorult a kis szobába, hol egyszer édes apja oly sokáig feküdt betegen.

Most is ott állott az ágy, mellette a színes almárium, szemben az égetett kő-kandalló. Pattog benne a fahasáb s éppen oly szűkös világot vet a szobába.

A gyermek elfáradt már, fejét édes anyja térdére támasztja s meglepi a szendergő álom, ajka félig mosolyra nyitva, szeme lecsukódva...

Az anya lelke messze téved.

Gonddal fekszik, gonddal ébred. Mikor az asztalhoz ül, szeme az asztal mellett egy üres széket lát. Vajjon merre jár az, aki ezen a széken szokott ülni? Mikor a gyermek helyett elmondja az estéli imádságot, egy másikért is imádkozik, egy másikért, aki nem lehet egészen az övé, mert nagy és szent kötelességet rótt reá az Isten.

Vajjon merre járhat egy szerető hitves bolyongó lelke? Versenyre kel-e a siető madárral, hogy a másik haza tavaszát ismerje? Útnak indul-e a zuhogó folyammal, melynek annyi titkot rejt magába sötét kebele? Fölszáll-e a ködön átcsillámló csillagokig, hideg fényt bámulni, ábrándot kergetni, szebb jövőről álmodozni?

Vagy keresi a harcmesők sápadt halottjai között az ő halottját, hősét. Megnézi mindeniket s nem hasonlít egy sem hozzá. Egyik sem néz reá annyi szeretettel, egyik sem öleli meg, egyiknek sem csillan meg szemében az az öröm, az a szeretet, az a melegség.

Megy a győzők táborába. Talán itt van ő is. Hiszen eleget fáradott, eleget küzdött, megérdemli a koszorút, a dícséretet. Megnézi a diadalmaskodók arcát sorba és nem találja férjét sehol... sehol.

A kandalló tüze most is oly sejtelmes világot vet a falra. Künn sűrű köd ereszkedett le, az ablak hártái átlátszatlanokká lettek a hórétegtől, mely finom szilánkokban reájok tapadt.

Egy-egy elkésett kocsi dübörgése hallik, az is lassankint beleolvad a hangtalan éjszakába s olyan fájdalmas csend nehezedik az asszony szívére!

Oly különösen érzi magát!

Az ágy mintha fel volna bontva. Egy szenvedő, kedves arcú férfiú alszik benne csendesen. Magas homlokát félig elfödik lecsüngő fekete fűrtői, kezeit összefogta mellén, oly néma, oly sápadt, mintha valósággal meg volna halva.

Pedig neki nem szabad meghalnia, - mit csinálna akkor a szép Pekri Sándorné azzal a régi igaz szerelemmel, ami szívében támadt... kit szeretne akkor Tinódi Sebestyénné...?

Lódobogás és kutyaugatás zavarta fel gondolataiból. Az utcára nyíló kapút felnyitották s valami szekérféle hajtott be.

- Istenem, ki lehet ily későn? - riadt fel Tinódiné s megdöbbenve sietett az ajtó felé.

- Lassan forduljanak kigyelmetek! - hangzott az előszobából egy ismeretlen, mély, öblös hang. - Így, tegyük le ide.

Tinódiné szívét kínos sejtelen fogta el e szavak hallatára. Az ajtót sietve felszakítá s a szobából kiömlő félvilágosságnál három férfialakot látott, kettő közülök egy sötét tárgyat helyezett óvatosan a fal mellé.

- Mit akarnak kegyelmetek, mit hoztak, kit keresnek? - kérdezte félelemtől elfogult hangon.

- Tinódi Sebestyénéhez jöttünk.

- Én vagyok, mit akarnak velem?

- Tinódi Sebestyént hoztuk.

- Sebestyént, férjemet?

- Őt.

- Hol van, hisz nem látom sehol?

- Ott fekszik, - szólott tompán az előbbi hang s a marcona alak reámutatott a sötét tárgyra, - nincs meghalva, de nagyon mély sebet kapott.

Tinódiné ezeket már nem hallotta. Az első szavaknál leborult arra a fekete tárgyra s csókjaival halmozta el a durva szörpokrócot, mely férjét előle eltakarta.

Nem kérdezte, hogy él-e, meg van-e halva, elég, ha itt van előtte, hogy láthatja, hogy karjaiba szoríthatja.

A szunyadó gyermeket lefektette, a tornyos ágyat ismét lebontotta, mint réges-régen s a jó emberek segélyével gyöngéden ráfektetve szeretett urát.

Valóban Tinódi Sebestyén volt.

Baloldalába nyitott sebet az éles török kard. Sokáig feküdt Egerben, de lassan gyógyult a seb, még lassabban tért vissza régi ereje.

Nagyon vágyott haza, míg végre Dobó István reá állott kérésére s három hű katonát rendelt melléje, hogy szállítsák haza - szekéren, gyalog, amint módját ejthetik.

Eső, hó, zivatar nem tartóztatta vissza. Néha egy órányi utat is alig tudtak megtenni, de ő oly szépen tudott kérni, hogy a köszív is megesett volna rajta.

Valahára megérkeztek Kassára. Nem is akarták beereszteni, azt hitték, valami pestises beteg. Czenczei kapitány közbenjárására behozhatták.

Tinódiné nem tudta, hogy köszönje meg a derék embereknek ezt a jóságot.

- Ne köszönje, asszonyom, amit Tinódi Sebestyén tett a hazának, az többet ér ennél a kicsiny fáradságnál.

Sebők deák veszedelmes állapotban volt még mindig. Arca lázban égett, szemei tétova révedeztek. Feleségére is alig ismert, kis fia csókjától tért vissza a lélek szemébe.

Mosolygott a kis ártatlanra, aki nem győzte édes apját eléggé bámúlni.

- Látod, fiacskám, itt van apa, aki után napról-napra kérdezősködtél, - suttogott az anya boldog fájdalmas mosollyal.

Pista átfogta kövér karjaival édes apja nyakát és csókolta arcát, szemét, homlokát, még az orra hegyére is juttatott a kedves, drága apának, aki sohasem jő haza Pistát szeretni, hanem el-utazik a világ végére törököt verni.

Milyen jól esett Sebőknek a fiúcska szeretete.

Minden szó balzsamul hatott sebére, minden csók enyhítette fájdalmát.

A hű feleség őrangyala lett ismét.

Ez a legédesebb s legnehezebb kötelesség, ami nőre várhat. A betegágynál türelmesen virrasztó leány lerója nagy tartozását anyja, apja iránt; a férjét ápoló asszony maga a megtestesült igaz szeretet, minden gyöngéd szó, kezének minden simítása láncszem, mellyel magához bilincseli a beteg lelkét örökre.

Hónapok teltével jött vissza Sebők egészsége. A seb tökéletesen begyógyult.

Elmesélte feleségének, hogy merre járt, mit művelt. Kérte, hogy zokon ne vegye az ő bújdosó, nyugtalan természetét, ő erről nem tehet.

- Vajmi csodálatos az én rendeltetésem! Isten mérte reám, ellene ki tusakodnék gyarló emberi elmével?! A magyar hazának - úgy érzem - némi szüksége van reám. Merre járok, mindenütt ismernek, szavam meghallgatják, énekem mélyebb értelmét komoly elmével felfogják. Nem is a dicsőség hajt, mert kijut néha részem a megaláztatásból is, de el kell viselnem.

Mikor pedig ezeket mondotta, a felesége vele átérezte mindazt, amit ő érzett. Elfojtotta aggodalmát, elhallgatta nagy kívánságát. Magyar asszony volt, nem panaszkodott.

Felesége azt hitte, hogy valahára lemond a bolyongásról, itthon marad a házi tűzhelynél, életének többi részét nyugalomban tölti.

Csalódott.

Sebők agyát újabb tervek foglalkoztatták.

Előszedte minden históriáját, amit tizenöt év alatt írt, rendbe rakta, javítgatta, kibővítette; azonkívül Eger veszedelmét, Szondi vitézségét, Losonczi halálát frissiben megénekelte s mikor mindennel készen volt - éppen kitavaszkodott.

Megcsókolta a hároméves fiút, megölelte a feleségét s elindult Kolozsvárra - könyvet nyomtatni.

XVIII. Varkucs Tamás komédiása.

Varkucs Tamás nagyváradi kapitányról csak azt jegyezte fel a história, hogy derék vitéz volt, sokszor körmére égette a lippai pasának az orvtámadásokat, Debrecent is nem egyszer mentette meg a portyázó törökök sarcától. Azt persze senki sem jegyezte fel, hogy szerette a - komédiás-népet.

Pedig szerette.

Három napi járóföldre elment, ha hírért hallotta olasz énekeseknek s a nagyiskolákból hét-számra magánál tartotta a színjátszókat, mert voltak ilyenek is.

Sok cifra dolgot megírtak, miről manapság alig tudunk egy-két szót; áhitatos biblia-történeteket, melyekben az Isten jóra inti a gonosz emberiséget, szomorú bűneseteket, hol az ember az elkövetett rosszakért végre is lakol. A sátánnak incselkedéseit példázták tanulságos történetekben. Bölcselekdedek a világi dolgok hiábavalóságáról s igen épületes históriák kerültek színre, melyeknek kevés volt a nézője, de nagy volt a hatása. Manapság ezek a színpadi termékek mind értéküket vesztett ócskaságok. A tudósok írnak róluk, más nem ismeri.

De akkortájt híres volt egy másféle játék.

Nem tudta senki, hogy ki írta, mikor írta, elég az, hogy meg volt írva.

Gonosz ember hírében állott Balassi Menyhért egész Magyarországon, ő volt a leghíresebb zavarosban halászó. Járatta a bolondot Ferdinánddal is, János királlyal is.

Kitelt belőle, ha a szükség úgy parancsolta, katolikus, protestáns, - nem átalott volna ő kigyelme töröknek is felcsapni. Perbe is fogták emiatt később az egyik atyafiát.

Erről az istentelen főúrról írtak színjátékot. Lefestették abban úgy, hogy még az is ráismert, aki sohasem látta, csak szóbeszédéből hallotta a hírért.

«Az Balassi Menyhért árúltatásáról» ez volt a játék titulusa.

Elég volt ezt hallani Varkucs Tamás uramnak.

Nyomban szétküldött négy írástudó embert Váradról, hogy tudakolják meg: merre játszódnak deákok vagy komédiások s adják neki tüstént hírért.

Két hétig keresték, két hét alatt sem találtak egy fia komédiást sem.

Szemerényi Kálmán iskola-tanító jelentést tett a kapitány úrnak, hogy a debreceni iskola egyik professzoránál elejétől végig le van írva a játék. Megszerzi ő három arany jutalom-pénzért; elé is mutatja öt aranyért.

Útnak eredt gyalogszerrel a jó iskola-tanító, de sohasem ért el Váradról Debrecenbe. Úgy beleesett a törbe, mint a félszemű egér.

Rabló törökök vették utól s addig beszéltek a lelkére, míg ő is követte a Balassi Menyhért példáját s - elárulta, hogy őt Varkucs Tamás uram küldi Debrecenbe.

Ezzel aztán ki volt mondva az iskola-tanító halálos ítélete. Varkucs Tamás nevét sokszor megemlegették a turbános urak, de még inkább a jámbor tanító.

Levágták a tíz lábaujját s ráadásul a jobb kezét, hogy ezutánra is szolgálja vígan Varkucs Tamás uramat.

A hortobágyi homokbuckákon mászott szegény tanító háromkézláb s várta, hogy jószívű emberek útba ejtsék, felvegyék - s valamerre elhelyezzék.

A nap régen leáldozott már, leereszkedett a magas ég ívéről s lefeküdt az éggel csókolódzó messzi Királyhágó csúcsára.

A tanító megvonta magát egy magányos kútnál, terebélyes fa sudarához támaszkodott s Istennek ajánlva lelkét várta, hogy a farkasok jöjjenek s őt - megegyék.

Farkas helyett egy cammogó lovas jött a kút mellé, megitta a szürkéjét, letelepedett a fa másik oldalára s tarsolyából holmi ennivalót szedett elő.

Alig harap egyet-kettőt, fájdalmas nyögés üti meg a füleit. Néz jobbra-balra, sehol semmi. Rövid idő múlva ismétlődik a hang s a felhősátor alól kimosolygó hold teljes fényét reá veté a kút tájkára.

- Ki vagy, szerencsétlen? - szólalt meg a vitéz, midőn a mozdulatlan alakot megpillantotta.

- Az vagyok, szerencsétlen vagyok, míg jobb kezem is volt s lábam ujjai nem hiányoztak: Szemerényi Kálmán volt a nevem, váradi iskolamester voltam; most, hogy a törökök csúffá tettek, koldusnál koldusabb vagyok, mert a kéregetéshez sem értek.

A vitéz felugrott s közelebb ment a szerencsétlen iskolamesterhez s bámúlva csapta össze kezeit, midőn csonka kezét s vérező lábafejét megpillantotta.

Nem tétozódott sokat. Vízért mert a kútból, kucsmáját megtölté s a nyomorék sarúit nehezen lerántva, megmosta a vértől lábait, bekötözte karját annyira, amennyire értette, lába begöngyölgetésére letépte inge alját s úgy gondját viselte, mintha az édes barátja lett volna.

- Miképpen köszönjem a jóságát?

- Sehogy, atyámfia, - úgy a legkönnyebb, neked sem kerül fáradságba, nekem sincs rá szükségem. Magyar vagy, én is az vagyok, - tanítod a magyart, én is tanítom: egymáson is illő hát segítenünk. Van-e feleséged?

- Van.

- Hát gyermekeid?

- Két fiú, két leány. Szépek, jók, de szerencsétlenek a mai naptól.

- Bízzál az Isten jóságában. Holnap felkészülünk vissza Váradra. Varkucs uram meglátja, milyen a Balassi Menyhért históriája, te pedig a nyolc aranyból többet is kapsz. Bízzál az Isten jóságában.

Másnap reggel útnak eredtek. Az iskolamester gyengébb volt, mintsem gondolta volna. Alig tudta megúlni a lovat. A vitéz tartotta balkezénél, úgy vezette a lovat is, a sebesültet is.

Alig haladtak félóráig, a mester lehullott a nyeregből, eszméletét veszítve, úgy feküdt a vitéz karjai között, akár egy - halott.

Ébresztgette, rázta a vitéz, de csak nem akarta felütni a szemeit. Meghalt bizony, szegény mester, úgy, hogy annál jobban már nem lehet. Elvérzett.

A vitéz kardjával és letört faággal gödröt vájt, szépen belefektette, imádkozott felette búcsúztatót s behantolta. Ő volt a temetési kíséret, a pap, a sírásó egy személyben.

Azután sebes vágatva indult a megkezdett úton tovább.

Varkucs Tamás uram szellős pitvarában egy hét múlva díszes közönség előtt játszott egy komédiás társaság. A híres gonosz főúr nem volt más, mint a vitéz, kivel a hortobágyi pusztán találkoztunk.

Régen látott Varkucs uram ilyen szép színjátékot, pedig nem a ruha tette a komédiásokat, hanem amiket egymásnak odamondogattak.

El kellett egymás végtiben tizenkétszer játszani.

Minden vasárnap délután öt aranyat adott Varkucs Tamás uram a vitéznek.

Utolsó játszásnál 60 szép aranypénzt nyomott a főkomédiás Varkucs uram tenyerébe s megkérte, hogy adja át Szemerényi Károly özvegyének. Ezt az ura küldi a - másvilágból.

- Adta komédiása, nem értelek? - pattant fel a jókedvű kapitány, elbámúlva a hallottakon.

- Már vége a játéknak, jó uram. Ez a pénz, mondom, Szemerényi Kálmánnét illeti; az urát halálra csúfították a törökök, én temettem el a Hortobágy ölébe, neki játszottam itt, pedig egy nemes embernek, azt mondják, gyalázat Magyarországon komédiát játszani.

- Itt a pénz, jó uram, adja oda az özvegy asszonynak. Négy nevetlen gyermekét jóra kell tanítani. Isten megáldja. S azzal tovább állott.

Varkucs Tamás uramat ezek a szavak megbabonázták, csak nézett a távozó után s hajtogatta a fejét.

Még azt is elfelejtette megkérdezni, hogy minek hívják.

Azt ugyan nem mondta volna meg úgysem - Lantos Sebestyén.

XIX. Öt hónapos séta.

Öt hónap alatt manapság körülutazhatni az egész világot, feltéve, hogy tengeri vihar, vasúti szerencsétlenség vagy más baj nem éri az embert.

Sebők deák Nagyváradtól Kolozsvárig éppen öt hónapig sétált.

Pedig vele semmi számbavehetőbb szerencsétlenség nem történt, hacsak nem az - agyonmarasztás.

Régi jó szokás ez a magyar földön itt-ott ma is, kötelesség volt akkortájtban.

Debrecenben Török János ragasztotta meg egykori tanítóját.

Deli vitézzé nőtte ki magát az egykori 12 esztendőes fiú. Jó kardforgató, becsületére sokat adó emberré lett. Sebőknek még a kívánságát is kitalálta, úgy kedvében járt. Csapott dinomdánomot, elvitte vadászatra s elmesélgetett vele a szigeti várról, a mohos könyöklőről, a kavicsos várudvarról, a sereg galambról, mit öccsével naponkint megetetett; beteg édes anyjáról, fogoly édes apjáról.

Szép idő a gyermekkor. Ha az ember egyebet sem ismert meg a folytonos nyomorúságnál, inségnél, megaláztatásnál, mégis szereti szépnek, jónak, boldognak mondani. A keserűség, a bánat szétfolyó felhők az emlékezet egén; egyik-másik még nagysokára is megremegtet, szemünkbe lopja régen eltagadott vagy éjjelre tartogatott könnyűinket. Az öröm ragyogó sugár, mely a könnyeken milliószor áttörve megsokasodik s visszavetődik a legkésőbbi aggkor napjaira.

Nem egyszer kellett a szemöket is megtörülni. Az ilyen könnyeknek nincs fájdalma, nincs tövise.

Sebők látni vélte a kondorhajú cigányt, mikor besompolygott a házba s nézte őt furcsán, komolyan, szomorúan s mondta:

- Literatus uram, búcsúzni jöttem... Ráéhezett a szemem a héttoronyra. Meglátom, ha addig mozgatom is a lábamat.

Később aztán látta a fehér turbános Hasszánt, a hű, az igazlelkű csauszt. Az ő szájából hallotta:

- Menjen csak haza, literatus uram, Horpac itt marad, ő gondoskodik arról, hogy Török Bálint megérje a szabadulása percét. Ha eljön annak az ideje, majd megizenem én valami szökevényvel.

Erre az izenetre várt Sebők tíz esztendő óta.

Tíz esztendő sok idő. A gyermek felcseperedik, az erős ember elerőtlenedik. Tíz esztendő a héttorony aljában, felér harminccal a héttorony falain kívül. Néha azt gondolta, hogy jó ura régen elhagyta már azt a szomorú lakást s visszatért élete párjához. Régen várja szegény, hiszen olyan kimondhatatlanul szerette!

Máskor pedig erősen hitte, majdnem bizonyos volt felőle, hogy urát még egyszer, utoljára látni fogja. E hit jól esett szívének...

Harmadik héten megszökött Török Jánostól. Nem vitte el kincseit, legszebb háts paripáját, legdrágább sujtásos dolmányát, hanem a szíve - jobb felét.

De annak úgy kelle történnie.

A szeretet édes marasztaló, de a kötelesség még csábítóbb hívogató.

Lippa körül vándor cigányokra akadt.

Körülvették mohó kapzsisággal. Nagy, markos legények voltak köztük. Az egyik - ki legcifrább bekecsben járt s legsallangósabb nadrágban feszengett, - megfogta a lova kantárát s reá mordult:

- Megállj, atyámfia!

- Ha úgy tetszik, komám, megállok biz én egy szóra.

- A szót hagyd hónapra, ma csak a pénzed add ide!

- Nagyon szívesen, nemzetes, vajda uram. Itt a zacskóm. Van benne négy ezüst dénár, a lovamnak akartam zabot venni egy útféli korcsmában, nektek adom, ha kell, a lovam tovább túri az éhséget, mint ti.

- Nem addig van az, vitézlő uram, fortyant fel az egyik mellette, szép sárga csikók üssék a vajda tenyerét.

- Úgy, hát nektek sárga arany pénz kell vitézi tarsolyból! Hm, ha nincs, majd csinálunk, - nem hiában vagyok - garabonciás diák!

- Garabonciás diák!? - kiáltott fel megrémülve az egész nagyidai törzs.

- Mit, hát ti féltetek a garabonciástól, - ti, a híres kártyavető, szerencsemondó cigányok? Bolondság, úgy-e nem féltetek? Egy kis fergeteg, villámlás, jégeső, mennykőcsapás nektek nem sokat árt. No, melyiket csináljam hamarjában?

- Melyiket... hát egyiket sem, a devla verjen meg, gonosz.

- Hm, aranyat se csináljak?

- Aranyat... azt igen, de sokat... sokat. Egész zsákkal! - újjongott mindenki s csodás tisztelettel néztek a deákra.

- Hívjátok elé a legrútabb, a legöregebb cigánynét, akinek egy foga sincs.

Rútat akár százat is hozhattak volna, de a rútabbat a sok közül ki nem találták.

A cigányasszonyokban is van hiúság, dehogy akart volna egyik is a legrútabb lenni.

Foga pedig minden cigányasszonynak volt, de még milyen harapós!

- Küldjétek hát a legszebb cigányt ide!

Volt erre dulakodás. Mindenki első akart lenni. Minthogy pedig csak egy kellett, a bölcs vajda ítéletet tartott fölöttük s kimondatta, hogy ők mind szép, derék fiúk, hanem a legszebb, legderekasabb mégis csak - ő maga.

Sebők mosolygott magában.

- Jöjjön velem, nagyságos vajda uram, egy kis boszorkányság s aztán lesz arany egy egész zsákkal.

Sebők leszállott lováról, kantárjánál vezette s intett a vajdának, hogy kövesse őt az erdő széléig, két másik cigány hozzon egy új rézüstöt, két öl száraz galyat, kilenc kiválasztott gömbölyű kavicsot, egy zsák korpát, egy marék borsot és egy erős láncot. Mikor az erdő széléig ért, egyik fa ágához kötötte a szürkét. Kivette bőrtarsolyából a leghosszabb iratot.

Tíz percig olvasta belőle diákul - az ajánló sorokat Ferdinánd királyhoz - fennhangon s kezeivel furcsán hadonászott.

A vajda levette a süveget fejéről s reszketve hallgatta végig, azt gondolta, hogy az ördöggel diskurál.

Sebők mély dörgőn megszólalt:

- Vajda... cigányok vajdája, kell-e kincs, gazdagság?
- Instálom, igen is kell, - rebegette a vajda s hátán a hideg borzongás végig szaladt.
- Végy egy száraz galyat, húzz egy kört e tölgyfa körül! - parancsolta Sebők.

A vajda megcselekedte.

- Vesd le a bekecsedet!
- Húzd le a csizmádat!
- Vesd le a nadrágodat!
- Tedd le a kucsmádat!

A vajda egyik parancsnak sem mert ellenszegülni s ott állott Sebők előtt ingre vetkőzve.

Addig a két cigánylegény elhozta a kívánt dolgokat.

Sebők a kilenc kavicsal kirakta a tölgyfa körét, a nyugati oldalára tüzet rakatott s az egyik lecsüngő ágra felakasztotta az új rézüstöt, megtöltötte friss forrásvízzel, beleöntötte a zsák korpát, behintette borssal s csinált hókusz-pókuszt annyit, hogy a két cigánylegényből ezek láttára megszökött a lélek.

- Ti menjetek vissza a sátorba, - parancsolá a garabonciás, - holnap verőfényes délig egy lélek sem mozdul ki onnan. Mikor a nap az ég kellős közepére ér, - jöjjetek mind ide s gazdagok lesztek, mint a török császár.

A két cigány elszaladt, vissza sem nézett, hogy a garabonciás meg ne babonázza.

Ekkor Sebők intett a vajdának.

Jobb karjánál fogta s tizenkétszer az üst körül vezette, - folyton dörmögve a diákszavakat.

Végre háttal a tölgyfa mellé állította, két kezét hátra fogva gyöngéden, de azért jó erősen összekötözte a láncsal s így szólott:

- Nemzetes vajda uram, sok szerencsét kívánok a zsák aranyhoz, amit holnap, de holnapután, meg azután, vagy - sohasem látnak.
- Máskor hagyjanak békét a jámbor utasnak, mert ki tudja, nem akadnak-e ismét aranycsináló - garabonciásra.

Eloldotta a szürkét s eltűnt a fák sűrűjében.

XX. Amit a kísértetek mesélnek.

Pusztán meredezik az ég felé az alvinci vár. A csekélyke dombról, melyre építették, nem néz oly büszkén alá, mint ezelőtt. Iszapos víz van széles árkában s a felvonó hídát vajmi ritkán eresztik le. A vár felé kanyargó úton nem ver fel port délceg lovasok csapata. Egy-egy elkényszeredett oláh jobbágy hajtja sovány juhait, nyilván a földesura portájára. Sehol egy ember, sehol egy hangosabb kurjantás, sehol dübörgés, lódobogás, embert sejtető zsvaj.

Hát mindenki elhagyta ezt a szomorú helyet?

Ez a fényes udvar ezelőtt négy évvel a két ország leghatalmasabb emberét, Frater Györgyöt vallotta urának. Dévajkodó apródok, sürgő-forgó csatlósok, siető kukták, buzgólkodó étékfogók raja töltötte be a tágas tornácot és a fehérre meszelt rezidencia alsó felét. És jöttek cifra ruhás követek a császártól, komoly arcú, hallgatag csauszok a portától. A havasalföldi vajda bojárai s a pápa taláros követe egymásnak adták át a kilincset. Mindenik sürgős üzenettel jött, mindenik biztató szóval, pecsétetes írással távozott innen s mindenki megbámulta a nagyeszű barátot, kinek szava parancs volt s akarata irányozta két ország sorsát.

A kifáradt barát nyugodni tért. Eleget dolgozott. Hetven éven túl van már, haja hófehér s alakja még mindig délceg, szeme még áthatóbb, fényesebb, mint valaha. Elrejtőzött az alvinci várba, magával vitte mesés kincseit, hogy idegen kézre ne kerüljenek. Rendelkezik róluk ha meghal.

- Mindenkinék jut belőle, - mondogatták irigyei, - csak a szegényeknek nem.

De bizony nem rendelkezett ő még az író tollával sem.

Arra ébredtek fel, hogy nincs több «barát» Magyarországon. Az alvinci vár egyik termében hat hónapig hevert egy véres hulla, biborszegélyű papi tógában, a vár pedig kiürült, senki sem maradt ott virrasztónak Frater György mellett.

Sokáig tartott volna a legöblösebb torkú debreceni legatusnak is.

Hat hónap múlva eltakarították, de az alvinci várba ekkor sem merészelt senki bemenni.

Kísértetek járnak ott.

Megsiketül a halandó ember ettől a vérfagyasztó lármától s megdermed szíve a halálhörgéstől, mely a vastag falon átsap s halk nyöszörgéssé törődik.

Zivataros éjjeleken cseng-bong a fegyverterem, mintha viaskodnának hatan egy ember ellen. Az erős falak megreszketnek s a páncélingek, keményhátú paizsok összekocódnak, összecsrönnének, mintha ők is viadalra akarnának kelni egymás ellen.

Csak az egyik toronynak van lakosa.

Öreg fegyverhordozó. Együtt hagyta el a sajóládi kolostort perjelével, Frater Györggyel. Mellette maradt az utolsó percig, mint fegyverhordozója. Ő járt könyörögni Castaldohoz, Ferdinándhoz, az erdélyi társfejedelemhez, térden esdeklelt Frater Györgynek tisztességes eltakarítást.

Ignác pater volt a neve.

Azt mondják, hozzá is ellátogatott a meggyilkolt bibornok szelleme, de ő nem ijedt meg tőle, mert jó barátja volt, kétszer mentette meg az életét, Buda mellett és Lippánál. Őt szereti a bibornok még holta után is.

Egy haragos sötét este vándor állott meg a várkapú előtt s kiáltozott torkaszakadtából:

- Hé, toronyőr, le a kapúval, adj éjjeli szállást a jóbarátnak!
- Igaz hiten vagy-e? - szólott vissza a torony kerek ablakán kitekintve Ignác pater.
- Tetőtől talpig.
- Honnan jössz?
- Királyhágón túlról.
- Tudod-e, hogy hívják ezt a várat?
- Ha megmondod, atyámfia, én is megtanulom.
- Ez a híres alvinci vár.
- Itt ölték meg a hatalmas barátot?
- Itt.
- Annál jobb.
- Félsz-e az éjjeli kísértetektől?
- Nem nagyon. Nyugodt a lelkiismeretem. Kálmán király bölcs szavait ismerem: «de strygis, quae non sunt».
- Mi vagy?
- Vándor énekes.

A kapú nagynehezen leereszkedett s az idegen belépett a híres alvinci várba, mint legelső vendég nagy-nagy idő óta.

- Adsz-e valamit enni, atyámfia? - kezdé a beszédet, mikor a toronyba felvezette Ignác pater, - nagyon éhes vagyok, Dévától Alvincig pénzemért sem adtak.
- Korpa kenyерem, erdei méz-em s egy kancsó borom van.
- Sok lesz az kettőnknek is.

A pater előrakta egy oldalfülkéből a mondott ételféléket s hozzáláttak ketten.

Jólesett az, akár a Báthori fényes lakomája.

Mikor elvégezték, kérdezte a vándor:

- Ismerted a barátot, öreg?
- Jobban, mint bárki más a világon.
- Mondják, hogy sok esze volt, de nem használta a haza javára.
- Mondják, de oktan elmével mondják. A biboros főpap szándéka mindig nemes és tiszta volt. Tettek volna helyébe mást s ma Erdély nem volna különb, mint Havasalföld, nem volna egyéb, mint bitang jószág. Az én uram esze kormányozta a két hazát két ellenség ellen. Hajó volt a haza, két felől fújta gonosz szél s a hajó nem merült el. Nagy érdem ez, aki közeli nézte, ingyen sem látta, hogy mit akart a hajó kormányosa.
- Igazad lehet... Bizony igazad, - mondá a vándor énekes és reákönyökölve az asztalra, mélázva nézett maga elé. Hosszú idő telt el hallgatásban, akkor szólalt meg:
- Miféle kísértetek járnak itt, atyámfia?
- Nem mondom én azt el senki fiának.

- Nagy baj az, ha nem mondod el, de tudok rajta segíteni.
- Hogy-hogy?
- Megnézem magam őket.
- Csakugyan nem félsz tőlük?
- Nem félek.
- Hm, ezt sem hallottam még ember szájából!
- Tudok én diákul, megértem a kísértetek nyelvét. Vess nekem oda ágyat, hol bizonyosan felkeresnek, mert ha nem, akkor - a szakálladra mondom - hazudtál, atyámfia.
- Meglesz a kívánságod. Kelj fel, kövess!

A vándor szó nélkül engedelmeskedett.

Ignác pater meggyújtott egy falnak támasztott fáklyát, levezette a toronyból s kinyitotta az egykor fényes rezidencia vaspántos tölgyfa ajtaját. Végig hordozta az üres, hideg szobákon s a nagy fegyverterem jobb oldalán levő benyílóban megállott.

- Ez volt a bibornok dolgozó-szobája, itt van a keményfalóca, meg rajta a medvebőr. Itt szokott pihenni, ha országos nagy dolgok elméjét, testét kifárasztották. Egyik végére leteszed a börtarsolyodat, a börtarsolyra a fejedet s alszol, ha tudsz, fényes reggelig. Ha megzavarja valami az álmodat, gyűjtsd meg ezt a fáklyavéget - itt van a kova, a tapló, acél van az oldaladon, a kardod; az ajtókat nyitva hagyom; visszatalálsz hozzám. Jó éjszakát.

A vándor körülnézett a kis szobában. Furcsa volt egy kissé, de ő nem sokat törődött vele. Kiakasztotta nyakából a tarsolyt, letette a lóca egyik végére, reáhajtotta a fejét s merthogy nagyon fáradt volt, nyomban lezárta szemeit az álom.

Künn sípolt a szél, kikapta a felső ablak hártáját s úgy dudorászott, mintha vasárnap délutánra fogadták volna az alvinci oláhok dudásnak. Belekapaszkodott a fegyverteremben lógó pajzsok, karabélyok, lándzsák oldalába s úgy összevacogtatta, mint a megijedt ember a fogait.

A vándor mozdulatlanul, csendesen aludt és - álmodott.

Hosszú szakállú, sápadt arcú alak közeledett hozzá, feje fedetlen, tar volt. Szemei csodálatosan villámlottak. Nagy fekete papi talár fedte magas termetét.

Sokáig állott az alvó ágya fejénél, végre leült egy székre és így szólott csendes, szomorú hangon:

- Ismerted a hatalmas papot, Frater Györgyöt? Azt mondták a két hazában, hogy a barát álnok, hitszegő, kétszínű, kincsvágyó volt. Hazudtak. A barát szerette a hazáját sokkal jobban, mint azok, akik róla gonosz hírt terjesztettek. A barátnak esze volt s ezt használta a haza boldogítására, de jaj annak, aki siket, vak és esztelen korban él! Ha szól, nem hallják; ha int, nem látják; ha okosan cselekszik, nem értik meg.

- Két sír volt megásva Magyarországnak, mindkettőbe könnyen be lehetett volna dönteni, de én a két sír közé álltam s az ölembé, a szívemre szorítva tartottam, hogy megmentsem és megmentettem. Tudod, mi volt a jutalmam?

- Nézz ide, - s szétvoná a talárt, - ez a mell tele rakva sebekkel; egy is halált hozott volna s huszonötöt ütöttek rajta, hogy jobban meghaljak. Nézd, a jobb fülem hiányzik. Szőr nőtte be természetből, ezt levágták s elvitték Ferdinándnak csúfságból. Jaj annak, akit balvégzete olyan környezetbe állít, mely őt helyesen felfogni, igazán megérteni nem tudja. Nekem ez jutott ki osztályrészemül s ez jutott ki mindazoknak, akik úgy gondolkoznak, mint én. Ellen-

ség, ha üldöz, megértem azt, de jó barát köve, mely fejemre hull, százszorosan fáj s ha kis sebet ejt is, nagy fájdalmat okoz. Akit pedig sorsa s a jó Isten kegyelme magas polcra emel fel, az nyilak mérges hegyének, villám csapásának mindig a legjobban ki van téve. Magyarország egy beteg koldus most, akinek senki sem tud orvosságot adni, mert annyi ereje sincs, hogy bevegje azt, de én tudom, hogy eljön a feltámadás, a felüdülés napja, én nem érem meg, te sem éred meg, de azért eljön.

- Te dalnok vagy, Lantos Sebestyén a neved, ismer a két haza nagy ura, de a nép, a középosztály nem, pedig ezeknek is meg kell ismerniük a nevedet; nemcsak a nevedet, hanem az énekeidet, hogy tanuljanak tőled lelkesülni, bízni, hazát szeretni!

Lassan felkelt a székről s oly csendesén, mint jött, eltávozott.

Ennél szebb álmot még Sebők deák nem látott soha. Ennél szomorúbb kísértet még senkit sem látogatott meg.

XXI. Mi volt a «cronica»?

Régente könnyebb volt valamit megírni, mint azt kinyomtatni. Az a tenger sok latin meg görög história-vers, bölcsészeti s más tudományos meg nem tudományos iratok, a szónak szó szerint való értelmében iratok voltak. Lúdszár tollal papirosra írták ájtatos apácák, jámbor életű barátok, kik az Istenen kívül csak a munkát ismerték s dolgoztak is annyit, hogy a százados harcok, melyek a világot megremegtették s az egyes népek sorsát jóra-rosszra eldöntötték, olyan befolyással az emberek művelődésére nem voltak, mint azok a barátok és apácák, akik könyvek másolásával foglalkoztak.

Nem lehet ezt a munkát ma eléggé méltányolni, mert megközelítőleg sem szerezhetünk helyes fogalmat róla.

Mosolygunk, ha régi könyvek akadnak kezünkbe s látjuk az élénk színekkel kifestett nagy kezdőbetűket s csodálkozunk az ősök különös ízlésén; pedig azon az egyetlen betűn napokig elfáradt a szegény barát. És a többi gömbölyű, apró, egymásba folyó s egymástól néha szeszélyesen elváló betűk: hány kínos, munkába ölt éjszakának termékei.

Még csak dicsőségre sem számítottak. Oly névtelenek, mint a csatatéren elhúllt milliók, kik csak darab számban mennek az áldozatok összeszámításánál.

Egy-két dicsőt szárnyára kap a hír, a többit úgy befutja a feledés pora, hogy a következő századok előtt örök homályban maradnak.

Ezernégyszáznegyven esztendő körül élt egy szorgalmas német polgár: Gutenberg János, aki sok próbálgatás, gondolkodás és mesterkedés után kisütötte, hogy sült bolondság egy egész életet arra szentelni, hogy egyetlen egy könyvet valaki, szép gót betűkkel, cifrán kiszínezve az iniciálékat (így hívták a kezdőbetűket) lepingáljon.

Ő okosabbat gondolt ki, a - könyvnyomtatást.

Kifaragni a betűket, egymás mellé rakni, amint a szók kívánják, aztán húszszor is s ha kell, százszor is lenyomtatni azt a lapot egymásután; amíg a fabetűk tartanak, addig jól megy, ha valamelyik kettétörik, újat tesznek helyébe s folytatják. Ebben az egyben mégis túltettek a németek a találékony eszű ángliusokon.

Harmincnégy év múlva Geréb László magyar püspöknek is kedve szottyant a bibliát öreg nyomtatott betűkből olvasni. Kiküldte olasz titkárát, Giovannit, hogy szedjen fel Taliánországban valami értelmes embert, aki ismeri a könyvnyomás mesterségét. Miért Taliánországba? Azért, mert oda bátorságosabban elmehetett az olasz, mint Németországba, holott állandóan hadakoztak egymással a német városok polgárai. Így üzték el a Gutenberg-családot is Mainz városából. Aztán a könyvnyomtatás mestersége nagyon hamar elterjedt mindenfelé, mert azok, akik Gutenberg könyvnyomtató műhelyében dolgoztak s ott a mesterséget megtanulták, maguk is műhelyeket állítottak fel.

A németországi könyvnyomtatóknak Magyarországon is híre járt. Mert dehogy voltunk mi akkor elmaradva a világtól!

Széles Európa tudta, hogy Visegrád, Buda, Pozsony fényes királyi városok, Róbert Károly, Nagy Lajos, Mátyás megmutatták a keleti barbárok életrevalóságát a pöffeszkedő nyugatnak.

Mátyásról olasz életírói is följegyezték, hogy szerette és pártolta a tudományt, ő maga sem volt ám az utolsó közöttük!

Áldozott is eleget a művészetért, de igen sokba került neki a harminchárom írődeák, kerek harmincháromezer darab aranyába, ami fejedelmi kincs volt abban a pénz nélkül szűkölködő világban.

Giovanni fogott is egy Olaszországban vándorló német nyomdászt: Hess Andrást. Igért neki aranyhegyeket s a Mátyás udvarának emlegetésével Budára csalta.

Ez állította fel a legelső magyar nyomdát.

Két emberöltő alatt természetesen nálunk is elszaporodott. A szászok nagy mesterek voltak a könyvnyomtatásban s idegen földről beszámazottaktól csakhamar eltanúlták. A gazdagabb főurak később maguk is tartottak, gyámolítottak egy-egy könyvnyomtató mestert.

Erdélyben már ekkor három helyt volt híres kézisajtó: Kolozsvárt, Szebenben és Brassóban.

Kolozsvárt Hofgreff György.

Bizalmas arcú öreg szász indigena volt. Ajkán örök mosoly játszadozott. Piszkos kék köténnyel fegyverezte fel magát kis műhelyében s naphosszat metszett, fűrt, faragott: cifrább-nál cifrább betűket pingált és vésett s azt mihelyt készen volt, ércbe öntötte saját maga.

Két maszatos kezű és ábrázatú inas lábatlankodott mellette.

Az egyik törte a festéket, a másik szedegette a durva ércbetűket s válogatta egymástól.

A szűk műhely egyik szögletében állott a kézisajtó.

Milyen csodálatos gép volt az akkor!

Katonás sorjában rakott betűk szépen egymás mellett bepácolva, mint a sós heringek; egyszer kell őket összegyűjteni s annyiszor lehúzni, ahányszor éppen tetszik.

Lassan megy ez, de kifizeti magát.

Hofgreff uram tudom, hogy éhen nem hal. Egy «cronicá»-t vagy egy «testamentum»-ot nyomtasson csak ki s megvan jóidőre a - keresete.

Egy délután Hofgreff uram éppen egy iniziale cifrázatán vesződött, mikor valaki reányítja a műhely ajtaját.

- Adjon Isten jó napot, mester! - e szókkal állít be a mi tarsolyos vándorunk, - hát mi az újság a Királyhágón innen?

- Túlról jön?

- Túlról. Hoztam is valamit.

- Mi jót?

- História éneket egy öllel.

- Majd felaprózzuk.

- Eltudja-e olvasni az írásomat?

- Majd megpróbáljuk.

Az öreg szász kezébe vett egy lapot a Sebők irataiból s próbálta olvasgatni, de nem ment jól.

- Ki tudja-e nyomtatni hiba nélkül? Ő felségének, a dicső magyar királynak jut legjava, azért ne legyen ám semmi csorba a munkában!

- Úgy is megcsináljuk, csak egy feltétel alatt.

- Mi az a feltétel?

- Addig el nem mozdúl a műhelyből, míg egészen ki nem nyomtattuk ezt a nagy sor írást.

- Sokáig tart-e?

- Ki a micsodás, - tetszik tudni; - sokszor baj is van a betűkkel, egyik-másik eltörik, kifogyunk belőle; szét kell szedni az előbbieket, hogy jusson betű az utóbbiaknak is. Eltart biz egy álló esztendeig!

- Egy álló esztendeig, hm s én addig itt őrizzem ezt a sötét műhelyt? Nehéz feltétel ez, Hofgreff uram, nem lehetne-e rajta valami úton-módon segíteni?

- Nem, a könyv csak úgy lehet jó, ha az nézi végig, aki maga írta.

Sebőknek meg kellett hoznia ezt a nagy áldozatot is.

Ő, a vándormadár, egy álló esztendeig sehová sem mozdul. Benn ül a sötét börtön-műhelyben, nézi a kiszedegetett betűket, jól állanak-e egymás mellett, neki türkőzik a festéktörésnek, olajjal való elsúrolásnak, végig keni fekete nyomdafestékkal a kiszedett betűk feje búbját, végig húzza rajta a táblát: felcsap könyvnyomtatónak.

Hofgreff uram a szakállába mosolyog, mikor látja, mily buzgalommal fekszik neki a munkának.

Hat hónap múlva már jó rakás állott készen.

A műhely egyik szögletébe tették a kész árkusokat.

Patkány, egér, görény s más efféle kisebb-nagyobb rágó jószág volt Magyarországon mindig elég. Ezek a szerény igényű állatok nem szoktak nagyon válogatni. Megeszik, amit szem- és kézügyre vehetnek, - még a papirost is.

Egy reggel aztán Hofgreff uram és Sebők deák arra ébredtek fel, hogy a becses nyomtatványokat a műhelyben lakozó egerek illedelmesen keresztül-kasul rágogatták.

Ez hat hónappal ismét megtoldotta a Sebők maradását s másfél évig tartott a «cronica» kinyomtatása.

Szép sorban meg voltak ott írva a vitézi énekek, melyeket Tinódi Sebestyén életében ki-gondolt s húrok pengetése mellett végig énekelt.

Aki ezeket az énekeket ma olvasgatja s nem tudja lelkét abba a másik öreg időbe átküldeni, embereket és kort, nyelvet és szokást ismerni, az gúnymosollyal teszi le kezéből az ócska könyvet s csodálkozik a fölött, hogy mikép lehet valaki annyira jámbor, mint Tinódi Lantos Sebestyén vala annak idején.

Ha pedig rövid időre feledti azt, hogy ő a hatalmas XX. század gyermeke s visszaidézi a régi-régi jóidőket, a régi magyar embereket, a XVI. század Magyarországot, akkor tudja, hogy mit ér a «cronica» s mit érdemel a bolyongó lantos?

Sebők a legszebb kötésút tarsolyába tette, Hofgreff uramnak az alkú szerint kicsinált pénzt átadta s ő a császárhoz indult felajánlani a - tiszteletpéldányt.

XXII. Régi ígélet.

Ismét a kassai fehérre meszelt házban találjuk Sebők deákot, felesége és öt éves fiacskája körében.

Szegény lantosnak jól esik egy kissé otthon megpihenni. Úgy is ki tudja, meddig tart? Magyarországból elköltözött a béke, talán soha sem is tér vissza - ki tudná megmondani?

Otthon pihenni.

Ma éppen nem hangzik furcsán, mindennapivá tette a megszokás. Ma csak a drótos tótok, a falút kerülgető cigányok nem tudják valójában, hogy mily drága szó az: otthon.

Minden oly kedves, megszokott és ismerős. Az arcok, a szemek, a szavak, mintha mind összebeszéltek volna a fül, a szem megcsalására. Egy szerető hatalom tartja bűvös körében az otthon lakóit; kicsit és nagyot egyaránt.

Sebők is érezte e bűvös-bájos hatalmat.

Nyughatatlan lelke nem sietett messze szállani, - talán érezte, hogy ő megtette igaz honfiú kötelességét: ezentúl a feleségének és családjának szenteli minden percét. Szánt-vet, mint jó gazdaember, tanítja a fiúcskát hasznos tudományra, hogy lépjen idővel, ha az Isten erőt ad hozzá: apja nyomdokaiba.

Jó, gondoskodó apa lesz belőle.

Térdére ülteti Pistát, mesélget neki eleinte, hogy kedve legyen végig hallgatni mindent, amit édes apja mond. Azután megtanítja imádkozni - térdenállva, összekulcsolt kezekkel, - megmondja neki, hogy a világot Isten teremtette, hogy ezért nagyon kell szeretni az Istent, de nemcsak őt, hanem a királyt is. A király nagy, hatalmas ember. Nincs olyan szép, olyan erős, olyan vitéz, olyan jó senki, mint a király; amit ő tesz, az jól van téve, amit ő megtilt, azt nem szabad senkinek megtenni. Azután megmutatja neki a betűket, megtanítja egyfolytában hiba nélkül olvasni, írni, számolni; később bevezeti a diákismeretekbe, a lant pengetésébe s mindenhez hozzászoktatja, amire neki majd szüksége lesz.

Milyen jó apa is lesz belőle!

A felesége boldogan mosolygott szemébe, ha ezeket a szép tervelgetéseket végig hallgatta.

Szerette volna egészen hinni, de az olyan nehéz volt már neki! Valami kínos elősejtelem gyötörte az asszony szívét. Nem szólott róla semmit férjének, de titkon érezte és babonás lelke hitt e sejtelemnek.

Azt álmodta egyszer, hogy akkor vesztí el férjét, mikor a legboldogabbnak érezi magát.

Ketten hajókáztak a nyílt tengeren. Az égről, mint egy vakító gyémánt leragyogott a nap s gyermekei, a pajzán sugarak játszadoztak a tükörfelület apró fodraival; szellő sem lengett s a hajó mégis ingadozott, mintha láthatatlan erők alúlról igyekeztek volna feldönteni. Addig-addig ingadozott, míg csakugyan elmerült. A csobbanó hullámok fejként összeölelkeztek s őket eltemették.

De ő csak egy pillanatig volt a tenger mélyében. Egy erős hal hátára kapta s óriási erővel vitte a part felé. Pusztá szigetre tette ki, hol ő egymagára volt, sem férjét, sem gyermekét nem látta soha többé.

Ilyen bohó az álom. Tengert varázsol rémül az ember szeme elé, még az olyan ember szeme elé is, aki soha tengert nem látott, csak annyit hallott róla, hogy nagy víz, olyan nagy, hogy se kezdete, se vége. A hajó pedig törékeny faalkotmány, mellyel a vakmerő ember neki megy a nagy tengernek, mely rettenetes az ő haragjának fölgerjedésében.

Ez az álom csodás hűséggel bevéődött az asszony emlékébe. Mindig felsóhajtott a nap lenyugvása után, mintha megkönnyebbült volna, hogy még semmi sem történt, vagy aggódott volna afölött, hogy mi történik majd holnap?

Két hónap telt el.

Egy délután Sebők vállára vette a puskáját s kiment a szőlőbe. A munkásokat nézte meg s valami vadat szeretett volna löni a feleségének.

Félóra múlva, hogy elment, egy poros, megizzadt lovas állott meg az utcai kapu előtt s dörömbölni kezdett.

- Ki van künn? - kérdé a tornácból az asszony, nem minden elfogulás nélkül.

- Jó barát, Tinódi Sebestyént keresi. Sürgős üzenetet hoz.

- Férjem nincs itthon.

- Megvárom.

- Későre jön haza.

- Mindegy nekem. Tinódi Sebestyén elég korán jön haza nekem akármikor. Eresszen be, asszonyom. Hosszú útról jövök, majd kidül alattam a szegény pára.

A ló csakugyan habtól tajtékzott. Lábai reszkettek, szügye hatalmasan járt alá s fel.

Tinódi Sebestyén né kinyitotta a retesz kapút. (Nem volt akkor tanácsos még fallal körülvett várban is nyitott kapút tartani.)

- Miféle üzenetet hoz?

- Tinódi Sebestyénnek hozom azt, asszonyom, senki másnak.

- Én a felesége vagyok, nekem megmondhatja.

- Annál kevésbbé.

- Úgy-e, ismét el akarják vinni tőlem őt, hogy soha többé ne lássam? Kigyelmeteknek nincs szívök. A szegény anyát és gyermeket megfosztják az egyedüli támasztól.

- Asszonyom, én csak a híradó vagyok. Én nem tudom, nekem nem szabad tudnom, mi van a levélben, amit Tinódi Sebestyén saját kezeihez kell adnom. Saját kezeihez, értette-e, asszonyom?

Tinódiné észrevette, hogy itt nem használ sem kérés, sem rimánkodás. Várt türelmetlenül, míg férje haza jön.

Besötétedett már, mikor Sebők jól kifáradva hazaérkezett. Vadásztáskája telve fürjjel, vadkacsával.

- Hoztam, fiam, sok szép madarat. Te úgyis szereted. Neked lőttem mind. Itt van, rakosgasd el.

- Egy idegen vár kigyelmedre. Levelet hozott. Menjünk, nézzük meg ki írta, honnan jött, mi van benne!

Sebőknek feltűnt az izgatottság, mely felesége hangját remegőre változtatta.

Nem tudta mire magyarázni.

- Ki küldi ezt a levelet? - kérde a vitéztől, ki amint őt látta, sietett üdvözölni.

- Messziről hoztam, jó uram. Hasszán küldi neked. Nagyon fontos. Nekem az életemet mentette meg s én megesküvém neki, hogy fölkereslek téged a pokol fenekében is.

Sebők elmosolyodott.

- Oda talán még sem jutok egyhamar, derék vitéz.

Azután felbontotta s lassan végig futott a sorokon. Arcának egyetlen izma sem árulta el azt, hogy örvend, azt sem, hogy meg van lepette, azt sem, hogy megijedt.

- Nos... nos, ki írta? - kérde felesége fél remény, fél kétség hangján.

- Ki írta? Egy régi jó török barátom. Valahol a határszélen sebesülten fekszik. Egyszer megmentette az életemet s akkor megígértem neki, hogy ha valaha szüksége lesz reám, írjon s én nyomban sietek hozzá. Most bajban van: kötelességem hozzá sietni.

- De vissza jó nemsokára, úgy-e? Én féltem kigyelmedet, én oly nehezen tudom magamtól elbocsátani.

- Bohó asszony, hisz semmi okod nincs a félelemre. Lantos Sebestyénnek biztos az élete Magyarországon. Őt még a törökök sem bántják, mert azt hiszik, hogy - kém.

Amit Sebők feleségének mondott, az - nem volt igaz. A levél Horpactól jött a héttoronyból. Hívja őt sürgősen az utolsó szolgálat megtételére, mivel még rabgazdájuknak tartoznak.

Sebőknek el kellett titkolnia ezt az asszony előtt, mert nem akart kétségbeesett arcot, könytől elborult szemeket látni s fuldokló zokogást hallani az elbúcsúzásnál.

Akkor éjjel felkereste Czenczei Márton barátját s gondjaira bízta feleségét, kis fiát s végül elbúcsúzva tőle, azt mondta:

- Látod-e, barátom, ezt a karikagyűrűt ujjamon? Ha egyszer valaki ezzel a gyűrűvel találna idejönni addig is, míg távol kell lennem, annak minden szavát higgyétek el, mert azt az embert én küldtem. Holnap mondd meg a feleségemnek is; én azért nem teszem, mert baljóslatúnak gondol mindent. Isten áldjon meg!

Kezet szorított vele és haza ment.

A fiúcska aludt, de az édes anya még fenn virrasztott.

- Miért nem fekszel le? - kérdezte szerető szemrehányás hangján Sebők feleségétől.

- Kigyelmedet vártam haza. El akartam legalább búcsúzni, mert jól tudom, hogy mindig éjnek idején lopózik hazúlról, - mintha az nem fájna éppen olyan nagyon.

- Mire is való a sok búcsúzódás, egy-két hét alig telik el s már ismét itt leszek s meglátjátok, ha én egyszer még visszajövök, soha, de soha többé el nem hagylak titeket.

Megölelte feleségét, megcsókolta a szunnyadó gyermeket s elindult az utolsó vándorútra. Vajjon mikor jön ismét haza?

XXIII. A jövődömondó dervis.

Hasszán dolgát sokra felvitte a jó szerencse. Mint renegát csausz kezdette, s tizenhárom év alatt a héttorony főbörtönfelügyelője lett. Nála voltak a kulcsok, nála volt a rabok lajstroma.

Egészen megpocakosodott. Apró csillogó szemei csaknem elvesznek örök mosolyú arcán, pedig a szemeire van neki legnagyobb szüksége.

Zaira kegye juttatta e fényes állásra.

Szegény Zaira nem volt boldog. Sokszor visszagondolt a szép török énekesre, kit tizenhárom év előtt a kertbe felhivatott. Mikor az eltűnt, elvitte magával a szívét is meg a jó kedvét is. Sokáig bánakodott, s panaszát csak Hasszánnak volt szabad végig hallgatnia, ki elég kegyetlen volt őt soha egy szóval sem biztatni, sem a titkot elárulni, hogy az a török énekes egy híres magyar dalnok, ki az urát jött meglátogatni, s aki egy hitehagyott magyarnak a leányát soha sem tudná megszeretni.

A szép Zaira lassankint elhervadt.

Atyja, az öreg Firuzi, elkövetett mindent, hogy kedves leányának vidámságát visszahozza, de hasztalan volt minden igyekezet.

Akinek a lelke beteg, azt nem lehet könnyen meggyógyítani.

Nem használ az orvosok tudománya semmit.

Zaira csak a jövő titkait szerette kémlelni. Mit rejthet az ő jövője még? Öröm, remény, vigasztalás mind halva születtek számára, még mosolyogni sem tanult meg, s már csalódásán kellett könnyeznie. Mit rejthet a jövő titkos méhe egy hervadt virág, egy sírba hajló leány számára?

Ott ült ismét a kertben víg leányai között. Azok bohóskodtak, nevetgéltek, örökre akarták hangolni úrnőjüket.

Meséltek az «ezeregyéjszaká»-ból, táncoltak tréfás ugrásokkal, hárfaszóval igyekeztek elaltatni a bánatot, elsimítani a homlok redőit.

Nem sikerült.

- Ni, mily hosszú szakállú dervis jön ott az utca sarkán, - kiáltott fel az egyik odalisk, - az bizonyosan tud jövődöt mondani.

Zaira felemelte fejét, s némi kíváncsisággal nézte a lassan közeledő dervis magas alakját.

- Hívjuk be, mondassunk vele jövődöt.

- Kacagunk rajta, ha nem találja el.

- Milyen szép fehér szakála van. Valjon hány éves lehet már?

Így hangzottak minden oldalról a megjegyzések, végre Zaira megparancsolta, hogy hívják fel a dervist, ha tud jövődöt mondani, hagyják tovább menni, ha nem tud.

Néhány másodperc múlva a kert ajtajában jelent meg. Kimért lassú lépésekkel közeledett. Nem nézett sem jobbra, sem balra. Mi érdekelhette volna a hószakállú dervist ezen a világon.

- Megfejtet-e a jövő titkait, dervis? - kérde Zaira az előtte álló tisztas aggastyánt, mialatt fürkészően nézett arcára.

- Allah nagy, Allah hatalmas, szép virágszál. Amit Allah elrejt az igazhívők elől, azt csak a dicső prófétának és a dsineknak nyilatkoztatta; de adott egy titkos könyvet, melyből nem olvashat mindenki, csak az ő kiválasztott szolgálói.

- Miféle könyv az?

- A tenyér.

Az odaliszkok elmosolyodtak.

- Tudsz a tenyérből olvasni?

- Tudok.

- Itt van, olvass az én tenyeremből!

S oda nyújtá keskeny, fehér kezét a dervisnek.

A dervis megfogta, s hosszasán vizsgálta a szabálytalan vonalakat, melyek a sors titkos betűiként kinek-kinek jövőjét árulják el a műértő szemek előtt.

Az odaliszkok kíváncsi csoportot képeztek körülötte, s várták a jövő-mondó szavakat az aggastyán ajkairól.

A dervis csendesen fölemelte fejét, szomorúan rázta, s mély síri hangon megszólalt.

- Allah betűi titkosak, szemeim gyengék szép leány - sokáig kell még ezeket a vonalakat vizsgálnom, míg a jövőt kitalálom.

- Adj egy éjszakára szállást Mehmed Ali dervisnek, s holnap kiolvasom, ha Allah új napra virraszt.

- Miért nem tudod ma? - türelmetlenkedék Zaira.

- Nagy okom van rá, ma nem mondhatom meg. A korán tiltja hold újulása előtt tíz nappal a jövőből olvasni. Adj szállást egy éjszakára, holnap megtudod.

A dervis hangja nem volt mindig oly tompa, mint kezdetén.

Néha-néha talán akarata ellenére ércesebbé, csengőbbé vált s ilyenkor Zaira összerázkódott, szemei még fürkészőbben tapadtak a dervis arcára, alakjára, minden mozdulatára.

Az is feltűnt neki, hogy a dervis szakálla már hófehér, szemöldöke pedig még szénfekete volt.

- Jól van, dervis - holnapig itt maradhatsz, holnap ismét megkérdezem, hogy a jövő mit mutat számomra.

Intett az egyik odaliszknak, hogy vezesse a dervist Hasszánhoz. Ne szenvedjen semmiben hiányt.

Hasszán gyanúsan pillantott az ősz dervisre, s először is azt kérdezte, mikor egyedül maradtak, hogy nem álruha-e rajta a bokáig érő arabkaftán?

- Eltaláltad, dicső Hasszán, valóban álruha.

- És a szakáll?

- Az is csak oda van ragasztva.

- És a neved?

- Azt is csak kölcsön kértem, mint te a tiédet tizenhárom év előtt.

Ez utóbbit már természetes hangján mondta Sebők deák, s az elbámuló Horpacnak nyakába borúlt.

- Hívtál, itt vagyok. De mi lesz tovább?

- Ma éjjel ne oltsd el a mécset, várj reám. Megbeszéljük.

Ez alatt léptek hallatszottak, s ők más beszédre tértek át.

- Kövess, dervis, megmutatom a szobát, hol ledőlhetsz pihenni, ha kedved tartja.

- Allah jutalmazzon meg érte.

A szoba éppen az volt, melyikben tizenhárom évvel ezelőtt a szép Zaira ajándékai vártak reá.

Az ajtót elrekeszelte, s a kaftánt, mely szokatlan is, meg meleg is volt, szegre akasztotta, félre tette álszakállát, s a régi bőrben volt ismét.

- Eddig bejutottam, de hogy jutok ki - tördelte fogai között félhangosan.

Leült a pamlagra, fejét tenyerébe mélyeszté, s gondolkozott.

Felnyíltak lelki szemei előtt a héttorony sötét börtönkamrái, látott embervázakat, beesett, mély tűzű szemekkel, lecsüngő fehér hajjal, torzonborz fehér szakállal. Erőtlenül támo-lyog-
nak szűk cellákban, míg övekhez kötött láncaik megengedik, míg össze nem rognak - talán
örökre...

Látta szóvalan mogorva urát. Arcán még most is - tizennégy év után - a makacsság, az el-
szántság keserűségével.

Az ilyen erős akaratot nem törheti meg a héttorony örök éjjele, a sanyarúság ezer tűzpróbája.

Itt vesz el, mint egy féreg, de hitét, nemzetét meg nem tagadja soha.

Halk kopogás riasztá fel gondolataiból.

Azt hitte Hasszán, sietve felugrott s kinyitotta.

Egy sűrűn lefátyolozott nő lépett be.

Sebők visszatántorodott, a nő pedig felsikoltva rántotta le arcáról a fát, s diadalmas
mosollyal nézett a - török énekesre.

- Tudtam, hogy te vagy, megismertem a hangodat.

Sebők érezte, hogy el van veszve.

A pasa leánya szereti őt még most is. Tizenhárom évig várt reá, utána epedt, utána hervadt, s
az ősz dervis hangjában felismerte a török énekest.

Egy pillanat alatt ezer gondolat cikázott át agyán.

Megvallja az igazat, elmond mindent neki, ő jószívű, megbocsát, s talán segít is tervök
végrehajtásában.

Nem, nem lesz jó. Ha szereti őt, akkor nem egyezhetik bele távozásába, ha apját szereti, akkor
nem segítheti terve kivételében, mely apjának a - fejébe kerül.

Ismét játékhoz, gonosz játékhoz kellett folyamodni.

Felhasználni Zaira vonzalmát arra, hogy jó urát megszabadíthassa.

Ezt a kötelesség parancsolja, a józan ész helyesli.

Ezt fogja cselekedni.

XXIV. Zaira boszúja.

Sebők bevallotta a pasa leányának, hogy szereti, érte jött, el akarja vinni messze földre, mert az apja sohasem adná neki.

Zaira boldog volt, de a nagy boldogságban sem feledkezett meg arról, hogy mivel tartozik apjának.

Ő magyar leánynak született, magyar leánynak neveltetett s a magyar leány többet lát apjában parancsolójánál, föltétlen uránál.

- Apám szeret, ő nem fogja ellenezni, jer atyámhoz! Térden állva kérjük s ő nem tagadja meg Zaira kérését.

- Nem, nem lehet. Nekem is van atyám, ki gyűlöli a tiédet, neki sem szabad semmit tudni. Nekünk titokban kell cselekednünk. Ha szeretsz, elfogadod tervemet, ha nem szeretsz - úgy jobb lett volna, ha sohasem látjuk egymást.

- Követlek! - szólott a lány határozott hangon.

- Szerezd meg atyádtól a titkos földalatti kijáró kulcsát. Arra lesz szükségünk.

- Ma este kezedben lesz.

- Most pedig, szép Zairám, hagyj magamra, hogy gondolkozzam a többiről.

A leány engedelmeskedett. Leeresztette fátyolát s szó nélkül távozott.

Alighogy elment, benyitott Hasszán.

- Ki volt a hölgy?

- Zaira.

- Firuzi leánya?

- Ő.

- Így látott téged?

- Így.

- Akkor el vagyunk veszve.

- Így vagyunk mindnyájan megmentve.

- Nem értem.

- Ül le mellém s hallgass ide. Zaira szereti még most is a török énekest, akit tizenhárom évvel ezelőtt látott, a dervisben felismerte s eljött meggyőződni róla s meggyőződött, mert így talált engem.

- Nos, hát aztán?

- Én felvettem azt az álarcot, amit ő készített nekem. Hazudtam, hogy szeretem, hogy érte jöttem, hogy el akarom rabolni.

- És -

- És nem fogom elrabolni, hanem kimentjük helyette Török Bálintot. Azt mondtad egyszer, hogy a földalatti kijárás volna a legbiztosabb, de ennek a kulcsát Firuzi féltetten őrzi magánál. Ez a kulcs ma este nálam lesz.

- Nálad, a kulcs?

- A kulcs nálam.

- Török Bálint adj hálát az Istennek, ütött a szabadulásod órája! - kiáltott örömmel Hasszán s össze-vissza csókolta a literatus okos homlokát.

- Ma éjjel kell megtörténnie. Holnap talán már késő lenne. Én Zairának a holnapot tűzöm ki. Szegény leány, sajnálom, de az uram élete becsesebb nekem, mint a saját magamé. Készíts el mindent jól. Lovak, kardok készen várjanak.

- Minden meglesz.

Három óra volt még az előkészületekre szánva.

Török Bálint komoran járt alá s fel sötét cellájában. A láncot régen levette Hasszán lábáról.

A jó Hasszán nélkül három évig sem bírta volna ki e rettenetes földalatti büzhödt levegőt, de a fekete őrangyalnak galamb lelke volt ura irányában.

Belopta szívébe a remény csiráját s addig beszélt róla, addig biztatta, míg végre ő is kezdett hinni a megszabadulás gondolatában.

Benne van az ember természetében, hogy mindent elhisz, ha vágyainak hízeleg.

Végre is nem látszott lehetetlenségnek.

Hasszán minden héten új tervvel állott elé, míg végre az látszott legokosabbnak, hogy várják az időtől az indító alkalmat.

Firuzi legidősebb fia hiúz-szemekkel örködött a héttoronyban elaggott atyja helyett.

Míg ő van a várban, addig szó sem lehet a megszabadulásról.

Egyszer aztán az is megtörtént. Szulejmán maga mellé hívatta a Firuzi bajnok-fiát. Szüksége volt magyar kémre, aki Ferdinánd udvarában tartózkodjék állandóan.

Abban az órában, hogy Feriz bég elhagyta a héttornyot, küldte Hasszán is a maga emberét Magyarországba, Tinódi Sebestyénhez, hogy itt az idő, siessen Horpac segítségére.

Török Bálint semmit sem tudott még Sebők ittlétéről. Kilenc óra után fordult a kulcs záros ajtajában s megjelent Hasszán.

Hóna alatt csomagot hozott.

- Vesse le, jó uram, azt a rongyos dolmányt, itt van egy bő kaftán, kanyarítsa a nyaka körül. Ezt az övöt sem lesz kár felkapcsolni, így ni! S még a turbánt ráadásul.

Török Bálintnak annyi ideje sem maradt, hogy megkérdezze: miért mindez?

- Tyű, az áldóját, be derék pasa lett volna nagyságodból. Még csak a kard hiányzik. Azt künn tartja valaki. Most pedig vegyen búcsút ettől a tágas szép szobától, - ha Isten is úgy akarja, - soha sem fogja többet látni.

Török Bálint megilletődött.

Abban a tekintetben, amit utoljára vetett a cellára, tizennégy kínos esztendőnek minden nyomorúsága kifejezést nyert.

A következő pillanatban már üres maradt a szomorú börtöncella.

A szép Zaira nem tudott aludni.

Azon perc óta, hogy atyja vánkosa alól kilopta a titkos földalatti járó kulcsát, nem lelte egy percig sem nyugalmát.

Érezte, hogy rosszat követett el s szívét a bűntudat nyomta.

Felkelt s nesztelenül kiosont hálósobájából. Összébb vonta bő köntösét s lihegve sompolygott végig a hosszú folyosón. Az örök szundikáltak, senki sem vette észre.

Kopogtatott a Hasszán ajtaján; ki akarta a dervishez küldeni, hogy megnézzze: ott van-e szobájában? Az ajtó zárva maradt. Zaira suttogásai, kiáltásai eredmény nélkül hangzottak el.

Sietett a dervis ajtajához. Megkopogtatta, zörgette, kiáltott, mind hasztalan.

Ekkor iszonyú gyanú ébredt szívében.

Felkapott egy fáklyát s végig rohant ismét a hosszú folyosón, válláról félig lecsúszott a bő fátyol ruha, fekete fürtei ziláltan hulltak hátára, keblére. A fáklya fénye megvilágította halvány arcát, szikrázóvá tette haragos, sötét szemeit.

Az örök babonás félelemmel álltak ki útjából s fejüket furcsán csóválva néztek a rohanó leány után.

Zaira útját egyenesen a földalatti lépcső felé vette.

Jaj nekik, ha meg akartak szökni!

Az ajtót csukva találta, de a porlepett kőpadlón lábak nyomai voltak.

A vasrúd ki volt emelve. Megszöktek tehát!

Zaira fölsikoltott, a boszú kitörülte szerelmét.

Föllármázta a hétorony minden fegyverfogható emberét, ő maga is lóra kapott, vezette a csapatot a földalatti kijáró külső ajtaja felé.

Éppen jókor érkeztek.

A három szökevény indulófélben volt.

- Megálljatok! - kiáltott csengő hangon a leány s kiadta a rendeletet, hogy vegyék körül a helyet s egyiknek se adjanak egérutat.

Horpac látta a kelepécet s furfangos agya megállott, - itt már ő sem tudott segíteni.

- Ki a kardot! - dörgé Török Bálint s megsarkantyúzva lovát, merészen neki vágott.

Ismét a hadisten volt. Egy óriásnak képzelte magát karddal, lóháton. Lehányta magáról a nyugös kaftánt, lebontotta az utált turbánt s lobogó ősz hajjal, felgyűrt meztelen karral forgatta meg a rettenetes vasat. Az első török vitéz, akit csapása ért, úgy oda omlott, mint a villámsújtott fa. Ezt követte egy másik, egy harmadik, egy negyedik.

Az ötödik hátulról került s éles dárdáját keresztülszúrta hátán.

A hős jajszó nélkül lehanyatlott nyergéből.

Legalább vitézi módon esett el.

XXV. Hova lett a lantos?

Az egyenetlen harc nem sokáig tartott.

Horpacot lerántották lováról s darabokra vagdalták. A szép Zairának sem Török Bálint, sem Hasszán nem kellett, ő a dervist akarta kézhez keríteni - élve.

Kiadta a parancsot, hogy senki se bántsa. Vessenek hurkot a nyakába, döfjék le alóla a lovat, kötézzék meg, de ne merészelje megölni senki sem.

Sebők vitézül védekezett. Mindíg jól forgatta a kardot, azért született magyar nemesnek, hogy ebben se legyen az utolsó. De hogy megmenekült, ezt mégis jó lovának köszönhette.

A hű állat végső erőfeszítéssel neki rugaszkodott s elragadta gazdáját.

Mintha szárnyai lettek volna, oly villám-sebesen tűnt tova.

A törökök utólvették. Az egyik közelébe is jutott már s jól irányzott kopjája Sebők oldalába fúródott.

De ilyenkor nem érez az ember semmi fájdalmat.

Van egy hatalmasabb érzélem, mely a többit megbénítja, elaltatja s ez az életfentartási ösztön.

Sebők meg akart szabadúlni.

Mit bánta ő, ha a vér oldalából patakzott s erejét mindinkább gyengülni érezé. Ő csak arra eszmélt, hogy az üldözők mindinkább elmaradoztak, a lódobogás megszűnt s őt egy sötét erdő lombjai elfedték.

Lassankint sem nem látott, sem nem érzett semmit.

Kezéből kihullott a gyeplő s a ló hátáról lefordult.

A hű állat, mihelyt érezte, hogy gazdája nem ül többé hátán, megállott, visszament és a földön elterülő gazdája mellett körül járkált, horkantott s végre ő is lehevert melléje, lába mellé kinyújtotta fejét lenyugasztotta s füleit hegyezte a legkisebb neszre is.

Az erdő csendes volt.

Régi fészkeikre szálltak a madarak, elrejtetek a vadak, pihent mindenki, csak a csermely suttogott örök futásában, hol előtűnt a sziklahasadékból, hol elrejtőzött földalatti útjának szűk folyosójában.

Gyöngé szellő rezzentette meg a fák lombjait, leseperte a levelek harmatját, mintha irigyelte volna e rövid ideig élő könnyét az éj tündérének!

Sebők ajka lezárult, arca halálsápadtra változott, szemeiből lassankint tünedezett az életet hirdető fény.

A hű állat nézte közönyös szemeivel gazdáját, - ha tudta volna, mit jelent ez a mozdulatlan-ság, ez a némaság!...

Hajnalra virradt a természet.

Az erdő minden zugában a legparányibb állattól a legnagyobb szörnyig érezte, hogy új nap, új élet kezdődött.

A csodálatos hangzavar, mely éppen sokfélesége által ejti rabságba az ember fülét, tölti be magasztos érzélemmel a szívet: fölébresztette a pázsiton szunnyadó Sebőköt is.

Megpróbált felemelkedni, de nem volt jártányi ereje sem.

Visszahullott s nyugtalanul tekintett maga körül.

Egy tisztáson volt. Köröskörül magas jegenyék, törpe szilfák vegyesen zárták el az erdő többi részét. Balra tőle a szürke hevert, okos szemeit percig sem vette le gazdájáról, mintha örködött volna felette.

Hirtelen levélzörgés hallatszott s a sűrűből egy öreg remete lépett ki.

Olyan volt, mint minden remete. Durva állatbőr-kármza fedte vállait, feje kopasz, derekára kötve durva mívű olvasó, nem csontból, hanem fából kifaragva.

Arca végzetlenül szelíd, majdnem mennyei vonásai voltak.

Nem a rideg, önmagát kínzó barát képe volt ez, minők a középkorban s még az újkor elején is Európaszerte oly számosan találkoztak, akik hadat izentek az emberiségnek s pusztákba, erdőkbe zárkóztak embergyűlöletből: ez a remetearc nyugodt, szenvedélytelen, tiszta volt. Szeméből hit, remény és emberszeretet sugárzott.

Kezében fakancsó volt. A csermelyhez indult friss víz után. Itt volt a legrövidebb átjárója, így bukkant Sebőkre.

Megvizsgálta sebé, kimosta és a fejről leoldott turbánnal bekötözte.

Azután gyengéden fölemelte, erős vállaira vette s lassan, óvatosan elvitte sziklabarlangjába.

A ló hűségesen követte nyomait.

Hosszú-hosszú ideig ápolta a jó remete, hanem a halál ellen nincs az embernek orvossága.

A kopja nemesebb részt is megsértett s az ezer-jó fű, mit a remete készített, - nem tehetett csodát.

Sebőknek megvoltak számlálva a percei.

Tudta, érezte maga is. Visszaidézte lefolyt életét, örömet, bánatot, rövid nyugalmat, hosszú barangolást. Szíve nem vádolta. S ez jólesett. Egy-egy erőszakosabb vágy gyötörte pillanatig: jó feleség, kis fiú, a kassai fehérre meszelt ház, mind... mind hívogatták, csábították őt, de a halál fagyos lehelete ajkán megdermeszté a képzelt boldogság édes mosolyát.

Az óra ütött, meg kell válni.

- Atyám, - szólott a fejénél térdeplő remetéhez, - hallgasd meg a haldokló utolsó kérését.

- Beszélj, amit mondasz, Isten parancsaként teljesítem.

- Itt van e gyűrű, vedd magadhoz, menj el Magyarországra.

- Magyarországra, - te is magyar vagy?

- Áldom az Istenemet érte, hogy magyarnak születtem. Vidd el a gyűrűt Kassára, Tinódi Sebestyén özvegyének, az én feleségemnek s mondd meg neki, hogy én meghaltam... mikor... kiért... hogyan, arról ne szólj, azt ne tudja ő meg soha sem. Aztán vedd le a tarsolyt a szegről, add ide.

A remete leakasztotta s átadta a tarsolyt.

Sebők mellére tette, kinyitotta s egy darab papírlapot vett ki s reszkető kezekkel három szót írt rá.

- Ezt pedig - folytatá mindinkább gyengülő hangon, - ezt a fiamnak hagyom apai örökségül!

Szemét lezárta s az utolsó lantos szíve megszűnt dobogni.

A papírlapra pedig ez volt írva:

«Szeresd a hazát.»

Századok századokra jöttek. Magyarország ért jobb, szebb, dicsőbb napokat is. Termettek világraszóló hősök, mézajkú lantosok, de aki hazáját úgy szerette volna, nemzetéért úgy rajongott volna, mint Lantos Sebestyén, olyan azóta nem volt, nincs és nem is lesz soha.